

MİMAR SİNAN

ISSN 1301-2762

4. Büyük Üstad Mesajı ..... Sahir Talât AKEV
6. Message From the Grand Master ..... Sahir Talât AKEV
7. Üç Konak..... Namık OMAĞ
17. Masonik Tarihimizden Kesitler (II. Bölüm)
XX. Yüzyılın Başından 1923 Yılına Kadar
ülkemizdeki Masonik Gelişmeler..... A. Oktay GÜNDOĞDU
33. Ritler ve Dereceler..... Celil LAYİKTEZ
42. Ritler ve Ritüeller.....Neşet SİRMAN
47. Neş'et Sirman Kardeşin Ardından..... Hazer AKIN
49. Görevler ve Görevliler..... Raşid TEMEL
55. Herşeyin Sembolü İnsandır..... İsmail Hakkı DEMİRCİ
58. İnsanın Başlangıcı Üzerine..... Mesut TUNÇEL
69. Burada Olmak..... Sümer SALDIRAY
75. Nasıl Bir Yardım?..... Ergun ÇOBANOĞLU
82. Hukukta ve
Masonlukta Vasiyetnâme..... Yuda REYNA
91. Localardan Haberler ..... Mimar SİNAN
102. Aramızdan Ayrılanlar ..... Mimar SİNAN

YIL : 1999

NO : 111

Kapak Kompozisyonu : ŐINASI BARUTÇU
Y E N İ L İ K B A S I M E V İ
Tel. 243 55 72 - 245 32 48 ☆ İSTANBUL - 1999

MİMAR SİNAN

Gevşemeyin, endişe etmeyin.

İnancınız sağlamsa, mutlaka başaracaksınız.

Şânı Yüce Kur'an, S.III.139

MİMAR SİNAN

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locasının
tarihi, çağdaş ve gerçekçi açıdan
araştırma ve yayın organıdır.

Hür ve Kabul Edilmiş Masonlar Büyük Locası adına
İmtiyaz sahibi : **Sahir Talât AKEV**

Yazı İşlerini fiilen idare eden : **Osman S. ALTINAY**

DERGİDE ÇIKAN YAZILARIN SORUMLULUĞU YAZARLARINA AİTTİR.

ÜÇ AYDA BİR ÇIKARILIR, ÜYELERE MAHSUSTUR.

ISSN 1301-2762

SAYI : 111 Nuruziya Sokağı 25, 80050 - Beyoğlu Tel : 0 212 251 26 50 MART 1999

4. **Büyük Üstad Mesajı** ..... **Sahir Talât AKEV**
6. **Message From the Grand Master** ..... **Sahir Talât AKEV**
7. **Üç Konak**..... **Namık OMAĞ**
17. **Masonik Tarihimizden Kesitler (II. Bölüm)**
XX. Yüzyılın Başından 1923 Yılına Kadar
ülkemizdeki Masonik Gelişmeler..... **A. Oktay GÜNDOĞDU**
33. **Ritler ve Dereceler**.....**Celil LAYİKTEZ**
42. **Ritler ve Ritüeller**.....**Neşet SİRMAN**
47. **Neş'et Sirman Kardeşin Ardından**..... **Hazer AKIN**
49. **Görevler ve Görevliler**..... **Raşid TEMEL**
55. **Herşeyin Sembolü İnsandır**..... **İsmail Hakkı DEMİRCİ**
58. **İnsanın Başlangıcı Üzerine**..... **Mesut TUNÇEL**
69. **Burada Olmak**..... **Sümer SALDIRAY**
75. **Nasıl Bir Yardım?**..... **Ergun ÇOBANOĞLU**
82. **Hukukta ve**
Masonlukta Vasiyetnâme.....**Yuda REYNA**
91. **Localardan Haberler** ..... **Mimar SİNAN**
102. **Aramızdan Ayrılanlar** ..... **Mimar SİNAN**

BÜYÜK ÜSTAD MESAJI

İNTİZAM ÜZERİNE

Aziz Kardeşlerim,

Masonlukta intizam konusu çok sık konuşulan ve hakkında çok spekülasyon yapılan bir kavramdır.

Özellikle Büyük Locamız 1965 yılında bir tanzim (Consecration) işlemine tâbi tutulduğu için bu tarih özellikle anılır ve bunun Masonluğumuzda yeni bir sahife açtığı hakkı ile söylenir.

Bu kavram ve düşüncelerin hiçbirine karşı gelecek değilim ve önceki Büyük Üstad En Muhterem Tunç TİMURKAN Kardeşimin bir mesajında ifade ettiği gibi, Türk Masonluğu 1965 yılında bu sonucu sağlayan kardeşlerine borçludur.

Ancak gerçeklerden hiçbir zaman uzaklaşmamamız gereği nazara alınırsa, dünyada kendilerine mason ismini veren ve mason kural ve geleneklerinin bir çoğuna uyan başka örgütlerin de mevcut bulunduğunu

kabul etmemiz gerekir. Bunlara, bizim terminolojimizde, gayri muntazam ve muntazam olmayan Masonluk denilmektedir. Bu, uluslararası terminolojinin regular - irregular - regulier irregulier'nin bir çevirisidir.

Pekâla biliyoruz ki, bu ayırım önce Belçika Grand-Orient'inin özellikle 1877 yılında Fransız Grand-Orient'inden almış oldukları bir ilke kararından doğmuştur. Geleneksel Masonluğun benimsediği bir Landmark'ı bünyesinden çıkararak bu kararlar, geleneklere bağlı Masonluğun tepkisine neden olmuş ve bu suretle dünya Masonluğu muntazam ve gayrimuntazam diye iki türe ayırmıştır.

Tarihî gerçek bu olmakla birlikte, gayrimuntazam ibâresinin bazı kırgınlık ve alınganlıklara neden olduğunu bilmekteyim. Bunun böyle anlaşılması, ve bu ibârenin masonik terminolojide sâdece bir nitelendirme aracı ve aradaki farkı belirleyici olarak kullanıldığı ve hiçbir küçük düşürme ve aşağılayıcı niyete dayanmadığını özellikle vurgulamak isterim. Kadîm Mason geleneklerine bağlılığının bir sonucu olarak, inanç anlayışının da tutuculuk olarak nitelendirilmesini yadırgamaktayım. Masonluğa yaklaşımları farklı olan bu örgütlerin kendi inandıkları prensip ve kurallara sâdik kalmakla birlikte, diğerleri hakkında kırıncı söz ve hareketlerden sakınmalarının Masonluğun yararına olacağı düşüncesindeyim.

Kardeşçe Sevgilerimle,

Sahir Talât AKEV
Büyük Üstad

MESSAGE FROM THE GRAND MASTER

Dear Brethren,

Regularity is a concept which is quite frequently talked about and speculated on in Free Masonry.

As our Grand Lodge was consecrated in 1965; this date is specially remembered as "Opening a new page" in The Turkish Masonry.

I am not going to deny any of these thoughts and concepts, and as emphasised in M.: W.: G.: M.: Tunç Timurkan's message; I would like to stress that The Turkish Masonry does owe to those Brethren who have made this outcome possible in 1965.

In order not to deviate from the truth; it is to be admitted that there are other various organisations who abide by most rules of Masonry and call themselves Masons. In our terminology these organisations are known as non-regular or irregular Masons.

We certainly know that this differentiation started in 1877, when The Belgian Grand Orient and the French Grand Orient mutually decided to discard a major landmark from traditional Masonry. Thus, the reaction caused Masonry to split into two, as regular and irregular.

Even though; this is the historical reality, I know that the word "irregular" is regarded as "offending" by the beholders.

I would like to emphasise that this word is nothing more than an adjective, only used to make the differentiation between the two obediences and is not meant to humiliate or to degrade the other. I am also disturbed by the thought that believing in the traditions of Ancient Masonry should be regarded as Conservativeness.

To my opinion; it will be to Masonry's utmost benefit, if the followers of both obediences, whose approach to Masonry are different, should abide by their beliefs and principles and yet avoid offending each other.

With Brotherly Love,

Sahir Talât AKEV
Grand Master

ÜÇ KONAK

Namık OMAĞ

Burada, doğumları farklı yerde ve farklı zamanda olan, üç tarihî sosyal olayı tarih felsefesi açısından incelemeye çalışacağız.

Bu üç olaydan Fransız Masonluğu 1725-1998 yılları arasında 273 sene, Fransız İhtilali 1789-1998 yılları arasında 209 sene, Tanzimat denen Türk siyasî, sosyal, hukukî ve idarî ıslahatı 1839-1998 yılları arasında 159 sene evvel oluşmuş bulunmaktadır.

İki memleketin, sosyal ve hukukî tarihini ayrı ayrı ilgilendiren Fransız Devrimi ve Masonluğu ile Türk Hukuk Felsefesini ilgilendiren Tanzimat denen ıslahat hareketi arasındaki sebab-sonuç ilişkisini bilmek sosyal ve hukukî açıdan büyük önem taşır.

Bu üç olayı "ÜÇ KONAK" adı altında ana hatlarıyla sunacağız.

1. FRANSIZ BÜYÜK İHTİLALİ: 18. asrın ikinci yarısında, Atlantik ötesinde, Amerika Kıtasındaki İngiliz müstemlekelerinde, insanlar yepyeni bir prensip etrafında toplanarak, anavatanlarına isyan bayrağı açmışlardır. Bu isyanın prensibi de şudur. "Bütün insanlar eşit olarak yaratılmışlar ve Yüce Tanrı tarafından, kendilerine ellerinden alınamaz bazı haklar bahşedilmiştir. Bunlar arasında yaşa-

mak hürriyetinden yararlanmak ve mutlu olmayı istemek hakları ön saftadır.

Bu prensip, o dönemde insanlığın bir kısmının, tıpkı bir yük hayvanı gibi ömür boyu, diğer kısmının hizmetine ayrılması ve "esir" ismi verilen haksızlığa uğramışların en tabii insan haklarından yoksun bırakılmasını, eski devir insanların, vicdanlarının kabul etmiş olması, bugün bizim hayret ve nefretimizi gerektiren bir davranıştır.

Tabii olan bu hakların, eski devirlerde dahi, vazgeçilmez haklardan olduğunu kabul eden düşünürler vardır. Stoicism felsefesi taraftarlarının hepsi, esirliğe karşı idiler. Romalı Seneca'nın esirler hakkındaki meşhur sözleri şöyledir: "Sen, onlara esirdirler diyorsun. Hayır onlar da insandır, onlar da senin gibidir. Senin esir dediğin insanlar, senin gibi aynı tohumdan var olmuştur. Onlar da senin gibi semaya bakarlara, aynı havayı teneffüs eder, senin gibi doğar, senin gibi ölürlere." demek sureti ile esirliğe karşı çıkmıştır.

Hürriyet ideali sâyesinde esirlik kurumu ortadan kalkmıştır. Bedenle ilgili ve hukukî esirlik ortadan kaldırıldıktan sonra, sıra fikir ve vicdan sahasındaki esirliğe gelmiştir.

18. asrın fikir ve vicdan hürriyeti, bütün dünya düşünürlerinin genel isteği şeklini almıştır. Bugünkü sosyal ve hukukî organizasyonun esasları olan fikirlerin meydana gelmesinde GROTIUS, VOLTAIRE, MONTESQUIEU, ROUSSEAU gibi büyük düşünür ve âlimlerin rol ve hizmetleri büyüktür.

Düşünürler tarafından ileri sürülen fikirler arasında en büyük değişikliği getiren fikir, kişinin cismanî ve fikrî hürriyetidir. Bu hürriyet kavramında bulunan dinamik kuvvet ve yaratıcı kudret insanlık için bir kurtuluş hareketi olmuştur.

Bu yüksek iki idealin gerçekleşmesi, diğer bir ifade ile, fikir ve vicdan hürriyeti, ideal bir kavram olmaktan çıkıp, hukukî bir esas olması, iki ihtilâl sâyesinde olmuştur. Bunlar Amerika ve Fransız ihtilâlleridir. Vicdan hürriyeti prensibinin bir kanun halini alması, ilk defa Amerika'da olmuştur. Amerika İhtilâlinde sonra, 1776'da bu prensip bir kanunla kabul edilmiştir. Fransız İhtilâli "İnsan Hakları" ile 1789'da vicdan ve fikir hürriyetini kabul etmiştir. Fikir ve düşünce şekli dolayısı ile genel düzeni bozmadıkça, hiç kimse rahatsız edilemez, denilmiştir. Bu prensip 27 Ağustos 1789 tarihinde kabul edilmiştir.

Fransız İhtilâlinin sonra bu esas, bütün Avrupa'ya yayılmıştır. Bugün parlamenter rejimlerin anayasalarında vicdan ve fikir hürriyetini sağlayan maddeler vardır.

Fransa'da din hürriyeti, ancak Fransız İhtilâli sayesinde olmuştur. Amerikan isyanı ve prensibi, Fransız düşünürlerin söz ve yazıları, Fransız İhtilâlinin kaynağı olmuştur. 18. asrın sonlarında kopan bu ihtilâl Avrupa'yı 25 yıl emsalsiz bir karışıklık içinde yuvarlayarak yeni bir Avrupa'nın kurulmasına sebep olmuştur.

Fransız Büyük İhtilâli, Fransız sosyal, idarî ve siyasî kuruluşunu değiştirmiştir. Bu değişiklik, meclis tarafından kesinleştirilmiş olan insan ve vatandaş hakları genel prensibine göre yapılmıştır. Bu prensiplerin en önemlisi "İnsanların Eşitliği" prensibidir. Bu prensip, 1789'dan beri Fransız amme ve hususî hukukunda yer almaktadır. Eşitlik prensibi adına bütün farklılıklar, imtiyazlar, loncalar, sıfat ve payeler, şahsî ve kollektif ayrıcalıklar, siyasî ve sosyal ayrıcalıklar kaldırılmıştır. Bu suretle sosyal sınıflar arasında denge temin edilmiştir, derebeylik hukuku, derebeylik adliyesi ve kilise yüzde onu da kaldırılmıştır.

Fransız Devrimi şu önemli işleri görmüştür:

- a) İnsan Hakları Beyannamesinin kabulü ve yayınlanması,
- b) Eşitlik ve Özgürlük fikirlerinin kabulü ve yasalaştırılması,
- c) Krallığın kaldırılması,
- d) Cumhuriyet İdaresinin gerçekleştirilmesi,
- e) Hukukî, sosyal, kültür ve ilmî sahalarda yeni esaslar ve organizasyonlar tatbiki,
- f) Devrimin dayandığı fikirlerin bütün Avrupa'ya yayılmasının sağlanması ve zamanla aynı sonuçlara ulaşılmışının temini,

İşte Fransa'nın 18. asırdaki genel tablosunun gösterdiği manzara budur.

2. FRANSIZ MASONLUĞU: Sosyal bir kuruluş olan ve savunduğu fikirler bakımından Masonluk kuruluşu, sosyal tarihinin bir bölümüdür. Bu sebeble tarihî seyrini, Fransa'da Masonluğun doğuşu ve Fransız İhtilâli ile ilişkilerini tesbite çalışacağız.

Biz Fransız devrimi ile ilgili olan bir araştırma yaptığımızdan Fransız Masonluğu açısından ayrıntılı bir açıklama yapmak yerine olayları

ana hatları ile belirtmeyi uygun görmekteyiz. Burada, Fransız Masonluk Tarihi bakımından masonik olaylara değineceğiz.

Masonluğun Fransa'ya hangi tarihte girdiğine dair kesin bir bilgi yoktur. 1737 senesine kadar çok gizli tutulan bu dernek hakkında ne devlet, ne de Fransız Locaları arşivlerinde bir belge yoktur. Ancak, İngiltere Büyük Locası arşivlerinde, 1732'de "Au-Louis-d'Argent locasına bir patent verildiği, bu locanın "Faubourg Saint Germain" mahallesinde, "Boucheries" sokağında bulunan bir İngiliz lokantasında toplandığı, yine aynı arşivde 13 Temmuz 1733'de "La Parfaite Union" adlı bir locanın kurulduğu yazılıdır. Diğer bir belgede de, Dunkerque şehrinde 1721'de "Dostluk ve Kardeşlik" adı altında bir loca kurulduğu belirtilmiştir. Fransa'ya Masonluğun giriş tarihi tartışmalı olup, bazıları 14. Louis zamanında, 1674'de Fransa'da gizli olarak çalışmakta olduğunu ileri sürmektedirler. Durum böyle olmakla beraber yazarlar, Masonluğun Fransa'ya 18. asrın ilk çeyreğinden sonra girdiğini kabul ederler.

1717'de Londra'da kurulan Masonluğun teorik şeklinin kuruluş ve meydana çıkmasına çalışanların başında olan ve bir Fransız protestan papazının oğlu bulunan "Desaguliers" Fransa'da, La Rochelle şehrinde 1683'de doğmuştur. 14. Louis'nin protestanlara karşı katı tutumu dolayısı ile ailesiyle İngiltere'ye göç etmiştir. 1717'de spekülâtif Masonluğu hayata geçiren Desaguliers, Galler Prensi Frederic'i ve Montesquieu'yü tekris etmiştir ve 1735'de tekrar Fransa'ya dönmüştür.

Fransızlardan Masonluğa ilk giren Montesquieu, yeri ve kişiliği ile dinî meselelerdeki toleransıya, siyasi fikirleriyle Masonluğa çok hizmet edebilirdi. Ancak, sosyal seviyesini muhafaza, itibar ve şerefini koruma, Parlamento üyesi olması ve edebî sahada da çalışması, ondan beklenen hizmetleri yapamamasına sebep olmuş, bu nedenle 1737'de Ramsey isminde bir iskoçyalı, Fransız Masonluğunun en gayretli uzvu olmuş ve Fransız Masonluğunu, İngiliz masonlarının nüfuzu altına girmekten kurtarmıştır.

Ramsey 1686'da, İskoçya'da doğmuştur. Edinbourg Üniversitesinde ilâhiyat tahsil etmiştir. Londra'da Fransızca da öğrenmiş ve Fransız yazar ve düşünürü, aynı zamanda Başpiskopos'luk da yapan Feneon'un etkisinde kalmıştır. Çeşitli hizmetler ve çalışmalar yaptıktan sonra, Spekülâtif Masonluğa karşı büyük bir ilgi duymuştur. Ramsey'in ünlü nutku, Masonluğa ve Fransız Masonluğuna yenilikler ge-

tirmiştir. 1738'de yaptığı bu konuşması Masonluğun birinci açıklamasıdır. Yüksek derecelerin yaratıcısı olup, masonların semboller, allegoriler, işâret ve tekrislerinin tarihini aramaya yönelmiştir. Yaşamının son zamanlarında da suskunluğa girmiştir.

Fransa'da kurulan ilk localar, merkezî bir otoriteden yoksun bulunmaktaydı, ancak 11 Aralık 1743'de Paris'te toplanan 16 locanın delegeleri tarafından bir "Büyük Loca" kurulmuştur. 1771 yılına kadar Fransız Masonluğu, karışık bir dönem geçirmiş olmakla beraber, ünlü kişiler ve özellikle "Ansiklopedistler" in hepsi locaların üyesi olmuşlardır. 7 Nisan 1778'de Voltaire, "Les Neuf Soers" isimli locada tekris edilmiştir. Fransız Masonluğu bu dönemde fikir mektebi halini almıştır.

1789 yılında, Fransa'da Masonluk G.O. de France tarafından temsil edilmekte olup, yaklaşık 650 locasıyla bir güç idi. Diğer taraftan localarda toplanan değerli kişiler, cemiyeti hakikî bir fikir kulübü hâline getirmişlerdi.

İhtilâl'de liderlik durumunda olanların çoğu masondu. Mirabeau, Danton gibi bir çok fikir adamı, filozof, idareci, asker ve din adamı, Büyük İhtilâlde, aktif rol almadan önce loca çalışmalarına katılmışlardır. Localarda ihtilâle yol açan, hürriyet, eşitlik gibi felsefî görüşler incelenmiş olmakla, ileride yönetici olacak kadroları etkilemişlerdir. Buna karşı, localarda hiçbir eylem hazırlığı görülmemiş ve düşünülmemiştir. İhtilâl, millî meclisde bulunan üç ayrı sınıf, asker, din adamı, köylü milletvekillerinin çoğu mason idi.

Ancak bu masonlar, felsefî ve liberal görüşlerini devrimin gerekçesiyle bağdaştıramamışlardır. Bu sebeble de, locaların çalışmaları durdurulmuş, hattâ terör zamanında Masonluk ortadan kalkmıştır.

Buna göre,

a) Fransız devrimi. 18. yy boyunca Montesquieu, Voltaire, Rousseau ve ansiklopedistlerin ortaya koyduğu liberal görüşlerin birikimi ve tesirleri sonucu Fransız Ulusunun aşağıdan yukarı bir isteği halinde belirlenmiştir. Bu oluştta masonlara pay çıkarmak yersiz ve haksız bir iddiadır.

b) Devrimden önceki yıllarda localarda çoğunluk soylu kişiler ve seçkin burjuvalardan oluşmaktaydı. Bunlar krallığa bağlı olup tek istedikleri var olan düzenin âdil olması ve vergi önünde bütün ulusun eşit kabul edilmesiydi. Bunun için de devrimci bir tertip düşünülmemişti.

c) 1789'dan evvel Fransa'da 30.000 kadar mason bulunmakta ve bu aydın kişiler ulusal mecliste ekseriyeti oluşturmaktaydılar.

Yukarıdaki görüş ve düşüncelere göre devrimin, Masonluğun bir tertibi olarak ortaya çıktığını ileri sürmek belge ve kayıtlara uygun değildir. Kaldı ki, giyotinde can veren masonların sayısı da bir hayli kabardır. Hattâ, şöyle bir söz vardır. "Masonlar arasında giyotincilerden çok, giyotine gönderilen" bulunmaktadır. Devrimin teşvik edeni ve sahibi olarak masonlar gösterilemez.

Sonuç olarak diyebiliriz ki, Fransız Devrimi kendi iç kurumlarında büyük etkiler yaratmış, bu arada Fransız Masonluğunda da, bir takım değişiklikler meydana getirmiştir. Masonluğun üç esas ilkesi olan "Hürriyet, Eşitlik, ve Kardeşlik, Masonluğa devrimden sonra girmiştir. Fransız Devriminin getirdiği, hürriyet havası Masonlukta da etkisini göstermiş olup, bunun sonucu olarak E.U.M. terimi, tüzüğünden ve ritüellerinden çıkarıldığı gibi mâbetlerde de kutsal kitaplarda kaldırılmıştır.

3. TANZİMAT OLUŞUMU VE BENZERLİKLER: Tanzimat denen Türk sosyal, siyasal ve hukuk ıslahatı (1839-1998) 159 yıl önce ilân olunan bir röform hareketidir. Tanzimat hareketinin çeşitli şekilde anlatma ve açıklaması mümkündür. Bir kısım düşünürler, Tanzimatın sağladığı iyilik ve olgunlaşma bakımından bunu bir "iyileştirme" hareketi diye tarif ederler.

Diğer bir kısım da, siyasî rejim bakımından "Tanzimat", keyfi ve müstebit mutlakiyetle, millî hakimiyet rejimi arasında bir intikal devresi diye tarif ederler.

Nihayet içerdeki uygulamaya, konulan kanunlara, kıyafetteki ve yaşayıştaki az çok değişikliklere bakarak, tanzimatı, doğu uygarlığı çemberinden batı uygarlığı çemberine geçiş devresi diye tarif edenler de vardır.

Tanzimatın bu çeşitli anlatma ve açıklamaları dışında en içerikli ve özel anlatımı "Tanzimatın, hâkim unsuru Türk olan, Osmanlı Devletinin yaşamak arzusu ve iradesinin bir belirtisi, yaşamakta devam edebilmesi için silkinip kalkınma girişimi, yaşama kudretini gösteren yeni bir hamledir."

Tanzimat hareketinin genel olarak incelemesinde vardığımız sonuç; Osmanlı Cemiyetine Fransız Devriminin etkisi olduğudur, her ne kadar bazı yazarlar Osmanlı Cemiyetine batı etkisinin, 1839'dan bir asır

evvel girmeye başladığını söyleseler de, bu bir asırlık dönemi, pre-tanzimat diye anlatırlar. Bu dönemdeki batı etkilerinin daha çok Fransa kanalı ile geldiğini belirtmekten de geri kalmamışlardır.

Nitekim, Fransa ile dostluk 16. yy da Kanunî Sultan Süleyman ile 1. Fransua arasında, ortak düşman olan Habsbourg hanedanına karşı birlikte hareket etmeleri, Fransızlara kapütülâsyonlarla ekonomi çıkarları verilmesi, askerlik sanatında diğer devletlerden ileri olması gibi sebebler dolayısı iledir. 1789 Fransız devriminin hürriyet havası özel bir sempatiyle karşılanmıştır. 1789'dan sonra siyasî Fransa'nın geçirdiği her merhalenin Türkiye'de bir paralelini görmekteyiz. Coğrafi bakımdan Fransa ile aramızda bir hayli mesafe bulunmakla beraber, siyasî ve sosyal hareket ve dalgalanmalar bu arayı aşarak zamanla Türkiye'de de ortaya çıkmıştır.

Bu paralellikler aşağıda belirteceğimiz merhalelerde bir takım hukukî, idarî ve eğitim sahalarında görülmektedir.

1. SİYASÎ BENZERLİK: 1830 tarihli Fransız Şartı tek taraflı hükümdar iradesini belirten bir ferman yahut iki taraflı mukaveledir. Fransız ihtilâlinde 41 yıl sonra 1830'da, mutlakiyetçi Şarl, halk ayaklanması sonucunda tahttan çekilmiş, yerine geçen Kral Louis-Philippe 1830'da Fransız şartını kabul ederek, bununla bayrağın kabulü, oy verme hakkı gibi vatandaş lehine hükümler getirmiştir. Bu anlaşma aşağıdan yukarıya olan mutabakat sonu meydana gelmiş bulunan siyasî bir anlaşmadır.

Buna mukabil, Osmanlı siyasî ve sosyal tarihinde, kemirici iç ve dış akımlar ve kaynaşmalarla temelleri çöken Osmanlı toplumunda hürriyet ve siyasî otorite dengesini bulmak gayesini güden bir yenileşme ve batılılaşma hareketi olarak Tanzimat Fermanı tek taraflı bir irade beyanı ile 1839'da açıklanmıştır. Hukukî yönden bir "şart" niteliğindedir. Bu fermanla Padişah tek taraflı olarak yetkilerini sınırlamıştır. Bu yukarıdan aşağı olan bir siyasî ve hukukî tutumdur.

Bu iki siyasî tasarruf arasında paralellik aynı devreye, aynı maskatlara yönelik bulunması, Fransız Devriminin etkisini açıkça göstermektedir.

2. HUKUKÎ BENZERLİK: Fransız Devrimini izleyen hukukî sahada da, düzenlemeye gidilerek, uzun bir çalışmadan sonra 1804'de Fransız Medenî Kanununun metni hazırlanmış ve kabul edilmiştir. Bu kanun, eşitliği ve hürriyeti getirmiştir.

Buna paralel olarak 1867'de Türkiye'de Fransız kodunun kabulü etrafında bir eğilim doğmuştur. Âli Paşa, Fransız Medenî Kanununun bazı bölümlerinin aktarılmasını teklif etmiş, karşıt görüşte bulunan Cevdet Paşa da aykırılıkta bulunmuştur. Sonuçta 1868'de Mecelle kabul edildi. Ulemâ sınıfının korkusundan Fransız Medenî Kanunu tercüme ve aktarma edilememiş, onun yerine Mecelle denilen fıkıha dayalı eser meydana getirilmiştir.

Mecelle yerine Fransız Medenî Kanunu kabul edilmiş olsaydı ve bunu tatbik edecek hukukçular yetiştirilseydi, o tarihte Türk Medenî Kanunu meydana gelirdi.

Tanzimat döneminde ceza kanunu ve ticaret kanunu kısmen Fransa'dan, malî yönden defterdarlık tahsilat organizasyonu, Fransa'dan örnek alınarak kurulmuştur. Kâğıt para dahi, Fransa'dan örnek alınarak bastırılmıştır.

Böylece, hukukî ve mâlî sahada, Fransa'nın etkisi açıkça görülmektedir.

3. EĞİTİM SAHASINDAKİ BENZERLİK: 1793'de Konvansiyon idaresi parasız, fakat zorunlu bir eğitim sistemi düşünmüştür. Bunu ancak 1830'dan sonra yenileştirmiş ve uygulamaya koymuştur.

Buna paralel olarak Türkiye'de Galatasaray Lisesi 1868 yılında açılmıştır. Ayrıca açılacak Darülfünuna, öğretmen yetiştirmek amacı ile Selim Sabit Efendi ile Hoca Tahsin Efendi Paris'e eğitime gönderilmişlerdir.

Eğitim sahasında da, ıslahat ve fikir düşüncelerinde de paralellik olduğu görülmektedir.

4. SİYASÎ KANUNLAŞMADA BENZERLİK: Fransa 1871'de 3. Cumhuriyeti kurmuştur. Buna paralel olarak Türkiye'de 1876'da ilk Kanun-i Esasî kurulmuş, iyi niyetle başlayan, ancak zorbalığa varıp sona eren idare meydana gelmiştir.

Bu siyasî olayın da Fransa'nın siyasî etkisi sonucu meydana geldiği görülmektedir.

5. MASONİK GELİŞMELER AÇISINDAN: 1789 Fransız Devrimini izleyen Türkiye'de masonik gelişmeler başlamıştır. 1807 yılında bazı Fransız ve İngiltere locaları kurulmuştur. 1856'da 18 mason locasının çalışmakta olduğu görülmektedir. 1861'de ilk Türk Süprem Konsey'i kurulmuştur. 1883'de de mason balosu verilmiştir. Fransız Dev-

rimini izleyen Fransız Masonluğunda değişiklikler yapıldığını yukarıda ilgili bahiste söylediğimizden burada tekrarlamaktan kaçınmaktayız. Bu tarihlerde Masonluğun Türkiye'de yeşermeye başlaması fikir, vicdan, inanç ve bazı manevî değerlerin Fransız İhtilâli sonucunda memleketimizde değiştiğini göstermektedir.

6. TANZİMATIN TÜRKİYE'DE İLÂNININ FRANSA'DAKİ ETKİLERİ:

Türkiye'de 1839'da Tanzimatın ilânı Fransız Cemiyetinin havasını değiştirmiş, o tarihe kadar kararsız olan devlet politikası Paris gazetelerinin olumlu yayını ile Türkiye lehine dönmüş, halk "Türkiye'de Tanzimat İlânı" karşısında hayret ve heyecana düşmüştür.

Paris gazeteleri "Gülhane Hattı"nı İnsan Hakları Bildirgesi ile karşılaştırmış, bu fermanda "Müsavat ve Adalet" gibi, iki muazzam kıymetin bulunduğu belirtilmiştir.

Fransa, Tanzimata karşı sevgi ile davranmış, bunun eski taahhütleri bozmaması da takdirle karşılanarak Türk Dostluğuna dönüşmüştür.

SONUÇ

Kıt'alar arası farklar olmakla beraber Fransız İhtilâli bütün Dünya'yı, etkilemiş, Osmanlı, siyasî, askerî, idarî, eğitim ve sosyal hayatına da karşılıklı istek ve dostluk ilişkileri sonucu aksetmiştir. Diğer taraftan devrim, Fransız Masonluğu ile kaynaşmış bir durumda iken, devrimin getirdiği yeni fikirler, kuruluş ve prensipler itibarı ile, Fransız Masonluğuna yeni bir tutum ve şekil vermiştir.

Buna karşılık Tanzimat herşeyden evvel siyasî, idarî, adlî, malî ve askerî sahalarda bir röform hareketidir. Ancak hareket, şeriatle telifçi ve tavizci olması nedeniyle beklenilene vermemiştir. Devrim fikrî ve sosyal şartlarının kültür seviyesinin olumlu olmayışı, şahsî düşünceden kaynaklanan bu ıslahat hareketi, istenilen röformu temin edememiştir. Böyle olmakla beraber olumlu tarafı, yönetime keyfiliği kaldırarak kanunîliği getirmeye, batının ileri müessese ve usullerini örnek almak suretiyle ilericaliğe ve asrî kanunları ve müesseseleri kabul etmekle, bugüne götüren bir köprü olmuştur.

KAYNAKLAR

1. *Tanzimatın 100. yıldönümü, Millî Eğitim Bakanlığı, 1940*
2. *Osmanlı Tarihi, Cilt 5, Prof. Enver Ziya Karal, T. Tarih Kurumu, 1947*
3. *Revolution-Empire XVIII. siècle, Prof. Albert Malet 18. asır İhtilâl ve İmparatorluk.*
4. *Fransız İhtilâlinin Dış ve İç Yüzü, Derleyen: İbrahim Memduh Seydol, Sosyal Bilimler 1950.*
5. *Masonluk, Paul Naudon.*
6. *Fransız Büyük İhtilâli Masonların eseri midir? Türk Mason Dergisi, 1954-1955, 16-18-19. sayılar.*
7. *Fransız Derimi ve Masonluk, Fikret Çeltikçi, Mimar Sinan D. Sayı 36-37.*
8. *Fransız İhtilâli ve Tazminat, Ziyaeddin Fahri Fındıkoğlu Türkiye Felsefi Araştırmalar Merkezi, Sayı 11, 1939.*

MASONİK TARİHİMİZDEN KESİTLER

(II. Bölüm)

*XX. Yüzyılın başından 1923 yılına kadar
ülkemizdeki Masonik gelişmeler*

A. Oktay GÜNDOĞDU

"Tarih, geçmiş bir zaman dilimi içinde olup bitmiş şeyleri yeniden otopsi masasına yatırmak ve daha önceki dönemlere ait toplumsal olguları da laboratuvar incelemesinden geçirmek uğraşısıdır....."

Çetin Altan (ÇA-1)

**Yirminci Yüzyılın ilk çeyreği:
Ulusal tarihimizle masonik
tarihimizin içiçe geçtiği bir
dönem.**

1909-1935, Ülkemiz Masonik tarihinin 2. Dönemi olarak tanımlanan bir sürecin başlangıç ve bitiş yılları. Spekülâtif Masonlu-

ğun başlangıç tarihi olarak kabul edilen 1717 yılından sadece 21 yıl sonra, 1738 yılında yayımlanan bir kaynakta, o yıllarda İstanbul, İzmir ve Halep'te kurulan locaların büyük gelişme kaydettikleri, yüksek mevkideki birçok Türk'ün sözkonusu localarda tekris edildikleri belirtilir.

Dönemin siyasi coğrafyasına göre, Osmanlı İmparatorluğu topraklarında ilk Mason Localarının görüldüğü 1738 yılında başlayan I. Dönem, Büyük Loca'nın (Maşrık-ı Âzâm-ı Osmanî'nin) kuruluş yılı olan 1909 yılına kadar süregelir. 2. dönemin sonu olan 1935 yılı ise bildiğimiz gibi ülkemizde masonik çalışmaların geçici bir süre durdurulduğu (uykuya yattığı) tarihtir.

75. yılını kutlamakta olduğumuz Cumhuriyet'imizin kuruluş tarihini de içeren zaman dilimini oluşturan bu yıllar, çok önemli, çok yoğun sosyal ve politik olaylara sahne olmuştur. XX. Yüzyılın ilk on yılı ise ülkemizdeki masonik gelişmeleri belirleyen, hazırlayan yıllar olarak ayrıca önem taşımaktadır.

Bu nedenle Türkiye Büyük Locası'nın kuruluş tarihiyle başlayan bir dönemi ele alırken kendi dönemsel bütünlüğü içerisinde, birbirini etkileyen, belirleyen ve yaratan olayları daha iyi anlayabilmek için yüzyılın başından itibaren "iz sürmek" daha yararlı olacaktır.

Gene aynı dönemsel bütünlük içerisinde yâni 1909-1935 yılları arasında, Cumhuriyetin kuruluş yılı olan 1923'ten sonrasını, sosyal, ekonomik ve politik gelişmelere de göndermeler yaparak ayrıca ele almak, her ne kadar eski alışkanlık ve davranış biçimlerinin büyük ölçüde sürdürüldüğü bir zaman süreci de olsa bu günle-

ri daha iyi algılayabilmemizi sağlayacaktır.

Prof. Sina Akşin Türkiye Tarihi'nin 1908-1980 yıllarını içeren 4.üncü cildinin önsözünde 1908 yılını, Türk Yakın Çağı'nın başlangıcı olarak belirtilebileceği önerisini bir kez daha tekrarladıktan sonra bu görüşüne şu şekilde açıklık getiriyor:

"Hemen belirtiyim ki, bu hususta, bana II. Meşrutiyetin, Cumhuriyetin "siyaset lâboratuvarı" olduğunu öğreten Tunaya'ya en az bir ilham borcum var. Bu düşünce kimilerine aykırı gelebilir. Bunlar, Türk Yakın Çağını 20. Yüzyılda başlatmak gerekiyorsa bunu 1923'de veya 19 Mayıs 1919'da, ya da 23 Nisan 1920'de başlatmak isteyebilirler. Hattâ 1908 tarihini başlangıç olarak almayı biraz da Atatürkçülüğün ruhuna aykırı bulabilirler. Şüphesiz yok ki, Cumhuriyetin köktenci dönüşümlerini II. Meşrutiyette bulamazsınız. Ama Türkiye 1919, 1920 ya da 1923'deki mecrasına 1908'de girmiş bulunuyordu. Mecra dedim, evet, tarihte büyük çağ değişikliklerini su terimleriyle anlatmak çok uygun oluyor sanırım. Çağ değişikliğini gösteren tarih, suların bambaşka bir istikamete doğru akmağa başladığı tarihtir. II. Meşrutiyetin suları Cumhuriyetin sularına göre belki çok cılız, çok bulanıktı. Ama gidiş, o gidişti. Esasen 1908 ihtilâlini yapanların içinde Atatürk ve Millî Mücadele arkadaşları yok muydu? (SA-1)

XIX. Yüzyılın sonuna doğru, İmparatorluğun başkenti olan İstanbul'daki locaların, bağlı oldukları Büyük Locaların yönetiminde, davranışlarını uluslararası siyasî gelişmelerin akışına göre belirleyen, ilişkilerini ise çoğunlukla pragmatik doğrultularla düzenleyen "sosyal kulüplere" dönüşmüş oldukları görülür.

XX. Yüzyılın başlarında ise artık konumundan ve işlevinden çok şey yitirmiş olan İstanbul localarına karşın masonik gelişmelerin ağırlıklı olarak İmparatorluğun Makedonya Bölgesinin başkenti olarak nitelendirilen Selânik'e kaydığı görülmektedir.

Selânik'in öne çıkmasına neden olan koşullar:

"İstanbul ve İzmir'in arasında, her iki kente de eş uzaklıkta (yaklaşık 1300 km.) yer alan Selânik'in elverişli konumu, hem Rumeli için depolama açısından gerekli bir iskele, hem de İtalya'nın Karadeniz ve Akdeniz ticaretinde bir ulaşım noktası olmasını sağlıyordu. Geniş topraklarından sağlanan ürünler ve limanına yanaşan gemilerden boşaltılıp depolanan, aralarında hammaddelerin de bulunduğu mallar daha sonra Arnavutluk'a, Bosna'ya, Sırbistan'a, Teselya'ya, Tuna boylarına, Karadeniz'e ve Akdeniz'e gönderiliyordu...." (A1-1)

Etnik bakımdan tam anlamıyla kozmopolit bir kent olan Selânik, Osmanlı kozmopolit halk yapısı için tipik bir örneği oluşturmak-

taydı. Irksal bakımdan Museviler, Rumlar, Türkler, Pomaklar, Arnavutlar, Slavlar, Makedonlar, hattâ Tatarlar, Balkanların ticaret metropolünün kozmopolit tablosu içinde, en başta dikkati çeken etnik guruplardı. 100 bine yakın nüfusun yarısından fazlasını oluşturan Museviler'le birlikte bir kaynağa göre 10 bin (OK-4) bir diğerine göre 20 bini bulan nüfuslarıyla (IZ-1) Sabetaycılar daha yaygın kullanılan isimleriyle Dönme'ler için kültürel, sınaî, ticarî hattâ siyasî açılardan "Selânik'e damgasını vuran cemaat" tanımında bulunmak abartılı olmayacaktır.

Selânik'li Musevî ve Sabetaycılar'ın böyle bir tanımı hak etmelerinin temel nedenlerinin en başında muhakkak kalıtımsal niteliklerinin rolü gelmektedir. Ancak "Selânik Musevîlerinin Tarihi" adlı kitabın yazarı tarihçi Joseph Nehama'nın değindiği gözlem de çok önemli: "Museviler dünyanın hiçbir yerinde Selânik'teki kadar kendilerini evlerinde hissetmiyorlardı. Küçük Museviler kendi mahallelerine sıkışıp yaşamıyorlar... Dik durmayı muhataplarının gözünün içine bakmayı biliyorlardı... Enkizisyonun kovmuş oldukları, burada efendi durumunda idi. Yaşamayı, çalışmayı, ibâdetlerini engelleyen hiçbir şey, onlara yönelik hiçbir kin, hiçbir şüphe yoktu...." (OK-5)

"Selânik, Osmanlı dış ticaretinin 1/7'sini sağlıyordu. Avrupa çapına göre basit de olsa Osmanlı yapısı içinde önemli bir sanayi mer-

kezi idi. İki iplik, iki bira, halı, ayakkabı fabrikaları, un fabrikası, tuğlahane, ipek böceği işleme ve 19 tane sabun imalâthanesi, önemli tütün işletmeleri vardı." (OK-1)

"Osmanlı sistemi içinde en iyi eğitim gören, batıya açık, dil bilir askerî ve mülkî kadroların Rumeli ve bu arada Selânik'te görevlendirilmelerinin yanı sıra, Avrupa'nın baskısıyla üç vilâyette plânlanan ıslahatın işleme için kurulan umumî müfettişliğin kadrosu da Selânik'e yerleştirilmişti. Bu kadroda Avrupalı uzman subaylar vardı ve bütün Avrupa devletlerinin yanı sıra Avrupa'yla yakın ilişki içinde, birçoğu da Avrupa uyruklu iş adamları ile gerçek bir burjuvazi kadrosu oluşmuştu." (OK-1)

"Kültür hayatı da çok gelişmişti. 1895'den itibaren 5-6 Ladino (İspanyol Yahudicesi), 3-4 Türkçe, 3-4 Rumca, 2-3 Fransızca, 2 Bulgarca, 1 Romence, günlük ya da haftalık gazete yayımlanıyordu. Alliance Israélite Universelle (Evrensel İsrail Birliği)'nin Fransızca eğitim veren 7 tesisi vardı. Nüfusun yarısından fazlasını oluşturan yahudilerin 50, müslümanların 32 ve ayrıca Rum, Sırp, Bulgar ve Romenlerin kendi okulları vardı. 1907'de Hukuk Mektebinin açılmasıyla Üniversite düzeyinde eğitime de erişildi" (OK-1)

Kentin bir özelliği de Balkanlardaki milliyetçi akımların paralelinde merkezî otoriteye karşı başlatılan başkaldırı hareketlerini

kontrol edip bastırmak için git-tikçe yoğunlaşan asker, dolayısıyla subay sayısıydı.

Sonuç olarak Paul Dumont'un da belirttiği gibi "Bu devirde, Selânik'te Fran Masonluğunun yerleşip gelişmesi için her türlü gereksinme mevcuttur: Büyük gelişme gösteren bir burjuva kitle-si, dikkati çekecek kadar yaygın bir ilk ve orta okul ağı, becerikli ve tartışmalara açık bir aydın kitle-si, dış dünya ile kolay ulaşım yolları (deniz ve demir yolu hat-ları), her çeşit cemiyetin kurul-masını körükleyen cemaatler arası sürtüşmeler." (PD-1)

Gene Paul Dumont'a göre "Selânik'te Masonluğunun yerleşimi kuşkusuz XVIII. yüzyılın son senelerine dayanır. Bazı yazarlar, Makedonya'nın merkezinde Amitié adlı bir locanın 1804'ten önce varlığından söz etmektedirler. Bu durumda XIX. yüzyıl boyunca birçok atölyenin buna eklendiği düşünülebilir. Fakat, Selânik'teki Masonluğun bu "tarih öncesi" devri hakkında bilgilerimiz çok kıt. Gerçekte temel atılım 1900 yılına doğru başlamıştır." (PD-1)

Dumont araştırmasında Fransız Obediyansına bağlı locaları ele aldığı için doğal olarak, kapsam dışında kalan XIX. yüzyılda kurulmuş bir loca da, 1864 kuruluş tarihli İtalya Büyük Locası'na bağlı "Makedonya" Locasıdır.

"İngiliz ya da Fransız Masonlu-ğu'na göre bir yüzyılı aşan bir gecikmeyle Osmanlı topraklarında kurulan İtalyan locaları, o dö-

nemdeki yabancı obediyanlara bağı diğer localar gibi "Sömürge Masonluğu'nun" çizgilerini taşıyan kendi ulusal çıkarlarını temsil edip kollayan ve diğer obediyanlarla sürekli rekabet halindeki kuruluşlardır.

XIX. Yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı topraklarındaki İtalyan locaları hızlı bir gelişim gösterirken, Abdülhamid tahta geçtikten sonra siyasal durumun değişerek aleyhlerine dönmesi sonucu, İtalyan obesiyanına bağı localar da Italia Risorta Locası dışında birbiri peşi sıra yok olmuşlardı. (AI-2)

1900 yılında İtalyan Masonluğu'nun Büyük Üstat yardımcısı Ettore Ferrari'nin, eski İtalyan mahfillerinin "uykudaki biraderlerine" nezâket ziyareti yapmak için, özel olarak İzmir ve Selânik'e gittiği Büyük Üstat Ernesto Nathan'ın kaleme aldığı mesajı ileterek tüm Türkiye'deki locaları yirmi yıllık uykularından uyandırmak için yüreklen-dirme çabalarına girdiğini görüyoruz. (AI-3) Ferrari'nin Osmanlı topraklarına geliş umulan etkiyi yaratır. Birkaç hafta içinde Selânik'teki Makedonya Locası "Macedonia Risorta" adı altında, bir mâbete ek olarak, sigara salonu ve kitaplık da içeren bir binanın ilk katındaki lokalde yeniden düzenli olarak çalışmaya başlar. (AI-4) "Gönye ve Hilâl" adlı eserin yazarı, tarihçi Angelo Iacovella'nın deyimiyle XX. yüzyılın hemen ilk yıllarında "pembe bir ip-lik İtalyan Masonluğunun kade-

riyle Jön Türkler'inkini birleştirmiştir." (AI-5)

O yıllarda Selânik'te adı geçen daha doğrusu var olan localar sadece İtalya Büyük Locası'na bağı olanlar değildir. "Macedonia Risorta" haricinde, adı anılan locanın üye sayısının artması nedeniyle 1906 yılında kurulan "Labor et Lux" Locası, tamamı "Macedonia Risorta"dan ayrılan üyelerin G.O.D.F. bağı olarak 1904'te kurdukları "Veritas" Locası, 1906'da gene G.O.D.F.'a bağı olarak kurulan "L'avenir de l'Orient" Locası, İspanyol Obediyanlı "Perseverencia", Romen "I Please Salonicului" ve Yunan "Flippos" Locaları Selânik'te söz konusu yıllarda adı geçen localardır.

Burada gözardı edilmemesi gereken ilginç bir nokta, kuruluşlarının ilk yıllarında, çeşitli milliyetçi akımların doğrultusunda, Memleketimize karşı bir tavır ve hareket içinde bulunan bu localardan, Macedonia Risorta ve Veritas Localarında bilinçli bir şekilde kısa sürede Türk Masonlarının çoğunluğu sağlayarak yönetimi ele almaları ve bu locaların, üyelerinin "örgütlenmek için toplandıkları, devrimci eylemleri için emin bir sığınak işlevi görmeleridir.

Selânik'te karşılıklı "Sine qua non": İttihat Terakkîciler ve Masonlar

1906 yılında çoğunluğu mason olan 10 kişilik bir grubun kurdu-

ğu Osmanlı Hürriyet Cemiyeti, Paris'teki Ahmet Rıza'nın başını çektiği Jön Türk örgütleriyle 1907'de birleşerek İttihat ve Terakkî Cemiyeti adını alır. Yakin tarihimize damgasını vuran bu cemiyet üyelerinin oluşturduğu kadro ise 1908'de Meşrutiyet'in ikinci kez ilânı ile iktidarı ele geçirir. Mehmet Talât Paşa, Mithat Şükrü Bleda, Kâzım Özalp Paşa, Mehmet Cavit Bey, Manyasîzâde Refik, Kâzım Nami Duru, Nâki Yücekök, Hüseyin Muhittin, Faik Süleyman Paşa, Cemal Paşa, Hoca Fehmi Efendi, Osman Âdil Bey, Mehmet Servet, Fazlî Necip ve "Jön Türkler'i, toplantılarını mason localarında yapmaya davet etme fikri"nin yaratıcısı (AI-6) Emanuel (Carasso) Karasu hemen ilk anda akla gelen "İttihatçı Masonlar"dır.

Tarihçi, yazar Orhan Koloğlu, Siyasi Tarihimiz ve Masonluk Tarihi konularında temel bir kaynak niteliğindeki "İttihatçılar ve Masonlar" adlı eserinin "Üç Devrimci Mason: Talât, Karasso, Manyasîzâde" adlı bölümünde adı geçen üç kişinin yaşam öykülerini inceledikten sonra, "Masonluğun Devrime Katkısı" adlı bölümde şu yorumuna yer vermektedir: "Üç Mason İttihatçı öncü arasında, Yeni Osmanlılığa bağlantısı sebebiyle, Masonluğa en ilkesel yaklaşıma sahip olanın Manyasîzâde olduğu söylenebilir. Ancak devrimciliğin eylemci niteliği Masonluğunu çok ikinci plânda bırakmaktadır. Talât, kuşkusuz herşeyden önce devrimciydi, onda Masonluk

Manyasîzâde'den de geride kalır. Karasso ise öncelikle masondu, ama locasını ittihatçılara yataklık için açmakla o da ilk ikisinin çizgisine gelmiş oldu." (OK-3)

Masonik ilke ve öğretilerin İttihatçı masonların eylem ve davranışlarında ne denli etkisi olduğunu belirlemek ve belirtmek için bize fikir verebilecek dönemin masonik çalışmalarıyla ilgili belgelere ne yazık ki sahip değiliz. Ancak çok değerli tarihçi ve fikir adamı Koloğlu'nun devrimciliğin "eylemci nitelikleri" ile "Masonik ilke ve davranışların" tamamen çeliştikleri görüş ve yargısına tamamen katılmanın pek mümkün olmadığını hemen belirtmek gerekir. Özgürlük, bağımsızlık, ulusal çıkarlar sözkonusu olduğunda, bu yüce değerler için verilen ve verilecek savaşımarda masonların, Masonluğu ve masonluklarını gerektiğinde bir araç olarak kullandıkları yadsınamaz tarihi bir gerçektir. Esasen masonik öğretisi "yâni masonik ilke ya da ilkeler dizisi ile, masonik öğretim (tedrisat, talim) ve öğrenimin (tahsil) insanı yüce değerlerle donatıp, bu değerlerin olabildiğince yaşama aktarılması gereği doğrultusunda, amaç ve aracın ne denli özdeşleştiklerini ifâde etmek pek o kadar yadırgatıcı olmasa gerek. Dünya tarihî bu savı doğrulayacak birkaç tane değil, birçok örnekler doludur. Burada aslolan dengeleri sağlayabilerek kullanabilecek ve koruyabilecek düzeyde ahlâki değerlere ve fikrî olgunluğa erişebilme konusunda ortaya konu-

lan gayret ve çabaların yanında, amacın yozlaştırılıp saptırılmasındır.

İttihatçılarla masonların birlik-telikleriyle ilgili vurgulanması gereken diğer önemli bir nokta da masonların İttihat-Terakkî cemiyetindeki varlıklarının ve etkinliklerinin boyutudur. Sayısal bir açıklamada bulunabilmek için İttihatçıların yüzde kaçının mason olduğunu belirleyebilecek (birçok konuda olduğu gibi) hiçbir belgeye sahip olmadığımız gibi kesin olarak Masonlukla hiçbir ilişkisi olmayan İttihatçıların var olduğunu da bilmekteyiz: Osmanlı Hürriyet Cemiyeti'nin bir numaralı üyesi Mehmet Tahir, Miralay Sadık, Kâzım Karabekir, İsmet İnönü gibi. (OK-6)

Orhan Koloğlu, Ahmet Bedevî Kuran'ın "İnkilâp Tarihimiz ve Jön Türkler" adlı kitabını kaynak göstererek Cemiyetin iki çeşit, "Mason olan olmayan" üyeleri arasında Masonluğun bir üstünlük niteliği olmadığını, İttihatçıların locaya dahil olanlarına "liebeveynden" (anne ve babadan) kardeş, olmayanlara ise "liebden" (babadan kardeş) denildiğini belirtiyor. (OK-6) İttihatçılara karşı bir yazar olduğu bilinen A.B. Kuran'ın ileri sürdüğü gibi "bu deyimlerin (İttihatçıların) kendi aralarında ufak bir cinas zemini oluşturmak" amacının ötesinde bir anlamı, bir değeri olduğunu tarihi gelişmeler bize fazlasıyla göstermiştir.

Atatürk, İttihat Terakkî ve Masonluk

1909 yılının Eylül sonu Ekim ayında Selânik'te toplanan İttihat ve Terakkî Kongresinde birbirinden farklı iki önerge sunulmuştur. Bu önergelerden biri büyük ölçüde siyasî yıpratmaya yönelik Miralay Sadık'ın art niyetli "Siyonistlik ve Masonluk" konulu lâyihasıdır. (OK-12)

Diğer önerge ise Mustafa Kemal'e aittir. Önergesinde Mustafa Kemal:

1- "Cemiyetin artık yasal-açık bir siyasî parti haline gelmesini, 2- Askerlerin tamamen siyasetten çekilmesini 3- Cemiyetin Masonlukla ilişkisinin kesilmesini" önermektedir.

Bu tarihi olay, Atatürk'ün birçok konuda olduğu gibi ileri görüşlülükte de deha düzeyindeki üstün niteliğini belgeleyen temel bir gösterge niteliğindedir. Söz konusu kongreden sonra "tamamen yönetici çarkının dışına itilen, hattâ idâmına karar verilen Mustafa Kemal'in" (OK-12) görüş ve önerilerinin doğruluğu çok kısa bir sürede kanıtlanmıştır.

Önergenin birinci maddesinde belirtildiği gibi Cemiyetin hiçbir zaman gerçek anlamda kurumlaşmayıp, yöneticilerinin kendi başlarına buyruk davranışları sonuçta birçok cephede yüzbinlerce vatan evladının hayatına mal olmuş, yüzyılların tarihine

damgasını vurmuş bir milleti, ülkesiyle birlikte yok olmanın eşine getirmiştir.

Önergenin ikinci maddesinde belirtilen askerlerin tamamen siyasetten çekilmesi olgusunun doğruluğunun kanıtlanması için de çok değil üç yıl gibi kısa bir sürenin geçmesi yeterli olmuştur.

"Hafî ve celî hiç bir cemiyet-i siyasete dahil olmayacağımı ve devletin umur-u dahiliye ve hariciyesine hiç bir suretle müdahale etmeyeceğimi Cenab-ı Hakka kâsem ve namusumla temin ederim." (MT-1) Dili biraz eski olmakla birlikte, gene de kolayca anlaşılacağı gibi bu bir yemin metnidir. Pek çoğunun tutmayacakları bilinmesine rağmen bu yemin ordu ve donanma mensuplarına 12 Ağustos 1912'de, İttihat Terakkî'nin bir dönem için iktidardan uzak tutulduğu, ve İttihat Terakkî karşıtı birçok üyenin yer aldığı Gazi Ahmet Muhtar Paşa başkanlığındaki hükümet tarafından ettirilmiştir.

Yıllar sonra ise Atatürk'ün bu görüşünün doğruluğunu ve önemini kanıtlayan bir olay da Cumhuriyet'imizin ilk yıllarında kurulan Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın çevresinde oluşan ibret alınacak gelişmelerdir? Kabul edilen 1924 Anayasası'na göre millet vekilliği ve devlet memuriyetinin aynı kişi üzerinde birleşmesini engelleyen hükümler gereği, Atatürk, özellikle ordu mesnubu olan milletvekillerinin, milletvekilliğinden istifa ederek,

asli görevlerine dönmelerini istedi. Bu istek Milli Mücadelenin önemli isimlerinin de bulunduğu bazı komutanlar (Kazım Karabekir Paşa, Ali Fuat Paşa, Cafer Tayyar Paşa) tarafından yerine getirilemeyip siyasi bir muhalefet hareketine dönüştürüldü ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kuruldu. Ancak siyasetin kaypak yönünü göz ardı eden asker kökenli yöneticilerin kurduğu parti kısa sürede Cumhuriyet muhaliflerinin eline düştü.

1925 yılının Şubat ayında doğu illerinde patlak veren Şeyh Sait isyanı, bazı fırka üyelerinin ayaklanmalara karışmış olduklarının kanıtlanması, Hıyanet-i Vataniye ve Takrir-i Sükûn kanunlarının kabulü ve yürürlüğe geçirilmesi gibi olaylar "Masonik Tarihimizden Kesitler" serisinin 1923-1935 yıllarını içeren 3. bölümünde daha ayrıntılı ele alınacaktır.

Son olarak önerinin üçüncü maddesi olan İttihat Terakkî'nin Masonlukla ilişkisinin kesilmesine gelince: Burada da Atatürk'ün, her iki topluluğun kendi doğrularını içeren zorunlu beraberlik, içiçelik döneminin en kısa sürede sona erdirilmesinin, aksine davranıldığında bu birlikteliğin artık iki tarafta da tarihsel aşınmalara yol açacağı gerçeğinin tutarlı gözlemi bulunmaktadır.

Ne yazık ki bu konuda da tarihî gelişmelerin Atatürk'ün istemleri doğrultusunda gerçekleşme-

miş olduğu üzümlere belirtmek durumundayız.

Atatürk'ün Masonluk ve masonlarla olan ilişkileri çerçevesinde, şüphesiz kendisinin mason olup olmadığı biz masonlar kadar, haricî alemde de değişik kesimlerin çok merak ettiği, öğrenmek istediği bir konudur. Bu konu ile ilgili yıllardır olumlu, olumsuz, çeşitli spekülasyonlar yapılmıştır ve yapılmaktadır.

Tamer Ayan Kardeşimizin var sayımların ötesinde, somut, tartışma götürmez belgelerle zenginleştirilerek, titiz bir çalışma sonucunda Masonluk camiamıza kazandırdığı "Atatürk ve Masonluk" adlı eser bu konuyu bütün boyutlarıyla ele alan çok kapsamlı bir kaynak niteliğindedir. (TA-2)

Bu araştırmada da belirtildiği gibi Atatürk'ün resmen Masonluğu konusunda elimizde kesin bir belge bulunmamaktadır. Yerli ve yabancı kaynaklarda açıklanan bazı bilgiler, veriler ve iddialar ile Atatürk'ün yakın çevresindekilerin kaleme aldığı anıları somut ve yeterli kanıt kapsamında yorumlamak mümkün değildir.

Öte yandan Atatürk'ün Masonluğu ve masonları çok yakından tanımış olduğunu ileri sürmek ise abartılı ve gerçek dışı olmayacaktır. Atatürk'ün birçok özdeyişi gibi, aşağıdaki özdeyişi de, sanırım konumuzla ilgili yazılmış onlarca, yüzlerce sayfaya bedeldir:

"Ben manevî miras olarak hiçbir âyet, hiçbir doğma, hiçbir donmuş ve kalıplaşmış kural bırakmıyorum. Benim manevî mirasım ilim ve akıldır. Benim Türk milleti için yapmak istediklerim ve başarmaya çalıştıklarım ortadadır. Benden sonra beni benimsemek isteyenler bu temel eksen üzerinde akıl ve ilmin rehberliğini kabul ederse, manevî mirasçılarım olurlar."

Ulusal bir Büyük Loca'nın Kuruluşu:

1908, İttihat ve Terakki'nin varlığını iyice ortaya koyduğu yıl olur. Birbiri ardına kaçırma ve suikast eylemleri, İstanbul'a yapılan telgraf baskıları sonucu köşeye sıkışan Abdülhamit, II. Meşrutiyet'i ilân eder. (10 Temmuz Rumî) 23.7.1908.

Meşrutiyetin ilânı ile birlikte patlayan büyük coşku ve heyecan içinde Selânik'teki mason örgütü de ilk kez açık bir şekilde bu gösteriler sırasında ortaya çıkar. Dumont'un verdiği bilgiye göre "24,25,26 Temmuz günleri Selânik'te yapılan büyük gösteriler sırasında bütün obediyanlara bağlı masonlar, yan yana bayrakları ile sokaklarda yürümüşler ve herkesce vatanın kurtarıcıları arasında alkışlanmışlardır. Ama aralarında en fazla alkış alanlar, başta Emanuel Karasu olmak üzere Macedonia Risorta Loca'sının üyeleri olmuştur." (OK-7)

Bağımsızlıklarına aşırı düşkün İttihatçılar devrim için yabancı

destegini reddetmeleri gibi, Masonluk konusunda da aynı tavrı göstereceklerdir. İttihatçıların İngiliz, Fransız, ya da İtalya'ya bağlı Türk Mason Locaları yerine Ulusal Büyük Locasına bağlı bir Masonluğu gerçekleştirmeleri son derece doğaldı.

Aynı dönemde yabancı obediyanların girişimlerine paralel, uykudaki İstanbul localarının bazı eski üyelerinin yabancı obediyanları harekete geçirme çalışmaları da gün ışığına çıkmaya başlamıştır. Paris'le temasa geçen L'Etoile du Bosphore Locasının eski üyelerinden bir kardeş yazdığı mektupta durumun uygunluğunu ama aynı zamanda da aciliyetini şöyle dile getirmektedir:

"Osmanlı Kanun-i Esasîsinin hayata geçirilişinin ertesinde zâten mevcut olan Alman ve İngiliz Locaları davranmadan Fransız nüfusunun bir Mason Locasının tesisiyle perçinlenmesinin uygunluğunu ve yararlığını takdirlerimize sunuyorum... Bize katılmayı arzulayan bütün Türk gençliğini Fransız bayrağı altına çekmeye çalışmalıyız... Genellikle Fransızca bildiklerinden, üç renkli Fransız bayrağının altında kardeşçe yaşamaya hazırdırlar." (EE-1)

Bu tür birçok girişimin süregeldiği ortamda yabancı obediyanlara bağlı olmak yerine bağımsız ulusal bir obediyan kurma yolunu seçen Türk Masonları 3 Mart 1909'da fiilen, 24 Haziran 1909'da resmen Prens Aziz Ha-

san Paşa başkanlığında, evvelce 1861 yılında kurulan ancak yaşatılmayan Yüksek Şûra'yı (Şûra-i Âli-i Osmanî) yeniden kurduktan sonra, onun güdümünde 9 Ağustos 1909'da İstanbul'da Türkiye Büyük Maşrık'ını kurarak, Büyük Ustahlığa da Talât Paşa'yı seçmişlerdir.

Son iki yüzyıldır batılılaşma ve batı tarafından yutulma arasında gidip gelen Osmanlı İmparatorluğu'nda, ulusal çıkarları bağımsızlıkta gören kardeşlerimizin "Üniversal Masonluğun kuralları hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları için daha baştan yanlış yol seçtiklerini" ileri sürmek acaba ne ölçüde gerçeklerle bağdaşmaktadır. O tarihlerde düzenli bir Büyük Loca kurulması için girişimlerin olduğunu da bilmekteyiz. İstanbul'daki İtalyan okullarının müfettişi olan Nikola Forte adlı bir kardeşin bugün için düzenli sayılabilecek bir Büyük Loca kurma gayretleri "şuursuz" olarak nizamla-ra aykırı bir yola yönlendirici nitelikte olduğu, dönemin bir sirkülerinde belirtilmektedir. Sonu gelmeyen ikinci bir girişim olarak da İskoçya Büyük Locasına bağlı La Turquie locasının üyesi Müşir Fuat Paşa'nın (deli lâkabıyla da anılır) girişimi kaynaklar tarafından belirtilmektedir.

Baştan düzenli bir Büyük Loca kurmak yerine İngiltere ve İskandinavya'nın karşı çıkmasına rağmen, bir kısım yabancı obediyanlara bağlı Yüksek Şûra'ların

destek ve onayıyla önce bir Yüksek Şûra kurup, ona bağlı Ulusal Büyük Loca'yı kuran kardeşlerimizin, niçin böyle bir yolu benimsediklerini, her türlü önyargıdan uzak, dönemin toplumsal ve özellikle siyasal etkenlerini de ele alarak araştırmak başlı başına bir çalışma konusudur. Yüksek Şûraya bağlı Vatan, Muhibban-ı Hürriyet, Şafak, Vefa Localarıyla birlikte Mısır Büyük Locasına bağlı Resne ve Uhuvvet-i Osmaniyye Localarıyla, Renaissance Locasından ayrılan kardeşlerin kurduğu İttihat Terakki Hakikî Muhipleri Locasının katılımıyla kurulan Büyük Loca ile Yüksek Şûra arasında 1 Kasım 1909 tarihinde bir de konkordato imzalanmıştır. (AE-1) (FC-2)

Bu noktada, kardeşlerimizin davranışlarıyla o dönemde yeni bir yöntem yaratma çabasına girişmiş oldukları şeklinde yanlış bir yoruma yer vermemek için, "anakronizm" den ve Evrensel Masonluk tarihinin bir döneminden kısaca söz etmek çok yararlı olacaktır.

Yunanca ana:geri, ve kronos: zaman sözcüklerinin birleşerek oluşturduğu, "Anakronizm", kronolojik ilişkinin, isteyerek ya da bilmeden dikkate alınmaması ya da değiştirilmesi anlamını taşımaktadır. Bir olayın tarihi veya çağıyla ilgili yanlış anlamına da gelen anakronizm, değişik dönemlere özgü farklı düşünce ve yaşam biçimlerinin göz önünde tutulmamasından ya da tarihsel gerçeklerin bilinmemesinden

kaynaklanır. (Ana Britannica, Cilt 2, S. 37).

1717 yılını takip eden, neredeyse bir yüzyıl boyunca İngiltere'de "Eskiler" ve "Modern"ler adı altında iki grup mason çatışarak, birbirini düzen dışı ilân etmekten geri kalmamıştır. Eski ve Modern anlaşmazlığın ortadan kaldırılması girişimleri 101 yıl sürmüş 27 Aralık 1813 tarihinde görkemli bir celsede birleşme esasları ve hükümleri belirlendikten sonra 23 Ağustos 1818 tarihinde yeniden gözden geçirilerek son şeklini alan nizamnameler evrensel standartlar olarak kabul edilmiştir. İngiltere Birleşik Büyük Locası'nı kuran iki Büyük Loca, eski ve saf Masonluğun ilk üç dereceyle Rolay Arch derecesinden ibâret olduğunu, masonik otorite açısından da bundan böyle her ülkede ancak bir Büyük Loca bulunabileceğini ilân etmişlerdir.

Buna karşılık 1801 yılında Amerika'da ortaya çıkan ve 1804'de ilk kez Fransa'da organize edilecek bütün Avrupa'ya yayılan Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti'nin en yüksek otoritesini oluşturan Yüksek Şûra eskiden beri İskoç Masonluğu deyimini altında toplanan bütün localar ve çeşitli isimlerdeki yüksek dereceli atölyelerin tümünü doğrudan doğruya idare altına almıştır.

Öte yandan, bugün 4-33 dereceli atölyeleri yönetmekle yetinen Yüksek Şûra bütün XIX. yüzyıl boyunca Fransa'da sembolik

locaları da (yâni ilk üç dereceyi) otoritesi altında tutmuştur. (FÇ-1)

II. Meşrutiyetin ilânından sonra ülkenin kaderini belirleyen siyasi yönetim kadrolarının "Mason" niteliği, iç ve dış muhalefetin iktidara karşı oluşan tepkilerinin Masonluğa yeni roller yakıştırarak en hafif deyişle yermelerine neden olmuştur. Derviş Vahdetî'nin başlattığı ve 31 Mart olayını yaratan dinsizlik, din karşıtlığı kışkırtmaları, siyozizm suçlamaları ile devam etmiştir. "İttihatçı hareketinin bir Yahudi ve Mason komplosu" olduğu, sömürgeci Avrupalılar tarafından da yoğun bir şekilde işlenmiştir. Buna Türkçü-Turancı ve Panislâmıcı oldukları iddiaları da ilâve edilmiş, birbirlerine böyle karşıt eğilimler, zamanına ve yerine göre propagandalarda kullanılarak İttihatçıların hem Türk, hem de diğer müslüman cemaatler nezdinde yerilmesi sağlanmıştır. Örneğin Avrupa ve Hint Müslümanlarına hitap edilirken propagandalarda hep Türkçü-Mason-Yahudi temasını işlemiş ama Panislâmıcılığında hiç bahsedilmemiştir. Buna karşılık Avrupa'da en çok Panislâmıcılığı vurgulanmıştır. (OK-8)

Devrimden hemen sonra İngiliz dışişleri bakanı Grey'in yeni İstanbul elçisine gönderdiği uyarı bu konuda yorum gerektirmeyecek kadar açık tipik bir örnektir: "Meşrutiyet gerçekten yerleşirse bunun Mısır ve Hindistan'da

müthiş etkileri olabilir... şimdiye kadar tebaamıza diyebilirdik ki dinlerinin reisi (Halife) tarafından idare edilen ülkelerde hiç de şefkatli olmayan bir istibdat idaresi vardır, halbuki bizim istibdadımız yumuşak ve şefkatlidir; fakat şimdi Türkiye'de meclis açılırsa, Mısır'da meşrutiyet isteği çok kuvvetlenecek ve bizim bu isteğe direnç gücümüz çok azalacaktır. Ve orada meşrutiyet isteyenlere karşı silah kullanmamız çok güçleşecektir. (OK-9)

"Çıkarlarında asla birleşemeyen Avrupa devletlerini Osmanlı'ya karşı tek bir cephe haline getiren konu şüphesiz kapitülasyonlar olmuştur... Bu nedenle, İttihatçıların Selânik'ten yayınlanan ilk mesajlarında Meşrutiyet'in ilânıyla Batı Uygarlığı düzeyine erişildiği, dolayısıyla kapitülasyonlara artık gerek kalmadığı yolundaki ifâdeler bütün Avrupa'yı çok rahatsız etmiştir. (OK-10)

Avrupa ülkeleri arasında İngilizler çok özel konumdaydılar. 1880'lerin başından beri, Osmanlı aleyhtarı ön yargılara dayalı İngiliz dış politikasının çok yakın ilişki kurmuş olduğu Prens Sabahattin ile birlikte ihtilâl teklif etmiş oldukları İsmail Kemal'in Meşrutiyeti ilân eden kadronun dışında kalmaları, Meşrutiyetin kendisi ve kendi çıkar bölgesi saydıkları bir alanda yarım yüzyıldır süren bir imtiyazın kaldırılması anlamına gelen Lynch imtiyazının Maliye Bakanlığınca reddi, İngiliz politikasını İttihat

ve Terakki'ye karşı dönülmez bir noktaya getirmiştir. Sonuç olarak İttihatçılara karşı içte muhafazakâr, din sömürücüsü kesimlerin başı çektiği muhalefet çevrelerinin Masonluk ve Siyonistlik propandaları, dışta ise "Masonlukta intizam dağıtımının Merkez üssü" konumundaki İngiltere'nin kötü mason, "masonlukta prostitution" (fahişelik) (OK-11) suçlamaları muhakkak en az İttihatçılar kadar, hattâ belki de daha fazla Masonluğun kamu oyu nezdinde yara almasına aşağılanmasına neden olmuştur.

1909 yılında Türkiye'deki Masonluk açısından kayda değer bir diğer olay da Masonların diplomatik bir görevle "Osmanlı toplumunun uygarlık yolundaki çabalarına destek sağlamak" amacıyla Avrupa ülkelerine yapılan ziyaretlere heyetler olarak katılmalarıdır. 1910'lu yıllara girilirken Üçlü İttifak (Almanya, Avusturya-Macaristan ve İtalya) ve Üçlü İtilâf (İngiltere, Fransa, Rusya) devletlerinin her an artan ve keskinleşen bir kutuplaşma ortamında olabildiğince dengeleri gözeterek, Osmanlı toplumu adına dostluk ve yardım taleplerinin yapıldığı ziyaretlerin ne denli etkili (!) olduğunu görmek için pek fazla beklemeye gerek kalmayacaktır.

21 Eylül 1911'de İtalya savaş ilân ederek Trablusgarb'ı (bugünkü Libya) işgal eder. 1912 sonbaharında Osmanlıları Balkan ülke-

lerinin başlattıkları savaş, Osmanlıların sürekli yenilgileri ile sona erer. İki ay içinde Kosova, İşkodra, Manastır, Selânik ve Edirne vilâyetleri kaybedilmiş, Bulgarlar İstanbul varoşlarındaki Çatalca hattına kadar gelmişlerdir. İki yıla yakın bir süreyi kapsayan, Meclis'in feshi, Sadâret makamı Babıali Baskını, Harbiye Nâzırı'nın öldürülmesi, darbe sonrası başa geçirilen Mahmut Şevket Paşa'nın da bir suikast sonucu öldürülmesi gibi olayların yer aldığı bu yıllar şüphesiz yakın tarihimizin en çalkantılı yıllarıdır. I. Dünya Savaşı'nı da içeren 1913-1918 arası yıllar ise Talât, Enver ve Cemal Paşaların hakimiyetinde İttihat ve Terakki'nin diktatörlük dönemi olarak tarihimize geçmiştir. (SA-2)

Masonik tarihimizle ilgili en güncel ve de en kapsamlı çalışmalardan bir olan Pek. Muh. A. Erginsoy Kardeşimizin "Türkiye'de Masonluğun Doğuşu" adlı kitabında: I. Dünya Savaşında pek çok masonun cepheye gittiği, yönetimdeki başarısızlıklarda masonların etkisi olduğunun kabul edildiği ve Mason Localarının çalışmalarının kısıtlandığı, "Savaş nedeniyle bağlantıları kesilmiş uzak vilâyetlerdeki Locaların (Mısır, Suriye, Lübnan gibi) kapanmak zorunda kaldıkları belirtilmektedir. (AE-2)

Şekilsel açıdan zaafı taşımasına rağmen Batı'nın düşünce tarzını benimsemiş birçok aydınının

Masonluk çatısı altında kendini geliştirerek, güç koşullara rağmen ülke ve insanlığın yararına çalışıp çaba harcadıkları bu dönemde, kaynakların üzerinde durdukları olaylardan biri, dördüncü Büyük Üstat Mirliya Faik Süleyman Paşa'nın Kolordu Komutanı göreviyle tayin edildiği Kafkas Cephesinde 17.8.1916 tarihinde şehit oluşu ile 1918'de Büyük Üstat'lığa getirilen Dr. Rıza Tefvik'in anti masonik eylemleridir. Ne yazık ki kamu oyunda daha fazla iz bırakan bu ikinci olayda, siyasal çekişmelerle ihtiraslara âlet edilen Masonluk büyük yaralar almıştır.

Felsefi konulara olan ilgisi nedeniyle "Feylesof Rıza Tefvik" olarak tanınan Dr. Rıza Tefvik Bölükbaşı 1869'da Bulgaristan'da doğmuştur. Mekteb-i Mülkiye'de okurken öğrenci hareketlerine katıldığı için okuldan çıkarıldıktan sonra girdiği Sivil Tıbbiye'yi 1897'de bitirerek bir süre hekimlik yapmıştır. 1907'de İttihat ve Terakkî Cemiyeti'ne giren Dr. Rıza Tefvik, II. Meşrutiyetin ilânından sonra 1908'de Edirne mebusu seçilir. 1909 yılında kurulan Maşrik-ı Âzam (Büyük Loca)'ın kurucularındandır. 1910'da İttihat ve Terakkî'den ayrılır. 1912'de Hürriyet ve İtilâf Fırkası'na girer. Yeniden mebus seçilemeyince bir süre politikadan uzak kaldığı belirtilen Dr. R. Tefvik, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra Tefvik Paşa kabinesinde Maarif Nazırlığı'na, Damat Ferit Kabinesinde de Şûra-yı Devlet Reisliğine geti-

rilmiştir. Osmanlı murahhası sıfatıyla Sevres Antlaşması'nı imzalayan kurulda da yer almıştır. Kurtuluş Savaşı'na karşı çıktığı için savaşın kazanılmasından sonra yurt dışına kaçmıştır. Yüzellilikler listesindeki sürgün yıllarından sonra, Yüzelliklerin bağışlanması üzerine 1943'te Türkiye'ye dönebilmiştir. Ölüm tarihi İstanbul 30 Aralık 1949'dur. (AB-1)

Yukarıda da belirtildiği gibi Büyük Loca'nın kurucularından olan Dr. Rıza Tefvik'in Büyük Loca'nın kurulduğu yıllarda Masonluk aleyhinde bulunanlara, Masonluğu dinsizlik, kökü dışarıda olmakla suçlayanlara çok sert yanıtlar vermiş olduğu belirtiliyor. (NG-1) Ancak ilerki yıllarda devrin Şeyhülislâmı Musa Kâzım Efendi ile birlikte İttihatçı Masonları teşhir edip ağır suçlamalarda bulunan Dr. Rıza Tefvik Bölükbaşı "33. derece-i Aliyeyi" haiz bir mason olarak, mason aleyhtarlığını Beyoğlu'ndaki mason lokaline polisiye baskın düzenletecek kadar ileriye götürmüştür. Büyük Üstat'lıktan istifa ettirildikten sonra da "etkinliklerini" işgal kuvvetleri ile işbirliği yaparak İttihatçı ve bu dönemde Kemal'ci masonları elimine etme çabalarıyla sürdürmüştür. (TA-1) Anılarını yayınladığı ancak bu anılarda masonluğundan ve Masonluktan hiç bahsetmediği (NG-1) belirtilen Dr. Rıza Tefvik Bölükbaşı, herhalde tarihi ve masonik kişiliği nedeniyle özellikle incelenmesi gereken önemli bir vakadır.

Bütün bu olumsuzluklar süregelirken, 1917 yılında özellikle savaşta yoksullaşan ailelerin çocuklarının, yetimlerin korunma, bakım ve eğitiminin sağlanabilmesi amacıyla önce Necat Locasının, daha sonra tüm mason camiasının önderliğinde Himaye-i Etfâl Cemiyeti, şimdiki Çocuk Esirgeme Kurumu'nun temelleri İstanbul'da atılmıştır. Savaş yıllarının özel koşulları nedeniyle fazla gelişme gösteremeyen dernek 1921 yılında Dr. Besim Ömer Akalın Paşa'nın Büyük Üstad'lığı döneminde asıl, asil konum ve işlevini kazanmıştır.

Bir millî Büyük Loca olarak, Türkiye Büyük Locası'nın sözkonusu dönemde ilişkileri, başta Grand

Orient de France olmak üzere benzeri diğer gayri muntazam Büyük Localarla olabilmıştır. Bu ilişkiler kapsamında, Büyük Loca 23 Ekim 1921 tarihinde Cenevre'de düzenlenen A.M.I. (Association Maçonique Internationale) Uluslararası Masonik Birlik'in toplantısına katılmış ve bu katılımlar Locaların çalışmalarının durduğu 1935 yılına kadar devam etmiştir.

1909-1935 yılları arasındaki Masonik Tarihimizin 2. Dönemi olarak tanımlanan tarihi sürecin 1923-1935 yıllarını içeren zaman dilimi, bu dönemle ilgili çalışmamızın ikinci bölümü ve devamı olarak ayrıca ele alınacaktır.

KAYNAKLAR

- AB- Ana Biritannica, Cilt 18 s.387.
- AE- Abdurrahman ERGİNSOY Türkiye'de Masonluğun Doğuşu, Erciyas Yayınları, İstanbul 1996 1)s.49, 2)s.53.
- AI- Angelo IACOVELLA Gönye ve Hilal, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1998 1) s.19, 2) s.25, 3) s.36, 4) s.37, 5) s.2, 6) s.41, 7) s.42.
- ÇA- Çetin ALTAN Tarihî Saklanan Yüzü, İnkilâp Kitabevi, İstanbul 1998 (2. Baskı) 1) s.191.
- EE- Edhem ELDEM Toplumsal Tarih, sayı 33 1996 Geç Osmanlı Döneminde Masonluk ve Siyaset Üzerine İzlenimler. 1) s.16.
- FÇ- Fikret ÇELTİKÇİ Hür Masonluk Tarihinden Notlar, Yenilik Basımevi İstanbul 1982 1) s.194, 2) s.300, 3) s.311.

- IZ-** *Ilgaz ZORLU Evet Ben Selânikliyim, Türkiye Sabetaycılığı, Belge Yayınları, İstanbul, 1998 1) s.11.*
- MT-** *Mete TUNÇAY Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908-1980 (4. cilt) Cem Yayınevi, İstanbul 1989 1) s.34.*
- NG-** *Nejat GÜLEN Dünyada ve Türkiye'de Mason Aleyhtarlığı, Nar Muh. Lo.:Yayınları, İstanbul 1997. 1) s.118, 2) s.119, 3) s.120.*
- OK-** *Orhan KOLOĞLU İttihatçılar ve Masonlar Gür Yayınları, İstanbul 1991*
1) s.16, 2) s.44, 3) s.54-53, 4) s.18, 5) s.21, 6) s.46, 7) s.98, 8) s.209, 9) s.113, 10) s.168, 11) s.175, 12) s.175.
- PD-** *Paul DUMONT XX. Yüzyıl Başlarında Selânik'teki Fransız Obediyansına Bağlı Masonluk, M.S. Yayınları: 7, İstanbul 1985 1) s.75.*
- SA-** *Sina AKŞİN Türkiye Tarihi, Çağdaş Türkiye 1908-1980 (4.ncü Cilt) Cem Yayınevi, İstanbul 1989 1) s.11, 2) s.36.*
- TA-** *Tamer AYAN Türkiye'de Masonluk Tarihinin Anahatları, Mimar Sinan sayı: 104, İstanbul 1997 1) s.16, 2) s.18.*
- TA2-** *Tamer AYAN Atatürk ve Masonluk, Güzel İstanbul Muh. Lo.: 1995*

RİTLER VE DERECELER

Celil LAYİKTEZ

Önceden tesbit edilmiş şekilci bir merasimle tekrise varmayı amaçlayan yönteme **Rit** denir. Rit yükselen derecelerin merasimlerinin tümünü kapsarken, Ritüel her bir merasimin kendine has uygulamasını tanımlar.

Rit adıyla anılan ilk masonik kuruluş Fransa'da "*Rite de Perfection*"dur (Olgunlaşma Rit'i). 25 dereceli olan bu rit 1761 yılında Amerika'da da uygulanmaya başlamış ve Charleston kentinde 1801 yılında, 8 derecenin ilâvesiyle, bir Yüksek Şûra'nın yönetiminde, "*Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti*" adını almıştır. Muntazam Masonlukta, uygulanan rit hangisi olursa olsun, ilk 3 derecenin yönetimi bağımsız bir Büyük Locaya bağlıdır, diğer derecelerin yönetimi de Büyük Loca'dan bağımsız olmakla birlikte, üyelerini ilk 3 derecenin muntazam kardeşleri arasından seçer. Bazı üst derecelerin üyelerini başka üst derece sistemlerinden aldıkları da vâkidir, yeter ki bu Kardeşler muntazam sembolik localardan gelsinler. Böylece, birden fazla ritin uygulandığı ülkelerde bazen çok karmaşık bir yapı oluşabilir.

Etimoloji:

Rit kelimesinin etimolojik tetkikinden Yunanca *Arithmos*=sayı ve *Sanskritçe*=*dinsel nizam* terkiplerinden geldiği anlaşılmaktadır; bu

kelime başlangıçta değişik hristiyan mezheplerinin merasim özelliklerini tanımlamıştır. Rit bir dinde merasimlerin önceden belirlenmiş şekilleri ile sıralarını veya bir cemaatin dinsel inançlarını ifade etmek için uyguladığı merasimlerin toplamıdır. Böylece, hristiyan dininin genelindeki, değişik uygulama ve sapmalara rit denir (Lâtin, Kopt, Maronit, Gregorien, Ortodoks ritleri gibi). Mason dilinde, rit, aynı yönetime bağlı, ya da aynı mantık içinde gelişen ve bütünleşen bir dereceler sistemini tanımlar.

Masonluk yukarıdaki anlamda *rit* kelimesini kabul ederek Rektifiye İskoç Riti, Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti, Fransız Riti terminolojisinde *rit kelimesini*, *Rejim*, *Sistem* kelimeleri ile eş anlamda kullanır. Masonluk terminolojisinde, müşterek bir yönetimin altında olduklarından veya ard arda yapılan çalışmaların birinden diğerine devredildikleri için bir bütün veya grup olarak kabul edilmiş bir derece dizisine RİT denir. Rit yükselen derecelerin tümünü kapsarken, ritüel her bir merasimin kendine has uygulamasını tanımlar.

Kelimenin ilk kullanılışı:

Hürmasonlukta bildiğimiz ilk sapma 1751 yılında İngiltere'de yeni bir Büyük Locanın kurulmasıdır. Yeni kurulan Büyük Loca 1717'de kurulan ilk Büyük Locayı ifşaatlar sonucunda kelimeleri değiştirdiğinden sapkınlıkla suçluyor ve böyle yenilikler ihdas ettiği için ona Modernler ismini takarken kendisini de Eskiler olarak tanımlıyordu. Bu noktadan çıkışla, Eskiler Rit'i ile Modernler Rit'i terimleri, bir polemik sonucunda da olsa, ilk defa kullanılıyordu. Fransa'da, 26 Ağustos 1774 tarihinde (5774 yılının 8.ci ayının 26.cı günü) yayınlanan İskoç Şapitrleri tüzüğünün ilk maddesinde İskoç Riti Masonlarından söz edilir. 1778 yılında Fransa'da Islâh Edilmiş İskoç Rejimi kurulur. (Rite Ecossais Rectifié) ve "Rejim" kelimesi burada özellikle kullanılmakla beraber sonradan "Rit" kelimesi "Rejim" in yerini almıştır. İzleyen yıllarda Grand Orient, Fransız Riti'ni kurar, bunu Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti ile Mısır kökenli Misraim Riti ve Memfis Riti izler.

Ritlerin çoğalması:

Rit kelimesinin kullanılması 18.yy.'da yaygınlaşır, A.B.D.'de de York Riti doğar. 1861 yılında Ragon "Le Tuileur" adlı eserinde, Fransa'da mevcut 52 değişik riti sayar.

Ritlerin çoğalmalarının nedeni, kendilerini ispatlama yarışında olan üst derecelerin mavi locaları etkileme çabasıdır. İngiliz Masonluğu

üst derecelerin herhangi bir üstünlük sağlayabilecekleri düşüncesini reddettiğinden "rit" kelimesi yerine "working" kelimesini kullanmayı daha uygun görmüştür. Bu kelimeyi "çalışma şekli" veya "stil" olarak çevirmek mümkündür. Genelde kullanıldığı şekil ile, Taylor Riti, Emülasyon Riti yerine, Taylor Stili, Emülasyon Stili demek İngiliz düşüncesine daha yakın olur.

Değişik Rit uygulamalarında, genelde ilk üç derecelerin ritüelleri çok az farklı olmaların rağmen, üst derecelerin yapıları büyük farklılıklar sergileyebiliyor. Kapsadıkları derecelerin karakterleri çok değişik olabileceğinden, ritler içeriklerine göre tasnif edilemezler. Bazı derecelerin karışık öğelerden oluştukları da ayrı bir vakadır. Derece veya ritler izleyen "düşünsel öge"lerle tanımlanabilirler: Hiramik, Kriptik, Okült, Sembolik, Tampliye, Şövalye, Tarihsel, Noaşit, Felsefî, Askerî, Dinsel, Mistik ve Politik. Biraz daha açmak gerekirse, yukarıdaki tanımlamanın kapsamına girebilecek muhtelif konular: Simya, Apokalips, Enok, Dokuzuncu Kemer, Tufan Öncesi, Nuh Peygamber, Mimarlık, Astroloji, Haçlı Seferleri, Askerî öğeler, Şövalye tarikat ve nizamları, Firavunlar tarihi, Meslekler, Kitabî ve Doğu dinleri, Yer altı (mahzen, mağara, mezar), İskoç, Seçilmişler, Vekiller, Hiram, Telâffuz Edilemeyen Kelime, Kayıp Kelime, İs'ad, Kadoş, Büyü, Mistisizm, Operatif Masonluk, Felsefe, Roz Kruva, İkinci Mâbet, v.s., Aynı ritin değişik derecelerinin her birinde, veya gruplaşmış derecelerin her bir grubunda müstakil bir düşünsel öge egemen olabilir.

Macit Erbudak Üstadımızın ifadesiyle,⁽¹⁾ "Hangi rit olursa olsun, bütün bu sistemler ilk üç sembolik mavi dereceler üzerine oturtulmuş olup, kırmızı, siyah ve beyaz, ya da seçilme, olgunlaşma ve yönetimle ilgili masonluklardan kuruludur. Hiç birinin ötekine üstünlüğü yoktur, ancak kuruluşları birbirinden ayrı ve değişiktir. Değişik çevre şartları içinde sosyal birlikler, nasıl değişik özellikler kazanıp değişik diller konuşuyorlarsa, dinler gibi Masonluk da çeşitli tarikat ve ritlere ve her tarikat ve rit de çeşitli makam, mertebe ve derecelere ayrılır. Ancak ritlerin hepsinde gâye ve ülkü birdir. Ayrılık sâdece dışta, eşkâl ve merasimdedir. Söz gelişi, sütunlar, görevlilerin yerleri, duvar ve eşarpların rengi, yürüyüşlerle vuruşlar her ritte ayrıdır. Ritüellerin uygulanmasına gelince, Anglo-Saksonlarda ritüeller çoğunlukla ezberden, Fransızlarda kitaptan okunduğu halde Hollanda'da seyahatlerin yorum ve açıklanmasında ritüele bağlanmak mecburiyeti yoktur.

(1) Macit Erbudak, Ritler ve EKEİR'nin kuruluşu, Mimar Sinar No.3, s.7-8

"Hasılı, din, felsefe, politika, ekonomi, ahlâk sistemleri ve düşünceler arasındaki sınırlar, oldum olası insanları birbirinden ayırdıkları halde, bugün, bu sınırlar üstünden, herhangi bir ulusun malı olmayan bir gerçeğin geçtiğini görüyoruz. İşte bu gerçek, kafaları ilme ve tecrübeye dayanan ispatlarla birleştirmeye çalışan ilmin gerçeğidir.

Bu anlayışla yola çıkmış bulunan Masonluk, ritler arasında bir üstünlük gözetmez ve hiç birine öncelik tanımaz. Varlığın sisteme sığdırılamayacağını, buna karşılık sistemin filozofla insanlar arasında bir ÜÇÜNCÜ olduğunu bilen Masonluk, sembollerle çalışmayı tercih eder. Semboller, her seviyeye, her mizaç ve temâyüle bir düşünme hakkı tanır. İşte bu sembolizma sayesinde ki, Masonlukta düşünme hürriyeti sağlanabilmekte ve bu suretle de bütün düşünce ve inançlara bir arada yaşama imkânı sağlanmaktadır. Zıt ve karşıt görüşlere yer vermeyen bir düzen ise, düşünceye ve dolayısıyla insana değer vermiyor demektir.

Masonluk düşüncelere kelimelerle kesinlik vermeye kalkışsaydı, düşüncelerle birlikte kendisi de eskimiş olurdu. Kalıplaşan düşünceler, içinde doğdukları çağlarla birlikte ölürler. Çünkü değişme tabiatın ezeli bir kanunudur. Bugünün mitolojileri, dünün gerçekleri ise, yarının da yalanları olacaklardır. Semboller ise, evrensel insanlığın ümit, dilek ve temâyüllerini, insanın hakikat ve mutluluğu arayışındaki tükenmek bilmeyen çabasını belirten güçlü araçlardır."

RİTÜELLERİN ORTAK ÖZELLİKLERİ:

1. Adayı dış dünyadan koparan bir dizi eylem.
2. Ölüm ve yeniden doğuşu anlatan, loca içinde seyahatlarla simgeleyen ve adayı sınavan ritüelik ve mitolojik bir dramanın sahnelenmesiyle, adayın kutsal mekân ve zamanla tanıştırılması.
3. Kutsal Kitaplar ve gönye ile pergelin üzerine gizlilik ve sadâkat yemini edilmesi.
4. Avandanlıkların adaya takdimi, sembollerin açıklanması.
5. Tanıma işaret ve parolalarının verilmesi.
6. Adaya Mason olduğunu kanıtlayan önlük ile loca bijusunun (ve eldivenlerin) verilmesi.
7. Cemiyetin geleneksel tarihini, landmarklarını ve hümanist ideallerini özetleyen bir konuşmanın yapılması.
8. Adayla birlikte tüm kardeşleri dış dünyaya geri getirecek kapanış töreni ve agap.

RİTÜEL UYGULAMALARI VE RİTLER

Genç masonun, tekris edildiği locanın ritüelinin evrensel olduğuna dair inanç sahibi olması doğaldır, bu nedenle de ziyaret ettiği ülkelerin Masonluklarında değişik uygulamalarla karşılaştığında şaşırır. Aslında büyük farklılıklar yoktur. Uygulamada, çok ülkede çalışmalar Çırac derecesinde başlayıp kapanırken, ABD'de Üstat derecesinde başlayıp, tekrar Üstat derecesinde locayı kapamak âdeti yaygındır. Bazıları konferansları loca içinde (Kıt'a Avrupası), bazıları da kapandıktan sonra sofrada (İngiliz uygulaması) yaparlar. Ritlere göre de bazı davranışlar, duruşlar, işaretler, kullanılan müzik türü, loca tezyinatı farklılık gösterebilir ve seyahat eden mason için, bu farklılıkları yerinde görmek daima ilginç bir tecrübe olur. Dil bilmeyen mason, ziyaret ettiği muntazam locada izleyeceği değişik rit uygulamalarında dahi, ritüelin gelişmesini anlayarak takip eder.

ÜLKELERE GÖRE RİTLER VE RİTÜELLER

Muntazam mason dünyasında yüzden fazla mavi loca (ilk üç derece) ritüeli uygulanmaktadır. Yalnızca İngiltere'de 50'nin üzerinde ritüel mevcut olup, bunların büyük çoğunluğu, ancak bir eksperin keşfedebileceği kelime farklılıkları ile birbirlerine çok yakındır. Bazı ülkelerde kullanılan ritüel ile uygulanan rit tektir ve Büyük Loca emri ile standartlaştırılmıştır, başka ülkelerde de, paralel olarak, aynı Büyük Locanın bünyesinde, değişik ritlerle ritüellerin uygulanabildiği gözlenir.

İngiltere

İngiltere'de en sık rastlanan rit "Emulation"dur. Bunun dışında en çok uygulananlar, Stability, Taylor, Logic ve Bristol'dur. İrlanda kökenli olan Bristol ritinin dışında, tüm diğerleri birbirlerine çok yakındırlar. İngiltere'de ritüeller ezbere uygulanır. Ritüellerin ezberlenmesi gayri resmî, ama çok ciddi eğitim çalışmalarında gerçekleştirilir. Loca ritüelik olarak açılmadan bu çalışmalar yapıldığından, "gayri resmi" tabiri kullanılmıştır. Böylece, çalışmaları yöneten uzmanlaşmış Önceki Üstadı Muhterem, her kardeşe ayrı ayrı kürsülerden verecekleri repliklerin provasını yaptırarak onları gelecekteki görevlerine hazırlar. Büyük Üstat Kral ailesinden biridir.

İskoçya:

İngiltere'de "Eskiler" ile "Modern"lerin 1813'te birleşmeleri esnasında, ritüeller operatif öğelerinin bir kısmını kaybetmiştir. Oysa, İskoçya'da, operatiflikten spekülâtifliğe geçiş çok daha yavaş bir tempo ile 18. yüzyılın ortalarına kadar sürmüştür ve bu durum ritüellerine de yansımıştır. İskoçya'da da, İngiltere'de olduğu gibi, birbirine benzer bir kaç ritüel uygulanmaktadır. İngiltere ile olan en çarpıcı fark Üstat derecesinde görülür: Hiram efsanesi, İngiltere'nin aksine, tüm dramatik bütünlüğü ile canlandırılır. Büyük Üstat eski asillerden seçilir.

İrlanda:

İrlanda'da Büyük Locanın kabul ettiği tek bir ritüel vardır ve o da tümüyle ezbere uygulanır, yazılmasına, basılmasına izin verilmez. Yeknesaklığı sağlamak üzere, Büyük Loca bir "Eğitim Büyük Locası" kurmuştur. İstisna olarak, Güney İrlanda'nın Münster bölgesinde, tarihsel ve geleneksel nedenlerle ayrı bir ritüel uygulanmaktadır, bu da İngiliz Bristol ritüeline çok yakındır.

Kıt'a Avrupa'sında uygulanan başlıca ritler:

Varsa, İngilizce çalışan localar Amerikan ve İngiliz ritüellerini kullanırlar. Bunların dışında ise beş ana ritin etkisini görüyoruz:

1- Fransız Riti: Bu masonik sistem Fransız Grand Orinet'ı tarafından düzenlenmişti. Başlangıcında hristiyan nitelikli olan bu sistem, Grand Orient'in masonik intizamını kaybetmesinden sonra, agnostik veya ateist bir şekil aldı. Bu ritte ilk üç dereceden sonra gelen dört felsefi derece vardır. Muntazam Fransız masonluğu, Grande Loge Nationale Française'de (GLNF) bu ritlerle çalışan localar, ritüelleri agnostik ve ateist öğelerden arınmışlardır.

2- Eski ve Kabul Edilmiş İskoç Riti (EKİR): İlk 3 derece ile beraber 33 dereceden oluşan bu ritin İskoçya ile bir ilgisi yoktur, kökeni Fransa'dır ve İngiliz masonluğuna Fransa'dan gelmiştir. İngiltere, İrlanda ve İskoçya'da mutlak hristiyan öğeleri olan Rit, Kıt'a Avrupası ve Lâtin ülkelerinde liberal bir görünüm kazanmıştır.

3- İslah Edilmiş İskoç Riti (IEİR): Bu Rit Almanların "Strict Observance" Ritinden etkilenmiştir. 3. dereceden sonrası hristiyan karakterli olup, ana tema Tampliye Şövalyeleridir. Ritin ilk üç derecesinde zengin operatif öğeler vardır, tekristen önce de aday tefekkür hücrelerine alınır.

4- Schroeder Riti: Schroeder 18. yüzyıl Almanya'sında, özellikle üst derecelerde Masonluğa sürekli eklentiler yapma modasına karşı çıkmış bir kardeşimizdir. Olayı çözmek için Schroeder, gününün İngiliz Ritüelini Almanca'ya çevirmişti. "Schroeder Ritüeli" diye anılan bu ritüelin İngiltere'de Eskilerle Modernlerin 1813 yılında birleşmelerinden önceki İngiliz ritüellerinin derlemesi olduğu hatırlanmalıdır. Fransız Ritini de etkileyen Schroeder riti daha çok Almanya, Avusturya ve İsviçre'de uygulanır.

5- İsveç Riti: İskandinav ülkelerinde uygulanan bu ritte ilk üç dereceye eklenen sekiz dereceyle, onbir derece vardır. Bu rit'in ritüelleri Avrupa'da uygulanan diğer ritlerin ritüellerinden farklıdır. Örneğin, Üstat derecesi efsânesinde, Hiram Abif yerine Adoniram⁽²⁾ teması işlenir. İsveç Riti tümüyle hristiyanîdir; hristiyan olmayanlar tekris edilmezler, katılamazlar, ancak ziyaretçi olarak kabul edilirler. Büyük Üstad genelde Kral Ailesinden seçilir. Danimarka Büyük Locası da İsveç riti ile çalışır, ancak hristiyan olmayanları da kabul etmek üzere, ikinci bir Bü... Sek...'e bağlı Emulation Rit'inde çalışan bir bölümü de yakın zamanda kurulmuştur.

AVRUPA'DA RİTLERİN DAĞILIMI

Fransa'da GLNF'in uhdesinde IEİR, EKİR, Fransız ve Emulation (İngiliz) ritleri ile, Amerikan asker ve diplomatlarının localarında da WEBB Riti ile çalışılır. Duvar tahtasında o gün hangi locaların hangi ritlerle çalışacakları ilân edilir, muntazam ziyaretçi de ilgi duyduğu mesaiye katılır.

Almanya, Avusturya ve Alman İsviçresi'nde genelde Schroeder riti uygulanılmakla beraber, bir Alman Büyük Locası⁽³⁾ İsveç Rit'ini kabul etmiştir.

(2) Adoniram: Abda'nın oğlu Adoniram Süleyman Mâbedinin inşaatı zamanında vergi tahsildarıydı. EKİR'nin 4,5,8 ve 14. derecelerinde Adoniram'a atıflar vardır. 18. yüzyılın sonlarında, Fransa'da Cuillemain de Saint Victor "Adoniramit" Masonluğu yaymıştı.

Hiram Abi veya Hiram Abif ile Adoniram kelimelerinin İbrani imlâları yakındır ve bu karışıklığın doğrudan bir imlâ hatasından kaynaklanmış olduğu iddia edilebilir.

(3) Harpten sonra işgal kuvvetlerinin kurdukları localar, Berlin'in özel durumu ve eyalet sistemi nedenleriyle Almanya'da, Birleşik Almanya Büyük Locasının çatısı altında 5 muntazam Büyük Loca paralel olarak faaliyet göstermektedir. İsveç Riti ile çalışan Büyük Loca, Merkezi Hamburg'da olan "The Grosse L.andsloge Der Freimaurer von Deutschland"dır.

Finlandiya hariç, İskandinav ülkelerinde İsveç Riti uygulanır. Finlandiya'da ise Amerikan Webb Riti egemendir. Hollanda, Belçika ve mesaileri Fransızca olan İsviçre localarının çoğunluğunda EKİR, bazen de IEİR uygulanır. İtalya, İspanya ve Portekiz'de EKİR hâkimdir. Hollanda ve Belçika'de Felemenkçe çalışan localarda, Shroeder etkisinde Felemenk Rit'i uygulanır. Yunanistan ve Lüksemburg'da Fransız Riti'nin etkisi büyüktür. Türkiye'de ise, temel EKİR olmak üzere, Fransız Rit'i ile Modern İskoçya Ritüelinden alıntılar vardır, sonuçta "Türk" Riti uygulanmaktadır.

Almanya ve İsrail'de Türkçe çalışan localar **Türk Rit**'inde çalışırlar. Yukarıda sergilenen bütün bu değişik uygulamalara rağmen, İsveç Ritinin dışında, geri kalan Avrupa ritlerinin birbirlerine çok yakın oldukları ve ziyaretçinin yabancılik çekmeyeceğini hatırlatmakta yarar görüyorum.

ORTA VE GÜNEY AMERİKA:

Dünyanın bu bölgesinde en sık rastlanan ritler EKİR ile IEİR'dir. EKİR'nin 4-33 dereceyi kapsayan çalışmaları genel uygulamadır. Mesaileri Almanca olan mavi localar Schoroeder Rit'ini uygularken, İngiliz, İskoç veya İrlanda Büyük Localarından aldıkları beratlarla Anglo-Sakson ritlerinde (çoğunlukla Emulation Riti) ve İngilizce çalışan localar da vardır.

KUZAY AMERİKA:

Büyük Locaların münferit uygulamaları arasında küçük farklılıklar olmakla beraber, ABD'nin çoğunda mavi localarda Webb tipi ritüellerle, 4-33 derece arasında da EKİR'i veya York Riti uygulanır. Webb Ritinde açılış ve kapanış 3. derecededir. 1. ve 2. dereceler yalnızca 3. dereceye hazırlıktır. Oturum arasında yemek molası verilebilir. EKİR'inde 3. dereceden sonra 32. dereceye kadar olan tüm dereceler birden verilebilir. Hâsenat duygusu hâkimdir. ABD'de, her türlü masonik kuruluşların ortalaması olarak günde toplanan yardım parası, her gün için, 3.5 milyon dolardır.

Kanada'nın on eyaletinin dokuz'unda Eski York, Webb tipi, Emulation veya bunların karışımı olan Kanada Riti uygulanır. Yeni kurulan New-Foundland Büyük Locasında ise daha çok Emulation Rit'inde çalışılır.

AFRİKA VE ASYA:

Locaların çoğu Anglo-Sakson ritlerinde çalışılır. Frankofon bölgelerde Fransa Millî Büyük Locasının ritleri (GLNF) egemendir. Güney Afrika'da, Felemenkçe çalışan localar tâdil edilmiş bir IEİR'i uygularken, Japonya ve Filipin Büyük Locaları Webb Rit'inde çalışırlar.

KAYNAKLAR

1. *Ritler ve E.K.E.İ.R.'nin kuruluşu, Macit Erbudak - Mimar Sinan No.3; s.7*
2. *Din, Irk, Politika ve Masonik Ziyaret (Ritüel Uygulamaları ve Ritler), Celil Layiktez - Tesviye No.2 s.20*
3. *Dış Temaslar için Kılavuz, Celil Layiktez - Tesviye No.3, s.24-26.*
4. *Ritler ve Dereceler (Merak Ettikleriniz) - Tesviye No.11, s.31-32.*
5. *Rit Nedir, (Merak Ettikleriniz) Tesviye No. 20., s.26-27.*
6. *Dictionnaire de la Franc Maçonnerie et des Francs-Maçons.*
7. *Dictionnaire des Sociétés Secrètes en Occident.*

RİTLER VE RİTÜELLER

Neşet SİRMAN

Bu konu, çok eskiden beri mason localarında işlenmiş ve işlenmektedir.

Özellikle çırak mason kardeşlere hitap ederek, özetle ve çabuk anlaşılır bir şekilde, bir kez daha bu konu ele alınmaktadır.

Rit nedir? Ritüel nedir?

Litre'e göre rit: "Bir inanışa, îmana ait törelerin ta kendisidir". Boucher'ye göre rit; "Belirli törelerin kurallaştırılmasıdır. O halde ritüel, rit'le ilgili olanların toplandığı kitaptır.

Anglo Saksonlar, rit yerine "Working" sözcüğünü kullanırlar. Bu deyim, çalışma şekli olarak tercüme edilebilir. Mâruf mason yazar René Guénon diyor ki: "Ritler

Tanrılık vasfının, etkisinin naklinde ve inisiyatik zincirin bağlanmasında temel unsurlardır."

22 Eylül 1875 tarihli süprem konseyler konvanında ritlerden şöyle bahsediliyor: "Masonik nizam, yâni Masonluk, tanınmış ve bilinen ritlere ayrılır, çeşitli olmakla beraber hepsi, bütün ritler, aynı menşeden çıkmış olup aynı amaca yöneliktirler." "Tanınmış hangi ritten olursa olsun, her mason dünyadaki bütün masonların kardeşidir."

Obediyans için bir rit veya ayrı birkaç ritle çalışan localardan oluşan bir federasyondur denmektedir. Her ne kadar Türk hukuk sistemine göre bu mümkün değilse de, yâni locaların teker

teker tuzel kişilikleri bulunması nedeniyle bir federasyon teşkil edememekte iseler de, mason geleneğine göre bu böyle olmuştur ve böyledir. Fakat İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın 4 Eylül 1929'da kararlaştırdığı diğer büyük locaların tanınması hakkında ana prensipleri arasındaki bir 5.ci madde işi değiştirmiş görünüyor. Bizim Büyük Locamız da 8 maddeden oluşan bu prensipleri kabul etmiş bulunmaktadır. Bu 5.ci maddeyi okuyalım: "Büyük Loca, kontrolündeki localara hükümran olacaktır. Sembolik dereceler (çırak, kalfa ve üstad) üzerinde yegâne ve tartışılmaz otoriteye sahip olacaktır ve de hiçbir şekilde bir süprem konsey veya başka bir otorite bu dereceler üzerinde bir kontrol ya da gözetme iddia eden bir kudrete sahip olmayacaktır; süprem konsey ya da bu kudret ile otoritesini paylaşmayacaktır." İngiliz mason teşkilâtınca tanınmasını isteyen her büyük loca bu prensipleri uygulamak zorundadır. Bu şekilde geleneksel olarak Masonluğun ilk devirlerinden itibaren bugüne dek gelmiş, hür mason hür loca prensibi ne olacak?

Mason hürdür, hür olmasaydı mason olamazdı.

Loca hürdür, zîra kendi delegeleleri ile hür olarak Büyük Loca'yı oluşturmaktadır. Büyük Locasının kabul ettiği prensipleri uygulamakla da hürriyetinden birşey kaybetmez. Bunları hür olarak kabul etmiş sayılır.

Dünyadaki birçok emsalinde olduğu gibi bizim Büyük Locamız da locaların çalışacakları ritini tespit etmiş bulunmaktadır. Bu rit Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti değildir. Büyük Localar hükümlerine tâbi locaların yalnız idarî, temsil, intizam ve benzeri işleri için değil; çalışacakları rit ve ritüelleri tanzim yetkisine de sahip bulduklarından eğer Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti eski şekli ile 1-33 dereceye kadar ritin yegâne nâzımı, otoritesi olarak kalmış olsaydı, bizde cereyan etmiş 1964 olayları dediğimiz şekilde, birçok obediyansta da buna benzer ihtilâflar olurdu. Nitekim olmuştur da. Bu durum, yani Y.Ş.'ların 1,2,3.cü dereceye de hâkimiyeti, her yerde değişmektedir. Bizde de değişmiştir. Türkiye Fikir ve Kültür Derneği, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti içinde yalnız 4 ilâ 33 derece olarak hâkimiyetini sürdürmektedir. Bu bağlamda ola ki, Türkiye Büyük Locamız Skoç Ritinde 1-3 derecelerde çalışabilmek için localara izin verecek olsa dahî, Türkiye Fikir ve Kültür Derneği'nin bu localara hiçbir şekilde, ne dolaylı, ne dolaysız olarak müdâhalesi olmayacaktır, olmaz da. Bizden çok önce İngiltere Büyük Locası'nca tanınmış bulunan ve de bizim Büyük Locamızla muntazam ilişkilerde bulunan Fransız Millî Büyük Locası içinde Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nde çalışan localar vardır. Süprem konseylerinin bunlar üzerinde hiçbir otoritesi yoktur. Otorite Büyük Loca'nın elindedir. Zâten,

belki de biraz da bu sebepten 1804 tarihinde kurulmuş Fransız Yüksek Şûrası'nda (Suprême Conseil de France) 1964 tarihlerinde bir bölünme olmuş, o zamanki Hâkim Büyük Âmirleri Charles Riandey Kardeş, kendisi bizzat Hâ. B. Âmir iken yanında bir tek şûra üyesi Paul Naudon Kardeş ile birlikte Yüksek Şûrayı terketmişlerdir. Başka yeni bir Yüksek Şûra (Suprême Conseil Pour La France) tesis etmişlerdir. Bu Yüksek Şûra ve Charles Riandey, Amerika Güney Jürisdiksiyonu tarafından tanınmış ve 1965'te de Hollanda Yüksek Şûrası tarafından tanınmıştır. Hâlihazırda bizim Yüksek Şûramızın da tanışmakta olduğu bu Yüksek Şûradır. Avrupa'da ve Dünyada birçok Yüksek Şûralar bu Yüksek Şûra ile beraber intizam içinde bulunmaktadırlar. Fransız Millî Büyük Locası içinde, Eski ve Kabul Edilmiş Skoç Riti'nde çalışan localardan ayrı, Emulation Riti'nde, Düzeltilmiş Skoç Riti'nde çalışan localarda vardır. Bu ritler üzerinde bilgi vermenin yeri burası olmamakla beraber şu noktaya değinelim: 1823 tarihinden beri şimdiki şekli ile İngiliz ve İngiliz dünyası locaları tarafından uygulanan Emulation Riti'ne Fransa'da biraz fazla rağbet gösterilmesinin sebebi herhalde Fransa'da da vaktiyle compagnonage dedikleri lonca teşkilâtının bu ritle ilgisinden olsa gerek; anlaşılacağı üzere, bu rit eski lonca örgütlerinden faydalanmıştır. Emulation Riti alışılmış üç dereceden oluşur. Bu

ritle çalışan locaları dahi Fransız Millî Büyük Locası'na tâbî olmakla beraber Royal Arch (Royal Arş veya Saint Arch Royal) ayrı ve özerk bir Büyük Şapitr tarafından idâre edilmektedir. "Mark Master" ise ayrı bir derece olup başka bir Büyük Loca'ca idâre edilmektedir. Fransız Millî Büyük Locası Deist'tir. İngiltere Birleşik Büyük Locası'nın tanıdığı bütün landmark'ları eksiksiz uygular. Katolik papazlarla iyi ilişkiler içindedir. İngiltere Büyük Locası'nın kendisinin Dünya Ana Büyük Locası olduğunu iddia etmesinden ötürü şikâyetçi olan bazı kardeşler 1958 yılında bu büyük locadan ayrılmaya karar vermişler ve böylece Grande Loge Nationale Française Opera ismi altında bir başka büyük loca kurmuşlardır.

Bütün bu açıklamanın sebebi Y.Ş.'ların Büyük Loca'lardaki E. ve K. İskoç Rit'inde çalışan localara müdâhale edemeyeceklerini göstermek içindir. Bu müdâhale ritile ilgili dahi olamaz demek içindir.

Oysa gerek Fransa'da Fransız Büyük Locası, gerekse bizde eski Türkiye Yüksek Şûrası izin vererek kurdukları özerk Büyük Localarla konkordatolar imzalamışlar. Her bakımdan özerkliklerini tanımışlar; fakat rit üzerindeki hâkimiyetlerinden vazgeçmemişlerdir. Bu hal bir vesile olmuş Büyük Locaya müdâhalelerini devre devre ek-sik etmemişlerdir. 1965 olaylarından itibaren azar azar da olsa

intizamını, 1973'de tamamlayarak Büyük Locamız obediens olarak muntazam sayılmış ve dünyadaki yerini almıştır. Tamamen özerk ve otoritesini hiçbir mason teşkilâtı ile paylaşmaz bir hürriyete sahip olmuştur. Obediens olarak bu böyledir, fakat bu halin E. ve K.S.R.'i ile ilişkide bulunabileceği kabul edilemez. Ritin bir kabahati ve günâhı olması gerek. Çünkü aynı ritlerle çalışan localar İngiltere'de olduğu gibi Fransa'da, Avrupa'da ve özellikle Amerika'da çeşitli, muntazam obedienslar da mevcuttur. Hattâ ve hattâ büyük gaflet, o zamanki idâre edenlerde idi. İdârecilerin bu hatâsı, yeni Büyük Locamız tarafından riti değiştirmek suretiyle ödetilmek istenmiştir. Türkiye Yüksek Şûrası'nın bu hatâsı bizzat kendisinin gayrimeşrû sayılmasına sebebiyet vermiştir.

Kanımcı 1965 olaylarından sonra ritüeller Büyük Locamız tarafından yeniden tanzim edilirken obediens ile rit, intizam ile rit birbirleriyle karıştırılmıştır. Tabii bu şahsî bir görüştür. O tarihlerde mensubu bulunduğum Fazilet Muh. Locasında çok sevdiğim ve saygı duyduğum bir eski mason "Burada rit yok ritüel vardır" demişti. Ben de nâçizane, kendisine "rit olmadan ritüel olmaz" cevabını verdiğimi hatırlıyorum. Şimdiki halde kullandığımız ritüeller de yine kanımcı bir rite dayanmaktadır. Bu ritin adına Türk Riti denilebildiğini tekrarlamak isterim. Niye olmasın

ki Fransız Riti olmuşken Türk Riti neden olmasın? Fransız Riti de, İskoç Riti'nden faydalandığı gibi Türk Riti de hem EKSR'nden hem de Emulation Riti'nden faydalanmıştır.

Ayrı bağımsız bir Türk Riti'nin bulunması bâzı yönden yararlı olmasına karşın bâzen de zor durumlar yaratmaktadır. Yararı özellikle Türk Masonluğu açısından olmuştur. O tarihlerle Eski Türkiye Yüksek Şûrası'nın da gayrimuntazam bir duruma düşmüş bulunduğundan; onun hâmesi olduğu bir rit'in Büyük Locamız tarafından kullanılması mümkün olamazdı ve de olmadı. Deneme mâhiyetinde olarak rahmetli İbrahim Hoyi kardeşimizin tercüme ettiği İskoçya Büyük Locası'nın Ritüelini benim Üstadı Muhteremliğim zamanında 1968/69 yıllarında iki yıl pilot loca olarak biz Fazilet Muh. Lo.'sında uygulamaya çalıştık. Bu arada şimdiki ritüellerimizin temeli oluşturuldu, şu kadar yıldır bu ritüeller uygulanıyor. Bu uygulamanın getirdiği zorluklar Dünya Masonluğuna tanınan, bilinen ritlerden birinin olmaması yüzünden uluslararası temaslarda hissedilmektedir. Masonluğun evrenselliği düşünüldüğünde tanınmış bir ritte çalışan bir loca ziyaretinde, yabancı bir ziyâretçi kardeş konuşulan dili pek anlamasa da ritin uygulanmasını görmekle kendini diğer kardeşlere daha yakın hissedecektir. Bizler de yabancı bir ülkede, bir loca ziyaretimizde o locada

uygulanılan riti yakinen tanırsak, orada daha rahat oluruz. Evrenin muazzam kanunlarını anlamaya çalışmadan önce insan önce kendini tanıma durumunda olmalı, yapısını bilmeli, vicdanını tartmalıdır. Bu idrâk içinde kendini islâh etmeye çalışmakla, geçmişten gelen seslere kulak vermekle, masonik an'aneyi hissetmeye, sezmeye başlar. Bu hal bütün ritlere mensup masonlar için aynıdır.

Söz ritlerden açılmışken, şimdi genel anlamda Masonluğa giriyoruz.

Bu arada önemle bir hususu belirtmek gerekir. **Masonluk rit** demek değildir. Çeşitli ritlerin uygulanmasını görmekle çeşitli Masonluk bulunduğu sanılmamalıdır. Masonluk dünyanın her yerinde aynıdır. O da geleneksel Masonluktur. Değişen ancak o Masonluğu uygulayabilmede başvurulacak yollardır. Geleneksel Masonluk ne bir sistemdir, ne de bir doktrindir. Çok eski zamanlardan beri verilmiş bulunan mesajları, çağrılarını bizlere iletmektedir. Masonluk ise bu mesajlara kulak vermektedir ki, biz bunları çağımızın dili ile yorumlamaya çalışmaktayız.

NEŞ'ET SİRMAN KARDEŞİN ARDINDAN

Hazer AKIN

O'nu tanıyanlar, aynı sütunları paylaşanlar, yazılarını okuyanlar, diğer derneklerdeki dostları ve tüm çevresi yaşlıların dünya değiştirmelerine gösterdikleri tevekkül'ü, O'nun için gösteremediler. Vakur ve bilge insan sonuna kadar E.U.M.'ına bağlı kaldı, akıldan uzaklaşmadı, yakınmadı. Tüm kardeşler'ine ve dostlarına örnek olacak davranışlarda bulundu; sanki son ana kadar üstadlık yeminine sadık kalarak sabır, metânet ve bağlılık dersi verdi.

O'ndan çok şeyler öğrendik, her toplantıda, her konuşmasında hayretle yeni bir kelime, yeni bir fikir, yeni bir yorum bulurduk. Ufkumuzu açmak, düşünce kapasitemizi genişletmek, daha öteye daha iyiye ulaşmak için içimizde istekler uyandırır. Bir kardeş iyi bir konuşma yaparsa heyecanlanırdı, hattâ bazen sözünü kesip iki kelime ile takdirlerini belirtirdi. O'nun lâfımızı kesmesini, değil tenkit, şahsımıza yapılmış büyük bir iltifat olarak algılar, keyifle tebesüm eder, göz ucuyla sütunlara kaçamak bakışlar atardık. Konuşmaları çok kalabalık olurdu. Asla okumaz, ama mutlaka yazılı olarak konuşmasını hazırlar, zaman zaman kâğıtlara göz atardı. Genelde konuya ve yazdıklarına sâdik kalmakla beraber, arada aklına gelen ve bağlantılı fikir-

leri de sunardı. Osmanlıca'yı iyi bilmesine rağmen, kelimelerini güncel Türkçe'den seçmeye özen gösterir, hattâ yer yer öz türkçe kelimeler kullanırdı. Kısa, anlaşılır, dengeli ve sürükleyici bir sohbet üslûbunu tercih ederdi. Hepimiz, değil söylediği her cümleyi, her kelimeyi zihnimize nakşeder, sonra o kelimelerdeki derin anlamları çözmeye çalışır-dık. En çok 15-20 dakika sürerdi konuşması. Hepimiz soru sormak için can atardık, ama bir yandan, üstadlarımıza olan saygımızdan, di-ğ er yandan O'nu fazla yormamak için susmayı tercih ederdik. Bunu iyi bilen Sirman Üstad bir süre sonra doğudakilerin fikrini sorardı. Onlardan sonra cesaret bulan tek tük kardeş, hepimizin aklında olan soruları sıralar, biz de isteyip te öğrenmemiş olmanın sıkıntısından kurtulurduk. Kardeş sofrası O'nunla tam bir "Şölen" olurdu, hiç bit-mesini istemezdik.

Toplantıda sormadığımız soruları, söyleyemediğimiz sözleri orada dile getirirdik. Yıllar içinde öyle bir agap düzeni kurmuştu ki, bütün kardeşler tam bir uyum içinde onu uygulardık. Herkes ya söz alır ya da Üstad ona söz verirdi. Öz ve masonik yorumla açıklanırdı fikirler. Biz-lere yorum yapma, çok yönlü görme, toleranslı olma gibi özellikler ka-zandırdı bu sofralar. Her yemekte bir az daha zihnen geliştiğimizi his-sederdik, çünkü O, hep bizim daha doğruyu, daha güzeli bulmamız için konuşmalarımız esnasında bir iki kelime ile yol gösterir, ışık tu-tar, hedefi buldururdu. Öyle ustaca yapardı ki, bunu bazan hiçbir şey söylemese de bir göz, bir baş hareketi ile mesajını ulaştırırdı. Biz bu sofralarda Masonluğun on, yüz, bin, milyonlarca sırrı olduğunu anla-dık. Onlara erişmenin mümkün olmadığını öğrendik, onları duyabil-mek için düşünmek, okumak, bilgi sahibi olmak gerektiğine inandık. Bu yolda harcadığımız emeklerin Hakikati aramak olduğunu anla-dık. İçimizde saklı kalmış tüm güzel istekleri ortaya çıkarmamızı ve Kardeşlik zincirini bu cevherlerle süslememizi öğretti bu sofralar bi-ze. Daha neler hissetmedik ki, neler öğrenmedik ki... Her toplantıya aç gittik, istekle gittik. Tam istediği gibi yaptık. Mezarı başında Kar-deşlik zincirini kurduk, Masonik duamızı okuduk. Açık zinciri O'nun adını söyleyerek kapadık:, O'nu içimize aldık. Ruhunu ölümsüzleş-tirdik.

Nur içinde yatsın Üstadımız...

GÖREVLER VE GÖREVLİLER

Raşid TEMEL

Huyulu huyundan vazgeçmez, yedisinde ne ise yetmişinde de odur, yahut da, can çıkar huy çıkmaz diye sözler vardır. Anlaşılı-yorki en güç şeylerden biri insanın huyunu değiştirmesidir. Bu, ancak Allahın insana bahşetmiş olduğu irâde gücünün içindedir. Böyle olduğuna göre, kötü huylarımızın cezasını çekmemiz de bu irâdenin yerinde kullanılmamasına bağlıdır.

Şimdi elime geçen her fırsatta söylediğim ve söylemeye devam edeceğim bir görüşümü tekrar etmek istiyorum. Çünkü yaşamımızdaki bütün tatsızlıkların buradan çıktığına inanıyorum. "Kendi fikrinde direnenler, haki-

kati sevmekten çok kendilerini severler." İşte ne çıkarsa buradan çıkar. Bu bir hastalıktır. İlâcı da yoktur. Bu işte hasta da, doktor da, ilâç da bireyin kendisidir. Aklı varsa kendini tedâvi eder. Böylece hem kendi kurtulur, hem de etrafı kurtulur. Ama kafasını kullanamama talihsizliğine müptelâ ise, kurtulma şansı yoktur. Kendini tedâvi edemediğine göre de, etrafını rahatsız etmeme şansı yoktur. Kendini tedâvi edemediğine göre de, etrafını rahatsız etmeye elinde olmadan devam edecektir. Hatâ yapmak insanlar için normaldir. Hatâ yapanı kınamam. Ama hatâsında ısrar edene çok acırım.

Masonluk yaşamımızla ve çevremizle olan isteklerimizi kendimize nasıl uygulayacağımızı, bu suretle ne olduğumuza sadık kalmamızı ve kendimizi iyi tanıtamamızı öğretir. Ayrıca, bir insanın kalitesini yani değerini bazı miktarlar ve rakkamlarla değerlendirmek hatasına düşmememizi ister.

Bizler doğruluk ve adâletin, içlerimizdeki hakseverliğin, hareket ve tutumumuzdaki dürüstlük ve namuskârlığın terazisi ile ölçülürüz. Bize en yakın ölçüler bunlardır. Kişi başkalarına revâ gördüğü muameleden doğacak etkiden daha büyüğüne aday olamayacağını düşünmelidir. Bu söylediklerime karşı çıkacak olumsuzluklar da, ihtiras, taassup ve cehâlettir. Bu üçünden en eskisi, en kuvvetlisi ve en kötüsü de cehâlettir. Masonlukta câhil kaldıkça, onun ne olduğunu anlama imkânımız olmayacağı gibi, kendine has bir topluluk olan Masonluğun diğer derneklerden farkını anlama imkânından da mahrum kalırız. O zaman mesleğimizde ilerleme imkânlarımız da azalır.

Mason olmak ciddî ve mukaddes bir girişimdir. Bu adım bir kere atıldı mı, onu anlamaya çalışmak ve imkânlarımız oranında kendimizi buna vermemiz en başta gelen görevimiz olmalıdır. Masonik yaşamımız başkalarının bizim

için yaptıklarından çok, kendimiz için kendi yaptıklarımızla gelişir.

Masonluğun hürriyet, eşitlik ve adâlet prensipleri üzerine kurulmuş olduğunu hiçbir zaman aklımızdan çıkarmayalım. Masonluğa ters düşen işler yapan bir kardeş veya görevli, masonik sıfatlarına lâıyk olmadıkları gibi locaya da âhenksizlik getirirler.

Herzaman duyduğumuz masonik hak ve imtiyazlar diye birşeyler olmasına rağmen, evvelâ görevlerimiz üzerinde durmak istiyorum. Çünkü haklar vardır, ama masonluk gibi demokratik prensipler, hürriyet ve kardeşlik gibi değerler üzerinde gönüllü olarak çalışan bir dernekte, birinin haklarının diğerinin haklarıyla sürtüşmesi olanağı da vardır. Onun için Masonluk hak ve imtiyaz iddiasından daha üstün bir ideale sahip olmalıdır. Eğer Masonluk sadece üyelerinin haklarını yerine getirmek için kurulmuş olsaydı haklar eşit olduğuna göre, acaba bir üye başka bir üye için hakkından vazgeçermi idi?

Bu anlatmaya çalıştığım şeylerin bazen en kötü uygulandığı yer de, seçimlerdir. Burada rasladığımız tatsızlıkların yükümlü olduğumuz Masonik âdetlerimize ters düştüğü ortadadır. Görev alınmaz verilir, diyenlerde vardır. Seçimlerde böy-

le düşünmenin bence bir sakınca- sı yoktur. Ama görevinde liyâkatli ve görevi bihakkın yeri- ne getirebileceklere verilmesi şarttır. Aksi halde bu işin hür ve adâletli olduğu söylenemez.

Prensiplere sahip çıkılması ge- reklidir. Böylece üyeler daha ileri gidebilsinler ve daha anlaşılır bir düzeye varabilsinler. Ancak bu sâyede sadâkat, istikrar, fedakârlık ve sembolümüz olan gönyenin bizden istediği ahlâk, erdem ve vicdan gibi değerler uy- gulanmış olsun.

Masonluk evvelâ bütün üyelerini kardeşlik idealinde birleştirmek için vardır. Çünkü onun güzelliği ve kendine has oluşu buradadır. Bu işi yaparken de bazı dernek- lerde olduğu gibi bir makama bağlanmayı, yahutta baskı gücü- ne itaat etmeyi hem kafamızdan, hem de yüreğimizden çıkarmalı- yız. Onun için Masonluğun bu ko- nuda bizden beklediği şey, görev- lerimizi doğru dürüst uygulama- mızdır.

Görev konusuna bu şekilde te- mas ettikten sonra bir locanın yönetimini anlamak güç olmayac- tır. O zaman katı bir itaat ye- rine, göreve itaat tâbirini kullan- mak daha doğru olur. Ancak o za- man işler tıkırında gider.

Bir üstat, locanın iş celselerini ve ritüelik seremonilerini ne kadar etkili, ne kadar kuvvetli, ne ka- dar mükemmel yaparsa yapsın,

eğer locasında iyi insanların bu- lunduğu iyi bir dünya için gerekli ilham ve arzuyu veremiyorsa, fazla birşey yapmış sayılmaz. Yâni seremonileri kusursuz yap- makla iş bitmez.

Masonluğun gâyesi kendi hakla- rımızın münakaşası değil, loca- mıza ve insanlığa olan görevleri- mizi yerine getirmektir. Mason- luğun kutsal değerleri, onun bir- liği, geleceği ve yücelmesidir. Bu işi gerçekleştirmedeki on bü- yük gücümüz Allaha inancımız ve sevgiye dayalı kardeşliğimiz- dir.

Eşit doğarız. Ama bazılarımızın Allah vergisi yetenekleri vardır. Yönetenler ve liderlerin bu yete- nekli kardeşler arasında çıkması yararlı olur. Ekseriya da öyle olur. Ama seçimle başa gelenle- rin bâzen bekleneni veremediği de bir gerçektir. Eğer bunların başarıları yeterli değilse, bâzen otorite eğilimi artar. Otorite ve hürriyet dengededir. Otorite ve sevgi beraber olmalıdır. Otorite zoruyla iş yapma baskı kurmak- tır. Eğer lider gerçek liderse oto- ritesini hiç kullanmadan işini ra- hatça yütürür.

Bazı yönetenler yönetilenlerin düşüncelerinden korkarlar ve düşünce yaratamayan bir top- lum oluşturmaya yönelirler. Ga- yeleri de topluma kendi damgala- rını vurmaktır. Var olmalarını buna bağlarlar. Bu da bir liderin

içine düşebileceği en hazin bir durumdur. Otoriteyi zorlamaktan Allah masonları korusun. Amin.

Masonlukta liderler, görevliler içinde olduğu kadar, aktif görevde olmayan kardeşlerimizin arasında da vardır. Bunlar doğal liderlerdir. Bunlar örnek kişilerdir. Aslında bunlar bizim hocalarımızdır. Bu arada kendini lider sananlar da bulunabilir. Masonlukta liderliğe seçilecek kimse- nin Masonluğu iyi bilmesi şarttır. Şarttır diyorum çünkü maso- nik bilgisi eksik olan bir kimse- den lider olarak hiçbir hayır gel- mez, üstelik zarar gelir. Lider de- nilen kimse yaptığı işin şartlarını bilmezse o işin sorumluluğunu da bilmez. Şimdi lider olan ve li- derlik yapacaklarda aranan ba- zı özellikler üzerinde durmak istiyorum:

1. Lider kültürlüdür, bilgilidir, azimlidir ve de heveslidir. Böylece ışığını daima parlak tutar ve etrafındaki herkese bu özelliklerini his ettirir. Hevesli olmak bulaşıcıdır, onun parlaklığı hemen baş- kalarına da yayılır.
2. Lider, işbirliği yapan kimse- dir. O neme lâzımcı ve uzak duran tiplerden değildir. Da- ima yardıma hazırdır. İca- bında kolları sıvanıp gönül- lülerle beraber çalışır. Her- kesin ahenk içinde çalışma- sını sağlar. Gönüllü diyo- rum, çünkü Masonlukta menfaat için iş yapılmaz.

3. Lider sabırlıdır. Sabırlı ol- mak güçlü ve bilgili olmaktır. Bir lider başkaları için önem- li olan şeylere karşı da duyar- lıdır. Asla hayırsız değildir. Ortaya çıkacak durumları rahatça idâre eder. Daima to- leranslıdır. Asla baskıya he- ves etmez.
4. Çok uzun konuşmak ta iyi birşey değildir. Bu bıkkınlık vermektan başka bir işe ya- ramaz. Bence bu bir hastalık- tır. Dinleyenlere de saygısız- lıktır. Sözlerimiz ve yazıları- mız matematikte öğrendiği- miz, lâzım ve kâfi kuralına uymalıdır. İyi dinleyici ol- mak ta bir erdemdir.
5. Lider güven vericidir. Başka- ları çıkarlarını onun eline bı- rakırlarsa bunun sorumlulu- ğunu kavrar ve onların güve- nine lâyk olur.
6. Lider kıymet bilirdir. Kar- deşlere karşı kıymet bilirligini göstermede kusur etme- melidir. Bir sırt okşamak mucizeler yaratabilir. Ufak da olsa bir kıymet bilme gös- terisi bir kardeşimizi daha çok ve daha başarılı çalışma- ya yönltebilir. Başarılan bir işin ise içten gelen bir duygu- su vardır ki, bir masonu yeni görevler üstlenmeye sürük- ler.
7. Lider dürüst ve samimidir. Kardeşlerinin loca içinde ve dışında itimat ve saygılarını kazanmak için evvelâ kendi- ne karşı dürüst ve samimi ol-

malıdır. Samimiyet hiçbir şekilde gizlenemeyecek bir üstünlüktür. Sahtekârlık ise arkası daima görülebilen bir tül perde gibidir.

8. Lider normal şartlarda kardeşler arasında hiçbir zaman taraf tutmaz ve fark gözetmez. Yâni kimseye iltimas tanımaz. Böyle birşey yaparsa siyasetçi durumuna düşer ki, bu da onu çok küçültür. Zaten bu durumda liderliği filân da kalmaz.
9. Lider cömerttir. Yâni para harcama bakımından değil, zamanını cömertçe vermekten kaçınmaz. Masonlar vakitlerini, imkânları oranında rahatça verebilmelidirler ki, kardeşlik gelişsin ve iyilik yolundaki etkilerini uygulayabilsin.
10. Ve nihayet liderlerin kıymetlerini iyi bilen ve onlara sahip çıkan masonlara da ihtiyacımız vardır. Bencil bir kimse bir liderin yerini dolduramaz. Alınan bir huya sahip olmak da böyledir. Lider alınan olmayacak, vurdum duymaz da olmayacaktır. Bencil olmamak ve başkalarının iyiliğini düşünmenin tek ilâcı görevde disiplindir. Hedefimiz bunu uygulamak olmalıdır. Erdemler kendimizi olduğu kadar başkalarını da kapsar. Ama biz sâdece kendimizde bulunan kadarını anlayabiliriz. İyi bir lider olmak ciddi bir iştir. Çünkü balık baştan kokar.

Bugünkü genç kardeşlerimizden yarının görevlileri ortaya çıkacaktır. Bunları yetiştirenlerin geniş tecrübesi, kültürü ve bilgisi olması gereklidir. Genç kardeşlerimizin bunları araması ve istemesi de haklıdır. Bunları onlara vermek de locanın görevidir. Loca da bunu bilecek ve kendini ona göre nizama sokacaktır.

Masonluğun yapacağı iş localarda muayyen bilgileri plânlı olarak ve mantıklı bir şekilde öğretmektir. Genç kardeşlere ritüelde yazmayan şeyler de öğretilmelidir. Albert Pike'nin dediği gibi sembolizm Masonluğun ruhudur. Öyleyse bunu bize veren ritüeller de onun bedenidir. Kardeşlerin çoğu Masonluğun ruhunu aramaktadırlar. Masonluk da bunu onlara vermeli ve özlediğimiz hedefe varmayı yerine getirmelidir.

Bakın Albert Pike ne diyor. "Çok çalışmak, az söylemek ve çok düşünmek. Evvelâ ne yapacağımızı öğrenmek ve plânlamak, sonra da görevlerimizin ön gördüğü şekilde insanlık ve memleketimiz için istekli ve gayretli bir şekilde bunu yerine getirmektir." Onun için Masonlukta hak ve imtiyaz aramak yerine, evvela görevlerimizi yapmak önemlidir.

Unutmayalım ki Masonluk ne yaparsa bireyler yoluyla yapar. Yapacağı bütün işler bireyler üzerinde toplanmıştır. Öyleyse bireyin Masonlukta arayıp mey-

dana çıkardığı şeyler, Masonluğun gerçek gücü olacaktır. En önemli ihtiyaç her masonun kendi başına Masonluğun sırlarını bulması ve bunları yaşamının nuru yapmasıdır. İşte o zaman Masonluk gerçek bir üye kazanmış olacaktır. Zaten Masonluğun varlığının esas nedeni de işte budur. Hepimizin parçası olan Masonluğun şeref ve haysiyetini değersiz bir hareket veya sözle boş yere lekelemekten kaçmanın baş görevimiz olduğunu ısrarla hatırlatıyorum.

Masonik görevlerimizi laubalilik içinde ve usulüne göre uygula-

mıyor isek, sonra da buna Masonluk diyor isek, kendimizi aldatmış oluruz. Böyle bir şeye ancak masonculuk demek doğru olur. Öyleyse bu duruma düşmemek için gözlerimizi dört açalım.

İçimizi dökmek bir ihtiyaçtır. Ben de bunu konuşmalarımda ve yazılarımda yerine getiriyorum. Pek çok kardeşlerim de beni teşvik ediyorlar. Böylece benim gibi düşünenlerin de bulunduğunu öğrenip mutlu oluyorum. Bu vesile ile beni teşvik eden bu kardeşlerime teşekkürlerimi sunuyorum.

HERŞEYİN SEMBOLÜ İNSANDIR

İsmail Hakkı DEMİRCİ

Konumuz yüce Mevlâna'nın "Ne ararsan kendinde ara" sözündeki hikmet perdesini aralamaya çalışarak girmiş olalım. Bu aralayışı da Masonluktaki ritüellerimizin "Daima uyanık ve dikkatli olunuz" uyarısındaki anlam derinliği içinde ifâde etmeye çalışalım.

Bilindiği gibi, hepimizin dünyaya gelişi belli bir gâyeye yöneliktir.

Bu gayelerin içindeki görevlerimizin neler olduğunu anlamak, yüce yaradanın insanoğluna bahşetmiş olduğu, önce Akıl ve Zekâ, sonra irâde gücüne dayalıdır. Bu güçlerine sevgiyi de katarak, varoluşunu güzellik anlayışı içinde değerlendirmeye yönelen insan, geldiği kaynağa dönünceye kadar görevlerini yerine getirmekle sorumludur. Bu görev, Allah'ın bizlere lütfettiği sıfatları, yâni insanî ve ahlâki erdemleri, dünyaya yaşam biçimi olarak bırakmaya geldiğimizizin idrâk kapısıdır. Bu kapıda insanoğlu, evrensel ve ilâhi tecellilerde payımıza düşeni kavrayarak yerine getirmeye çalışan bilince ulaşır. Yüce Mevlâna'nın "Ne ararsan..." ifâdesindeki anlam da, bu bilincin yakalanması halidir.

Şimdi de hikmet perdesinin ikinci bölümü olan, "..... Kendinde ara" ifâdesini açmaya çalışalım: Bâtînî düşüncede insanın iki kutuplu var-

lık olarak düşünülüşü, Masonluktaki Teizm anlayışı ile aynı paraleldedir. İkisi de Allah - İnsan - Ruh Amentüsü ile değerlendirilerek ele alınır. Yorumlar farklı da olsa öz aynıdır. Bâtınî yönden baktığımızda ruh, Allah'tan gelen ve bedende mekân bularak, içinde ilâhî sıfat ve ahlâk ile, tüm erdemleri kapsayan saf, temiz ve ilâhî bir nur, cevher veya enerji olarak tarif edilir. Nefs ise ömrümüzce oluşan maddesel ve dünyasal hırsları, ihtirasları ve bencillik gibi kötü nitelikleri havî bir tabiattır. Birinci kutbumuz olan ruhumuz, ulvî ve yüce yönlerimizi, nefsimizin yer aldığı öbür kutbumuz da, süflî ve zayıf yönlerimizi ifâde eder. Burada en büyük gücümüz, Allah'ın bize bahşetmiş olduğu özgür irâdemizdir. Onunla iyiyi kötüyü seçme hakkına sahibiz. Sözün özü: Hepimiz, yaradılışımız gereği hem yüceliğin hem de cüceliğin tâlibi olma hakkına sahibizdir. O halde hepimiz, ne ararsak arayalım, sonuçta yüce Mevlânâ'nın sözündeki "..... Kendinde ara" ifâdesinde buluşuruz. "Gönül şehristanında iki sultan yaşar, bunlardan biri Rahmanî, diğeri de Şeytanî'dir". diyen Anadolu erenlerinden Hacı Bektaş-ı Velî, iki kutuplu yönümüzü çok güzel ifâde ederken, aynı mekânda yer alan zıtlıkların içinde bulunan HAZİNEDARIN (Akıl ve Zekâ hazinesinden sahibi) görevinde asla rahat olmadığına dikkat çeker. Bu düşünceden yola çıktığımızda Masonluğa dâhil oluşumuzu, hazinedar görevimizi nasıl yapacağımıza yönelik bir arayışta buluşmamız şeklinde düşünebiliriz.... Masonik sembollere ait lisanı kavradıkça, ortak davranış ve düşünce birliğimiz içinde farklı bir bütünleşmeye yöneldiğimizi anlıyoruz. Çevremizde her olaya farklı bakıyor ve farklı değerlendirmeye başlıyoruz. Böylece de varoluşumuzda bizlere bahşedilmiş bulunan hazinemizin (Akıl ve Zekâ) ne kadar değerli ve önemli olduğunu kavriyoruz. Masonluk, değerlendirerek efendisi olmaya çalıştığımız zamanın içinde, sembollerimizin ifâde ettiği herşeye bağlı olarak bizlere yeni idrâk kapılarını açmaya muktedir bir eğitim tarzıdır. Yeter ki, onu anlamaya gayret edebilelim. Gönyeden Pergele geçiş ile başlayan bu dönemin, Masonluğun en önemli evresi olduğunu belirtebiliriz. Bu andan itibâren ifâde edilmesi gereken her olayın analizi, yeteneklerimize bağlı olarak daha da kolaylaşmış olabilmektedir.

Konumuzun başlığında "Herşeyin sembolü insandır" ifâdesindeki "Herşey" kelimesi sembollerin tüm anlatmak istediklerini içermektedir.

Sembollerimizden bize yansıyan bilgilerin, iki kutuplu varlığımızda ve her nefes alışımızda hareket halinde olduğunu söylersek doğru

ifâde etmiş oluruz. Yaşanan halimiz olan bu durumumuzu sıralamaya başladığımızda iyi yönlerimizin de, kötü yönlerimizin de kendi varlığı-mızdan başka yerde olmadığını görüyor ve de anlıyoruz. Olayları her iki yönümüzle değerlendirmeye aldığımızda: Eğer seven, samimî, dü-rüst, müşfik, âdil, uygar, âlim, haksever varlık davranımında isek, sevginin, samimiyetin, doğruluğun, şefkatin adâletin, kültürün, bilgi-nin, eşitliğin sembolüyüz.

NEFS YÖNÜMÜZE GÖRE BAKILDIĞINDA:

Cahil ve öğrenmek istemiyen isek, bağınazlığın ve cehaletin, tutucu ve değişime karşı isek, taassubun, zâlim ve acımasız isek zulmün; hain ve sinsi isek ihânetin, pinti isek cimriliğin sembolüyüz.

Böylece içinde bulunduğumuz hâli, aklımıza gelebilecek ne varsa dü-şünerek saydıklarımıza ilâve edebiliriz. Sonuç olarak, saymadığımız hiç bir erdem ve kötülük bırakmayabiliriz. Göreceğiz ki her an değişe-bilen bir durum içine girebiliyoruz. İnsan vardır ki, şeytan onun yan-da acemi kalır. O halde münafıklığın da sembolü insan değildir?

İnsan vardır ki, iyilik meleği gibidir, tavırlarıyla güven verir. O zaman da güzelliğin ve doğruluğun sembolü bizler değil miyiz?

Ne olursak olalım iki kutuplu varlığımızdan kopmamız mümkün de-ğildir. Ancak insan-ı kâmil olmaya yönelmek ile, devamlı olarak güzel-likleri ve doğruları sembolize etmeye çalışabiliriz. Kanımca Masonlu-ğun en güzel yönü de, bu ortak anlayış içinde çalışmalarını sürdürme-ye devam etmesindedir. Evrenin Ulu Mimarından hepimize hatâsız olmamızda yardımcı olmasını niyaz ederim.

İNSANIN BAŞLANGICI ÜZERİNE...

Mesut TUNÇEL

İnsanın evrimiyle ilgili son araştırmalar ve teorilere geniş yer ayıran Time dergisi son olarak Çin ve Endonezya'da bulunan insan kemiklerinin, ilk insanın evrinime dair ortaya atılan birçok soruya yeni bir bakış açısı getirdiğini ortaya koydu.

Bilim adamlarına göre, insanı hayvandan ayıran tek ve mutlak bir faktör yok. 1856 yılında Almanya'da bulunan ve Neandertal olarak adlandırılan ilk insan kalıntıları, arkeolog ve antropologları kapsamlı araştırmalara itmişti. Dünyanın dört bir yanında yapılan kazılar sonucu, insanın ilk olarak nerede, nasıl ve ne zaman yaşamaya başladığı titiz bir şekilde incelendi.

Oluşum tezleri konusunda;

"Nature" ve "Science" bilim dergilerinden yayınlanan son bulgular, antropoloji alanında büyük dalgalanmalara neden oldu.

Bu tezlerden birincisi "Atalarımızın ilk olarak yaşadığı varsayılan Afrika topraklarını, sanıldan çok daha önce terketmiş olmaları." İkincisi, "İnsanoğlunun evriminin dünyanın, tek bir noktasında değil, birçok bölgesinde birden gerçekleştiği" yolunda. Üçüncüsü ise, "İnsan evriminin sanıldan çok daha önce başladığı" tezi.

Çin'de bulunan 200 bin yıllık insan iskeleti, bu tartışmalara hız kazandırdı. Aynı şekilde Japonya'nın iki ayrı bölgesinde bulunan kafataslarının bir milyona ye-

rine iki milyon yaşında olduklarının ortaya çıkması, atalarımızdan Afrika'yı sanılan zamandan önce terkettiklerini saptamış oldu. İster "Afrika" teorisi, ister "Tek Kaynak Karşıtı" tez olsun, Jeokronoloji, yâni eski şeylerin zaman dizinini saptayan bilim dalı uzmanlarının Homo Erectus kemikleri üzerinde yaptıkları titiz çalışma, insanoğlunun bugüne gelmesinin çok uzun bir zaman aldığını göstermiş oldu.

Şimdi aşağıdaki satırlarda oluşum tezlerinden Bronowski'nin Afrika Teorisini içeren, bilime giden yolda insanın yolculuğunu izleyelim.

Bu çalışma JACOB BRONOWSKI'nin The Ascent of Man (İnsanın Yükselişi) isimli kitabından derlendi. Kitap bilim tarihini kapsıyor, ama bilim en genel hatlarıyla ele alınıyor. Bu eserde çakmak taşı âletlerden geometriye, kemerden görecelik kuramına, bütün icatların, insanın doğayı anlama, onu denetimi altına alma, ama onun denetimine girmeme konusudaki özgül yeteneğinin ifâdeleri olduğu gösteriliyor.

Aslında fizik eğitimi görmüş bir matematikçi olan J. BRONOWSKI'ye B.B.C.'den gelen davete göre, Civilization (uygarlık) üzerine yapılan programlarda ilimin gelişmesini sunması istenmişti. Ona göre doğanın kilidini açan temel kavramların, ilk ve en basit insan kültürlerinde, insanın kendi temel ve özgül zihinsel ye-

teneklerinden doğduğu gösterilmeliydi. Ve bu kavramları gidecek daha bir karmaşıklaştıran bileşimlerde biraraya getiren bilimin gelişmesi de, aynı derecede insan çikışlı görülmeliydi. Keşifler sadece zihnin değil insanın ürünüydü, canlıydılar ve kişilikle yüklüydüler; BRONOWSKI'nin yapmak istediği tarihten çok bir felsefe; bilim felsefesinden çok, bir doğa felsefesi sunmaktır. "İnsansız felsefe olmaz, hattâ doğru dürüst bir bilim de olmaz" tezini savunuyor ve kitabında bu noktanın doğrulanması umudunu taşıyor. "Ve benim için, doğanın anlaşılması, hedef olarak insan doğasının ve doğada insanın konumunun anlaşılmasını içerir. Son 25-30 yıl içinde bilimin doğasında derin bir değişiklik oldu; ilgi odağı fizik bilimlerden hayat bilimlerine kaydı. Sonuç olarak, bilim giderek kişiliğin incelenmesine daha çok eğilir oldu." diyor. Ve insanı şöyle tanımlıyor: "İnsan olağanüstü bir yaratıktır. Kendisini canlılar arasında eşsiz kılan bir dizi yeteneğe sahiptir. Diğerlerinden farklı olarak, manzarada yer alan bir figür değil, manzaranın bir şekillendiricisidir. Bedende ve zihinde doğayı keşfedendir. Her kıtada yuvasını bulan değil, yuvasını yapan, her yerde yaşayabilen canlıdır."

"1769'da Büyük Okyanus'a karadan ulaşan İspanyolların o zamanlar anlattıklarına göre California Kızılderiileri, "balığın dolunayda kumsala çıkıp raksetti-

ğini" söylerlermiş. Gerçekten de yöreye özgü, "Grunion" adı verilen bir balık vardır ve bu balık dolunayda kumsala çıkar, suların normal olarak med zamanında ulaşabildiği kesimlere yumurtalarını bırakır. Dişiler, kendilerini, kuyruktan başlayıp kuma gömer ve bu sırada erkekler, dişilerin etrafında dolanırlar, dişiler yumurtaları bırakır bırakmaz da yumurtaları döllerler. Dolunay önemlidir; çünkü dolunay, suların yükselmesinde -med zamanına- daha 9-10 günlük bir sürenin bulunduğunu gösterir ve bu da yumurtaların, deniz tarafından tahrip edilmeden kuluçka dönemini geçirmeleri için gerekli zamanı kazandırır. Bu süre sonunda en yüksek seviyesine yeniden ulaşan sular çekilirken yumurtalardan çıkan balıkları da sürükleyip denize götürür. Dünyanın her köşesi böylesine tam ve böylesine güzel uyum örnekleriyle; çevrelerine bir dişli çarkın diğeri-ne uyduğu gibi uyan hayvanlarla doludur."

Etrafımızda sıçrayarak hareket eden, uçan, toprağın altında delik açarak ilerleyen yüzen, sayısız hayvan arasında, çevresine kilitlenip kalmayan yalnızca insandır. İmgelemi (muhayyilesi), akli, duygularındaki inceliği ve dayanıklılığı, insanın çevresini kabullenmemesini ve onu değiştirmesini mümkün kılar.

İnsan, diğer hayvanlardan, imgeleme yetisi (tasavvur ve tahayyül kudreti) ile ayrılır. Çeşitli yeteneklerini bir arada kullanarak,

plânlar, icatlar, yeni keşifler yapar ve bu yeteneklerini daha karışık, daha derinlemesine bir tarzda birleştirmeyi öğrendikçe de keşifleri daha bir incelik, daha bir derinlik kazanır. Değişik çağların ve değişik kültürlerin bilim, sanat ve teknikteki büyük keşifleri, kendi gelişimleri içinde, insanın yetilerinin (melekelerinin) giderek zenginleşen ve giriftleşen bir birleşimini ifâde eder. Bunlar insanın giderek yükselen yetenek örgüsünün birer ifadesidir.

DNA spiralinde, kalıtım kodunun çözülmesi, insanın beyninin özel yetileri konusunda bir çalışma, Görecelik Kuramını veya maddenin atom ölçeğinde anlık davranışını görmedeki felsefi derinlik, İnsanlığın başarıları ve özellikle de bilim, bitmiş yapımların sergilendiği bir müze değildir. Söz konusu olan, bir ilerlemedir; bu ilerlemede simyacıların ilk deneylerinin de katkısı vardır, Orta Amerika'nın Maya astronomlarının Eski Dünyadan bağımsız olarak kendileri için buldukları son derece mükemmel aritmetiğin de, And'lardaki bir İnkâ kenti olan Machu Picchu'nun taş işçileri ve Mağrip İspanyasından kalma Elhamra'nın geometrisi, aradan beş yüzyıl geçtikten sonra, bize yalnızca süsleme sanatının nefis örnekleriymiş gibi geliyor. Bizim için şimdi DNA'nın yapısı ne ise, o zamanlar bu eserlerin, kendi halkları için ifâde ettiği önem ve çekicilik de aynıydı.

İnsanın fikirleri, özellikle de bilimsel fikirleri ve bunların kaynakları, yâni insanı eşsiz kılan, doğa vergisi yetenekleri, insanın çeşitli becerilerinin ortaya çıkmasının tarihi demek olan insan aklının tarihidir. İnsan kendi yeteneklerinin (becerilerinin) zenginliğini keşfede keşfede yükseliyor. Yolunun üzerinde yarattıkları, doğayı ve kendisini anlamada ulaştığı aşamaların anıtlarıdır.

İnsanın kendisinin yaradılışında, tutulacak yolu Charles Darwin 1859'da **Türlerin Kökeni** ve daha sonra da 1871'deki kitabı **İnsanın Soyuna**nda gösterdi. İnsanın ilkin Afrika'da ekvator yakınlarında evrime uğradığı hemen hemen kesin. İnsan evriminin başlamış olabileceği bu tipik yerler, Kuzey Kenya ile Güney Batı Etiyopya'da Rudolf Gölü yakınlarında uzayıp giden savanalardır. Göl, Büyük Rift vadisi boyunca kuzeyden güneye uzun bir şerit halinde uzanır. Gölün tabanını dört milyon yılı aşkın bir süreden arta kalan kalın bir tortu tabakasıyla kaplıdır. Suların çoğunu kıvrıla kıvrıla gelen, durgun Omo nehri getirir. İnsanın kökeni için işte burası; Etiyopya'da Rudolf Gölü yakınındaki bu Omo nehrinin vâdisi, mümkün bir alandır. Omo havzasındaki derin yarlar, sarap kayalar, çıplak delta, insanın tarihsel geçmişinin kayıtlarının eşsiz bir yapısıdır. Volkanik küller son dört küsur milyon yıldır bu vadiyi tabaka tabaka kaplamış durumda, arada

geniş şist ve taşlaşmış çamur tabakaları da var. Bu derin birikimi, çeşitli zamanlarda oluşmuş kat kat gözle görünür biçimde, çağlara göre ayırmak mümkün; dört milyon yıllık, üç milyon yıllık, iki milyon yıldan fazla, iki milyon yılın biraz altında... Ve sonra, rift vadisi o tabakaları öyle çökertmiş ve yükseltmiş ki; ortaya zaman boyutu olan bir harita çıkmış. Örneğin buradaki kayalıklarda ve kenardaki tabakalar arasında insana benzer bir yaratığın kalıntıları ve onunla aynı çağda yaşayan hayvanların kalıntıları görülüyor. Hayvanların ne kadar az değişime uğradıkları ortada. İki milyon yıl öncesine ait balığın içinde insan olduğu kuşkusuz, bir yaratığın fosilleri bulunduğu, onun iskeletiyle bizimki arasındaki farkı -örneğin kafatası gelişimindeki farkı- görünce şaşırılmamak imkânsız. İnsanın evrimi, Afrikanın iklimi kuraklaşma yönünde bir değişime uğradığında başladı. Afrikanın, Omo gibi kavrulmuş bu köşesinde, insan ilk kez ayağını yere bastı. İki milyon yıl önce, insanın bilinen ilk atası, modern insanın ayağından neredeyse ayırt edilmeyecek bir ayakla yürüdü. İnsanın tüm organları içinde, en kapsamlı ve insanı oluşturmaya yönelik değişikliklere kafa uğramıştır. Kafa kalıcı bir fosil bırakır ve beynin bazı ölçülerini öğrenmemizi sağlar. Son 50-60 sene içinde Güney Afrika'da birçok kafatası bulundu, bunlar, insana benzemenin başlangıcındaki karakteristik kafa yapı-

sını ortaya koyuyor. Raymond Dart adında bir anatomist tarafından Omo'da değil ama ekvatorun güneyinde Taung denilen bir yerde tarihsel bir kafatası bulundu. Bu beş, altı yaşlarında bir bebeğe aitti. Yüz hemen hemen tam olmakla birlikte, kafatasının bir parçası ne yazık ki, kaybolmuştu. Dart, kafatasındaki iki olağanüstü noktayı anında farketmişti. Bunlardan biri, foramen magnum'un dikine olmasıydı. (Bu, omuriliğin beyne giderken içinden geçtiği, kafatasındaki deliktir.) Buradan çocuğun, kafasını dik tuttuğu anlaşılıyordu. Bu, insaninkine benzer bir noktaydı; çünkü, maymunlarda ya da goril ve şempanzeler (ape) de kafa omurgadan öne doğru çıkmış durumdaydı, omurganın tam tepesine dik olarak oturmuyordu. Diğer nokta ise dişlerdi. Burada dişler küçüktü, köşeliydi, -bir çocuğun süt dişleriydi- goril ya da şempanzenin büyük azı dişleri gibi değildi. Karşımızdaki yemini ağızıyla değil, elleriyle araştıran bir yaratıktı. Çocuk muhtemelen çiğ et yiyiyordu. Ellerini kullanan bu yaratık, avlanmak ve eti parçalamak için âletler, taş baltalar yapmak durumundaydı.

Dart, bu yaratığa Australopithecus adını verdi. (Güney Ape'l anlamına geliyor. Goril ya da şempanze türü kuyruksuz maymunlara verilen genel ad, [eip] okunuyor.) Australopithecus'un hikâyesi 1950'de Güney Afrika'da başlamıştı. Sonra kuzeye doğru Tanzanya'daki Olduvai

Geçitine gelindi ve en son olarak da, Rudolf Gölü havzasında, en zengin fosil ve âlet kalıntıları bulundu.

İnsanı insan yapan şey neydi? Becerikli, hiçbir şeyi gözünden kaçırmayan, düşünceli, hırslı, hem dilin hem de matematiğin sembollerini, sanatın, geometrinin, şiirin ve bilimin imgelerini zihninde evirip çevirebilen, insan türü hominidler nasıl oldu da, onur duyduğumuz insan türü haline geldi? Ve nasıl oldu da, insanın yükselişi, onu hayvansal bir başlangıçtan alıp, doğayı araştırma noktasına, bir bilgi tutkunluğu noktasına getirdi.

İnsan yavrusu, insanî varlık, hayvanla meleğin bir mozayığıdır. Örneğin, bebeğe tekme attıran refleks daha rahimdeyken başlar ve bütün omurgalılarda bu böyledir. Refleks, yardımı gerektirmez, ama otomatik hale gelmeden önce mutlaka alıştırmasının yapılması gereken daha gelişkin hareketler için bir basamak oluşturur. Onbir aylık bir sürede bebeği sürünmeye yönelir. Bu, yeni hareketler getirir; yeni hareketler beyinde (Özellikle kaslara dayalı eylemlerde dengeyin bütünleştiği beyincikte) yer eder-yerleşir, pekişir. Beyin böylece, incelmış, karmaşık hareketleri içeren bütün bir repertuar oluşturur ve bunları bebeğin ikinci doğal niteliği haline getirir. Şimdi beyincik kontrolü ele almıştır. Bilince eren zihnin yapmak zorunda olduğu bütün şey bir emir yayınlamaktır. Ve on-

dört aylıkken bu emir "ayağa kalk!"tır. Ve de çocuk dik yürümek için, insan olma yükümlülüğüne girmiştir artık.

Kafa, insanın simgeci, ileriye görmenin-ileri görüşlülüğün taht kurduğu yerdir, (bu anlamda) kültürel evrimin zembereğidir. İnsanın yükselişi bir bakıma kafanın ve kafatasının evrimidir.

50 milyon yıllık bir geçmiş kap-sayan evrimin aşamalarıyla özdeşleştirebileceğimiz sadece 6 ya da 7 kafatası var. 50 milyon yıl öncesinden ağaç üzerinde yaşayan -Romalıların ölümlerine ruhlarına verdikleri ad ile çağrılan-Lemur fosili; maymun, goril ya da şempanze gibi kuyuksuz maymun (ape) ve insanı içine alan ailenin, yâni primatların bazı temel işaretlerini taşıyor. Ana soy çizgisi üzerinde bulunan diğer bir yaratık, 30 milyon yıl öncesine ait ve kafatası fosili, Mısır'da Fayum'da bulundu ve Aegyptopithecus adı verildi.

Doğu Afrika, Avrupa ve Asya'da, bizim şimdi "Antropoid Ape" dememiz gereken yaratıkların gözükmemesi bir on milyon yıl daha aldı ve geldik, 20 milyon yıl öncesine... O çağa ait, yaygın bir cins var; Dryopithecus. Bunlarda beyin dikkati çekecek kadar büyük, gözler artık stereoskopik görmeye uygun bir yerde, tamamen önde.

İnsana yol açan soy çizgisinin ayrıldığına işaretini veren, dişlerdeki değişikliktir. Fosillerine sahip olduğumuz ilk haberci Kenya

ve Hindistan'da bulunan Ramapithecus'tur. Bu yaratık 14 milyon yaşında ve sadece çene parçaları elimizde. Dişlerinin düz ve daha insana özgü olduğu açık. "Antropoid Ape"lerin büyük azı-ları gitmiş, yüz daha düz, açıkça belli ki; evrim ağacının vereceği yeni dalın yakınındayız.

Fosil kayıtlarında 5-10 milyon yıllık bir boşluk var. Bu boşluk, hikâyenin en ilgi çekici bölümü, hominid'den insana uzanan soy çizgisinin, bugünün modern ape'lerinin (Goril ve Şempanzele-rinin) soy çizgisinden belirgin olarak ayrıldığı zamana ilişkin bölümü gizliyor.

Bize uzanan soy çizgisi üzerinde olmayan bir uzak akrabamız, bir otobur olan, Australopithecus Robustus'dur. İnsana benziyor, bir antropoid ama soy çizgisi hiç bir yere çıkmıyor, soyu tükenmiş. İnsanın kendi soy çizgisi üzerindeki bir uzak akrabası ise muhtemelen bir etobur. Bizim "kayıp halka" diye anageldiğimiz yaratık her ne ise ona en yakın olanı, Australopithecus Africanus; bu fosil Transvaal'da, Sterfontein'de ve Afrika'da başka bir yerde bulunan birçok kafatası fosilinden bir tanesi ve tam yetişkin bir dişiye ait. Başta sözünü ettiğimiz Taung bebeği eğer büyüseydi, tıpkı bu dişi gibi dimdik durabilirdi, yürürdü ve bir-bir buçuk libre arasında ağırlığı olan büyükçe bir beyni olurdu. Ve insanın ataları bu daha büyük beyinle iki büyük icatta bulundular. 2 milyon yıl önce Australopithecus, ilkel

taş âletler yaptı; bunlar basit darbelerle kenarları yassılatılan çakıl taşlarıydı. Ve izleyen bir milyon yılda, insanın ilerleyen evrimi bu tip âletlerde bir değişiklik getirmedi.

Âlet, kalın kenarı avuç içiyle sıkıca kavranarak tutuluyordu. (İnsanın atalarının kısa bir baş parmakları vardı, ama onu, sıkıca kavrayabiliyorlardı.) Ve elbette bu bir etoburun el âletiydi, vurmak için kesmek için. Diğer icadı toplumsaldı. Oldukça çok sayıda bulunmuş olan Australopithecus kafatası ve iskeleti, çoğunun 20 yaşından önce ölmüş olduklarını gösteriyor. Bu yaratıkların uzun bir çocukluk dönemi vardı, hayatta kalanların gözetim altına alındığı ve bir anlamda eğitildiği toplumsal bir düzenleme olmalıydı. İşte bu kültürel evrime doğru atılmış büyük bir adımdı.

2 milyon yıl önce bizler henüz insan değildik. Ama 1 milyon yıl önce insandık, çünkü bir milyon yıl önce Homo-Homo Erectus diye adlandırabileceğimiz bir yaratık ortaya çıktı. Afrikadan çok uzaklara gitti. Gerçekten de, Homo Erectus fosiline Çinde rastlandı. Bu klâsik bulgu, Pekin adamı diye anılıyor, yaklaşık dört yüz bin yaşında ve ateşi kullandığı kesin olan ilk yaratık.

İnsana yol açan Homo Erectus'taki değişiklikler bir milyon yılı aşkın bir süre bedensel değişikliklerden ibaret kaldı. Homo Erectus'un iyi bildiğimiz bir ardılı (halefi) geçen yüzyılda Alman-

ya'da bulundu; bir diğer klâsik bulguydu bu ve bir kafatası fosiliydi. Adına Neanderthal adam denildi. Beyni modern insanınki kadar büyük ve üç libreydi. Muhtemelen Neanderthal adamın bazı soyları yok olup gitti; ama yine muhtemeldir ki, bir soyu Orta Doğuda sürdü ve bize kadar uzandı; Homo Sapiens'den söz ediyoruz.

İnsan gibi yavaş hareket eden bir yaratık, kaçmaya uyumlu bir savana hayvanına ancak bir iş birliği sayesinde sessizce yaklaşım onu izleyebilir ve bir köşeye sıkıştırıp yakalayabilirdi.

Avcılık belli bir yerde sürekli artan bir nüfusu besleyebilmek durumunda değildir; savanada sınır mil kare başına iki kişidir. Avcılar için yapılacak seçim acımasızdı; açlık ya da yer değiştirme.

Onlar şaşılacak mesafeleri aştılar. Bir milyon yıl önce, Kuzey Afrika'daydılar. Yediyüzbin yıl önce, belki daha da önce, Java'daydılar. Dört yüz bin yıl önce bir yelpaze gibi açılarak kuzeye doğru yöneldiler, doğuda Çin'e, batıda Avrupa'ya ulaştılar. Göçlerin bu inanılmaz yayılışı, insanı çok eski zamanlardan beri, toplam sayılarının oldukça küçük -belki bir milyon- olmasına rağmen, en yaygın tür haline getirdi.

İşin daha irkiltici yanı, insanın kuzeye yönelmesinin, tam oralarda iklimin buzul çağına dönmelerinden sonraya rastlamasıdır. O çağlarda deyim yerindeyse, karalar buzlarla dolup taşdı. Kuzey

yörelere yüzlerce milyon yıl boyunca ılıman bir iklimi olmuştu. Homo Erectus'un Çin'e ve Kuzey Avrupa'ya yerleşmesinden hemen önce, üç ayrı buzul çağından oluşan bir dönem başladı.

Birincisi, Pekin insanı mağarada yaşadığı zaman, yâni bundan dört yüz bin yıl önce, en şiddetli noktadan geçti. Ateşin ilkin, bu mağaralarda kullanılmış olması hiç de şaşırtıcı gelmiyor. Buzlar üç kez güneye ilerledi ve geri çekildi ve her keresinde arazi değişti. Buz kepleri en geniş oldukları zaman o kadar çok su topladı ki, denizlerin seviyesi dört yüz ayak düştü.

İkinci, buz çağından sonra, iki yüz bin yılı aşkın bir zaman önce, Neanderthal adam iri beyniyle ortaya çıktı ve son buz çağında önem kazandı.

İnsanın çok iyi bildiğimiz kültürü, en son buz çağında, son yüz bin, hattâ ellibin yılda biçimlenmeye başladı. İcatlar, şimdi olduğu gibi, o zamanlar da belki enderdi ama, bir kültür içinde çabucak yayılıyordu. Örneğin Güney Avrupa'nın Magdalenian dönemi avcıları, on beş bin yıl önce zıpkını icat etmişlerdi. Magdalenian dönemi avcıları, kemikten yaptıkları âletlerini süslerlerdi; bunlar, insanın kültürel evrimini düzenli bir gelişim çizgisi içinde anlatan, gerçek anlamıyla birer fosildir.

İnsan buz çağlarının zorlu sınavından başarıyla çıktı; çünkü onun icatları kabullenmek ve

topluluğa maletmek gibi zihinsel bir esnekliği vardı. Açıktır ki; buz çağları, insanın yaşama tarzında derin değişiklikler meydana getirdi. Bitkilere daha az bağımlı olmaya daha çok hayvanlardan yararlanmaya zorlandı. Buzun sırtında avlanmanın güçlüğü avlanma stratejisini de değiştirdi.

Tek hayvanın peşinden gitmenin çekiciliği azaldı. Sürüleri izlemek ve onları gözden kaçırmamak, alışkanlıklarını, göçlerini benimsemek daha iyi bir seçenek oldu. Bu insanın hareket halinde gezginci bir hayat tarzına geçiydi. Hayvan güdüliyordu ve deyim yerindeyse, yiyecek, hareket halindeki bir depoda tutulmuş oluyordu.

İnsanın gezginci hayat tarzının kendisi şimdi kültürel bir fosildir ve günümüze dek ulaşmış bulunuyor. Halâ bu tarzda yaşayan insanlar İskandinavya'nın kuzey ucundaki Laponlar'dır. Ve tıpkı buz çağında yaptıkları gibi, Ren geyiklerini izliyorlar. Laponların ataları, bundan oniki bin yıl önce buz kuşağı Güney Avrupadan geri çekilirken, Pireneler'in Franco Cantabrian mağaralarının bulunduğu kesimden kalkıp Ren geyiklerinin peşinden, kuzeye gelmiş olabilirler. Bu gün otuzbin kişiler ve üçyüzbin de Ren geyiği var; ve artık bu hayat tarzlarının sonuna yaklaşıyorlar. Sürüler donmuş liken otlarının birinden diğerine fiyortlar boyunca kendi göçlerini sürdürüyor ve Laponlar onlara ayak uyduruyor. Ama Laponlar çoban değil, Ren geyikleri

denetimleri altında değil, onları ehlileştirmiş değiller. Sürüler nereye gidiyorsa Laponlar da hemen oraya gidiyorlar.

Ren geyikleri sürüleri gerçekte, halâ yabancı olmakla birlikte Laponlar'ın tek hayvanı denetim altına almak için, diğer kültürlerin de bildiği, geleneksel bazı buluşları var. Örneğin bazı erkek geyikleri hadım edip koşum hayvanı olarak kullanabiliyorlar. (Garip bir ilişki.) Laponlar tamamen Ren geyiklerine bağımlılar, her gün adam başına bir libre et yiyorlar, sınırlarını kürkünü, derisini, kemiklerini hattâ boynuzlarını kullanıyorlar, sütünü içiyorlar. Her şeye rağmen, Laponlar Ren geyiklerinden daha özgürler, çünkü onların hayat tarzı kültürel bir uyumdan ibâret, biyolojik bir uyum değil, Laponların gösterdiği uyum, yâni buzlarla kaplı bir bölgede hareket halinde sürdürülen gezginci bir hayat; değiştirebilecekleri bir seçim; biyolojik mutasyonlarda olduğu gibi geriye dönüşü olmayan bir seçim değil. Biyolojik uyum, davranışların doğuştan gelme biçimidir; ama kültür öğrenilmiş davranışlardır -(yeni buluşlarda olduğu gibi) toplumun tamamı tarafından benimsenmiş, toplumsal olarak tercih edilen bir biçimdir.

Biyolojik uyumlar, Homo Sapiens'de fazla değildir; bizler oldukça homojen (bir cinsten) bir türüz; çünkü dünya yüzüne tek bir merkezden hızla yayıldık. Bununla birlikte (hepimizin bildiği

gibi) insan gurupları arasında açık biyolojik farklılıklar var. Biz bunlara ırksal farklılıklar diyoruz ve bununla, alışkanlıkların ya da yetiştirme ortamının değişimiyle değiştirilemeyecek farkları kastediyoruz. Derinizin rengini değiştiremezsiniz. Niçin Laponlar beyazdır? İnsan koyu deriyle başladı; güneş ışığı deride D vitamini yapar ve eğer insan Afrika'da da beyaz olsaydı, aşırı bir D vitamini oluşumu söz konusu olurdu. Ama yeteri kadar D vitamini edinebilmek için oradaki güneş ışığının hepsini almak ihtiyacındadır; ve de dolayısıyla doğal ayıklanma, beyaz derililerin daha lehine işlemiştir.

Çeşitli topluluklar arasındaki biyolojik farklılıklar ölçüdür. Laponlar, yaptıkları buluşlar olmasaydı biyolojik uyumlu yaşayamazlardı: Ren geyiklerinin alışkanlıklarını ve ürünlerini yaratıcı bir biçimde kullanarak, onları çekim hayvanına dönüştürerek, araç ve gereçleri ve de kızaklarıyla hayatlarını sürdürürler... Buzlar üzerinde hayatın sürdürülmesi derinin rengine bağlı değildir; Laponlar ve buz çağları boyunca insanlar, hayatlarını, en büyük buluş olan ateşle-ateş sayesinde sürdürdüler.

Ateş, evin-ocağın simgesidir ve Homo Sapiens otuzbin yıl önce elinin işaretini bırakmaya başladığı zaman mağara onun evi-ocağıydı. Çünkü, en azından bir milyon yıl, insan, bilinebildiği kadarıyla, bir yem arayıcı ve bir avcı olarak yaşadı. Çok uzun olan bu

tarikh öncesi döneme ilişkin elimizde hiç bir kalıntı yok. Bu dönemin sonuna ilişkin bazı kayıtlara sahibiz; ve o zamanlar insan zihnine neyin egemen olduğunu, Avrupa buz-kuşağının eteklerindeki Altamira mağaralarında (ya da İspanya ve güney Fransa'daki mağaralarda) öğreniyoruz. Bu mağaralarda onun dünyasını oluşturan, zihnini meşgul eden, uğraştıran şeyi görüyoruz. Yaklaşık yirmi bin yaşında olan mağara resimleri, o dönem insanını kültürünün evrensel temelini, avcının avladığı ve beslendiği hayvanlara ilişkin bilgisini tesbit ediyor, kahçılaştırıyor.

İnsanın icatlarına ait epeyce kalıntı bulunmasına karşılık, onun çevresini nasıl gördüğüne, gördüklerini zihninde nasıl canlandırdığına ilişkin ipuçlarını verecek fazla kalıntı niçin yok? İnsan çelimsiz, yavaş, beceriksiz, silâhsız bir hayvandı; o bir çakıl taşı, bir çakmak taşı, bir bıçağı, bir mızrağı bulmak, icat etmek zorundaydı. Ama niçin, hayatını sürdürmenin temeli olan bu bilimsel buluşlarına, icatlarına, bizi şimdi şaşırtan bu sanatı, hayvan şekillerinden oluşan bu süslemeleri ekledi, hem de bu kadar erken bir tarihte? Her şeyin ötesinde, niçin bu tür mağaralara gelip yaşadı ve sonra da yaşadığı yerlerde değil de karanlık, gizli saklı, uzak, ulaşılması güç yerlerde bu hayvan resimlerini yaptı?

Açıkça görülen şey, bu yerlerde, hayvanın büyü işlevi gördüğü-

dür. Ama büyü yalnızca bir kelimedir, bir yanıt değil. Tek başına hiç bir şeyi açıklamayan bir kelime. Evet, insan onunla güç kazandığına inanıyor; ama hangi gücü? Burada ilk kez ifade edildiğini gördüğümüz güç, önceden kestirebilmenin gücü: ileriye bakan hayal gücü. Bu resimlerde avcı yüz yüze geleceğini bildiği, ama henüz yüz yüze gelmediği tehlikelerle tanışmış oluyordu. Ressam resminde korku anını dondurmıştu ve avcı resmin aracılığıyla o anın içine giriyordu.

Bizim için mağara resimleri, avcılarının hayat tarzını gözlerinin önünde yeniden canlandıran bir anlık bir tarih kesitidir; biz o resimlerde geçmişe bakıyoruz. Ve onların, avcıları için geleceğe baktıkları bir gözetme penceresi olduğunu değerlendiriyoruz. Her iki yönde de, mağara resimleri imgelemin (muhayyilenin) bir tür teleskop tüpü görevini görüyor; resimler zihni, görüldenden, görülebileceği çıkarsamaya, ya da tahmine yöneltiyor. Gerçekten, resmin asıl işlevi de budur; resmin tesbit ettiği mükemmel gözlem, yâni salt resim, bakan göz için yalnızca nesnedir; çünkü onu hareketle, gerçeklikle dolduran zihindir: burada sözkonusu olan, gözün fiilen gördüğü değil, imgeleyen (tahayyül edilen) gerçekliktir.

Sanat ve bilimin her ikisi de, yalnızca insana özgü ve bir hayvanın yapabileceği her hangi bir şeyin tamamen dışında olan eylemlerdir. Ve her ikisi de aynı insan

yeteneğinden: geleceği gözümün önüne getirme, olabileceği önceden görme ve onun önüne geçmeyi plânlama ve beklene-ni, kafamızın içinde ya da mağaranın karanlık duvarına veya televizyonun ekranına düşürülen ışıkta canlandırdığımız imge-lerle kendimize göstermede, temsil etme, yeteneğinden do-ğar.

Bu resimlere biz, imgelemin (mu-hayyilenin) teleskobundan bakı-yoruz; o bir zaman teleskobudur; biz bu teleskopla geçmişin dene-yimine bakıyoruz. Bu resimleri yapan insanlar ve o zaman yaşa-yan insanlar aynı teleskoptan ge-leceğe baktılar. Onlar insanın yükselişi boyunca hep o teleskop-tan ileriye baktılar; çünkü kültü-rel evrim dediğimiz şey, aslında

insanın hayal gücünün sürekli gelişmesi demektir.

Silâhları yapan insanlar da, re-simleri yapan insanlar da hep ay-nı şeyi yaptılar. Yalnızca insanın yapabileceği gibi, geleceği önce-den gördüler, var olandan, mut-laka gelecek olanı çıkarsadılar (tahmin ettiler). Yalnızca insana özgü çok sayıda yetenek var; ama bunların hepsinin merkezinde, tüm bilgimizi üreten ana kök, gördüklerimizden görmedikleri-mize ilişkin sonuçlar çıkarma, zihnimizi uzayda ve zamanın içinde dolaştırma, geçmişten za-manımıza uzanan merdiven ba-samaklarında kendimizi tanıma yeteneği yatar. Mağara duvarla-rındaki elin izi şunu söylüyor: "Bu benim işâretim. Ben insa-nım."

BURADA OLMAK

Sümer SALDIRAY

Burada olmak konusuna önce; dışarıdaki yaşamda, içinde bulunduğumuz durumların, koşulların, ortamın hepimiz için yaklaşık ortak ve bildik yönlerinin genel bir tasvirini yapmaya çalışarak, burada olmaktan gireceğim.

Hepimizin kurulu bir düzeni var bu dış âlemden. Öğrendiklerimiz, bildiklerimiz ve türlü edimlerimizle kendimiziz.

Doğal çevremiz içindeki didinmelerimiz, başarılarımız, sevinmelerimiz, zaman zaman kederlenmelerimiz, zaman zaman yılginlıklarımızla kısaca, her ne ise durumumuz işte oyu.

Dostlarımızla beraberliklerimizde kâh paylaşmalarımızdan duyduğumuz hazlar ya da karşılaştığımız bastırılmaz ihtiraslar, zâlim hırslar, kâh benliğimizi saran delişmen hevesler sonu gelmez umutlar, kâh açılan ufuklar, şanslar, şanssızlıklar arasında mutsuzluk ya da mutluluklarımızla hayatı, sürdürmekteyiz.

Bu yaklaşımla günlük hayatta bazen üstüste gelen aksiliklerin bezdiren, onulmaz yıpratıcılığından bunalmış, çaresiz, umarsız ve yapa-yanlızken, ençok beklenen o anda uzanan dost bir elin sıcaklığında hayata yeniden bağlayan huzuru düşleyin.

Hani, doruklarından hızla inerek, eteklerinde suyu bulunca sessizce dalıveren yamaçların, kıyıda sükûna kavuşması gibi.

Delibozuk ve karmaşık günlerin yaşandığı evrelerde insanın tek başına bu çılgın akışa gem vuramadığı ve eli, kolu bağlı kalışındaki aczi düşünün.

Hani, beyaz martının su mavisine dalışındaki keskin kararlılık yerine, yuvası dağılmış karıncaların, şaşkın bozgunu yaşadıkları ve azmin zaafa uğradığı anlar gibi.

Beyaz ve hırçın rüzgârlarıyla kovalayan, acımasız kış'tan kaçarken; bütün canlılığını yaz'a bağışlamak arzusundaki bahar'ın telâşını sevinçle karşılayarak, büyütme, yetiştirmek için olgun bir bekleyiş içindeki yaz'ın, yaprak, yaprak dökülen, hüznü ve yorgun güz'e isteksizce her yıl, yeniden teslim oluşunu bitmez tükenmez bir ısrarla seyre dalmış, sanki gün batarken soluğunu vermiş de, doğarken soluk almış gibi geçmekte, fâni ömürler için zaman.

Hani, birikme hevesi içindeki telaşlı su damlacıklarının damlayış tıprıtlarındaki neşeli ve ritmik heyecanın, zaman eğrisi içinde azalarak son buluşundaki sönüş gibi...

Bu hengâme içinde insan tutunabilmek için, doğumundan itibaren en iyi, en rahat ve mükemmel yaşayabilmenin yollarını arar, kendine özgü bir kişiliğe, "bir özneliğe ulaşır. Ve bu özneliktir ki, insanı gerçek bilgi, doğru eylem ve yaşamın anlamı ile ilgili sorunlarla yüzyüze getirir;" . Bu sorunlara yanıt bulma arayışı, tarihî perspektif içinde; geçmişten bugüne çeşitli uygarlıkların nedeni, türlü öğretilerin kaynağı olmuş ve "Mu Uygarlığı", "Atlantis İmparatorluğu", "Mayalar", "Antik Mısır", "Uygurlar", "Antik Hint-Çin" gibi kadim ve sonrası kültürler zincirinin oluşmasını sağlamıştır. Bu zincirin periodik halkaları birbirine eklenirken, insanoğlu kendini geliştirme metotlarına ve öğretilerine, kısaca "Ezoterik" yöntemlere sahip olmuş, bunlara vazgeçilemez gereklilik duymuştur, değişmiştir, gelişmiştir. "İnsanlara vaadedilmiş bir dünya yok" zira. "İnsanların kendi özgür irâdeleriyle, mücadeleleriyle kurabilecekleri bir dünya var". Bu dünyayı anlamak, yaşanır kılmak insanın görevidir. "Algıladığımız dünya, sevincimizle gülümser, kaygılarımızla yüzünü buruşturur". İnsanın bunun sırrına ererek olgunlaşması gerek.

Eğer ruhuyla duyumsuyorsa, özümseyebiliyorsa doğayı ve heyecanını yaşıyorsa gördüğü yeşeren bitkinin, filizlenişini bahar'ın, suya şavkı-

yan mehtabın ve duyuyorsa sesinde gamını bülbülün; seziyorsa sevincini salınırken seherde nazlı sümbülün; çevresine bigâne, hemcinslerine sırtını dönmüş, kayıtsız olamaz insan. Uğultulu tepelerinde deniz serpintili rüzgârın ıslık çaldığı, bir yüzü yosun tutmuş, yalçın kayalar misâli ıssız, haşın, tek başına kalamaz.

Hani, zamanın sinsice kazdığı izleri kendinde gizlemek istercesine örtündüğü toz örtü altında sessiz, doğal haliyle yoz ve hantal kalan, yontulmamış bir ham taş gibi...

Evrende "Her şey, karşılıklı etkileme yasasına tâbî olarak birbirine bağlıdır", "Herşey değişme halindedir; değişme evrenseldir ve sürekli bir gelişme gösterir". Aynı şekilde "Doğum, çocukluk, ergenlik, olgunluk ve ölüm süreci de, insanın fikrî ve zihnî gelişme aşamalarıdır". Bu süreçte, aklını kullanmak zorundadır insan, doğadaki ve sanattaki yaratmaların idraki için gerekli olan aklı. "Gramer, retorik, lojik, geometri, müzik ve astronomiden oluşan liberal bilim ve sanatları" tanımayı, anlamayı, hayat merdiveninin basamakları dikkat ve itina ile tırmanabilmek için idrâkini geliştirmeyi, irâdesini kullanmayı ve heyecanını denetlemeyi öğrenmelidir.

Tıpkı, iman, ümit, şevkat ile ilk üç, itidâl, cesaret, basîret ve adâleti temsil eden son dört basamağı ile Yakub'un yedi basamaklı merdivenini çıkmak gibi.

Ve "Düşünen kafa, mahir el" in kullandığı itaatkâr, tefrik edici, uygulayıcı kalem ile, uygulamada irâde ve güçlükleri yenici güç olan çekiçle, kendi taşını işleyip, yontabilme yönetimi öğrenerek olgunlaşmak için Akıl, Kuvvet, Güzellik sütunları üzerinde yükselen mâbetde, güneşin ilk ışıklarıyla doğan Tanrısal Aydınlanışın altında şevkle çalışıp, tüm insanlıkla ve evrenle kaynaşarak, ortak sevgi bağının kurulması uğrunda; insan ömrüyle sınırlı olan uğraşların birleştirilerek ortak çaba ürünü düşünceler halinde ölümsüzleşmelerini sağlamak üzere ve sürekli tekâmülün amacı olan hakikati aramak için burada olmak.

Bireyin bütün insanlık ve evrenle kaynaşması, aralarındaki ortak bağ olan sevgi bağının kurulmasını temin eder. Bu sevgiyi bulan insan, kendini aşarak Hakikate ulaşma yolunda ilerler. Bu yönde akıl, gelişmenin öncül aracıdır. İnsanın erişebileceği en son Hakikat ise, Evrenin yaradılışı ve yaşamın sırlarının idrâkidir. Bunun için yalnız akıl yeterli olamaz. Hakikati bulmada, aklın rehberliğindeki sezgi ve algı

gücüne de ihtiyaç vardır. "Bellek ve imgelem, geçmişteki olguları ya da şu anda yerinde bulunmayan nesnelere canlandırır gözümüzde; algı ise, şimdiki anda da varlığını sürdüren bir gerçekliğin nesnel olarak ayırdına vardırır". Algı "bilmeye, bilgiye doğru atılmış bir ilk adımdır". "Bilgi ve hikmet biraraya gelince ilim irfan" doğar. bu ise "Akluhikmettir." Akıl ve basîret, ya da sezgi "Akluhikmet için birbirini tamam-lar".

Tıpkı, "Önceden görmek için bilmek, yapmak için de önceden görmek" erdemine sahip olmak gibi.

Bilinir ki "Her gelişme, zıtların, bir başka deyişle çelişmelerin mücadelesinin eseridir. Bu çelişmeler ise içseldir, yenileyicidir ve birarada bulunurlar, düşüncelerde değişikliğe, gelişmeye yolaçan da onlardır". Bu anlamda, herşeyin karşıtı ile varolduğu bilinci içinde; "Değişmezle, değişebilir arasındaki bağıntıyı kurabilecek olan insan akli ve düşüncesidir". Bir bakıma karşıtların sentezi anlamına gelebilecek şekilde, iki karşıtın uyumla biraraya getirilmesinden doğacak ilâhî armoniyi bulmak hünerini edinmek ve onu yaşamak için burada olmak.

Hani, iyilik ve kötülük, şeytan ve iyilik meleş, gece ve gündüz, sevgi ve nefret, hürriyet ve istibdad karşıtlıklarında olduğu gibi, "Yok sembolü olan siyah ile varların sentezinin sembolü beyazın ahenkle dengelendiği damalı yer döşeme"sinin "güney ve kuzey"inde yer almış olarak, doğu'daki Üstâd-ı Muhterem'in öncülüğünde, ruhun ölümsüzlüğüne ve ilâhî adâlete gönülden bağlılık yasına itaatle, sadâkatin derin ifâdesini bulduğu; Evrenin Ulu Mimarı'nın birlikte anıldığı anlar gibi.

"Kendiliğinden bilgi, ister istemez sınırlı ve dayanaksızdır.", "Bilimsel bilgi gerçekliğin sıradan bir fotoğrafını aşır, saptanan olayların arkasında onları birbirine bağlayan bağları araştırır; gerçekliği örten kabuğu soyup atar ve içerideki genellik ve süreklilik çekirdeğini bulup ortaya çıkarır.", "bilim, kendiliğinden bilgiden farklı olarak bir yorumlama ve soyutlama uğraşdır ki...ilkel insanın yapabileceği birşey değildir". Bu vesileyle, değerli kardeşimiz Tamer Ayan'ın "Bilim Çağı Masonluğu" kitabında geçen bir düşüncesini burada saygı ile anmak istiyorum.

"Her bilginin içinde başka bir bilgi vardır; o bilginin içinde de daha derin başka bir bilgi vardır."

Bence bu ifâdede saklı olan engin idrakle ancak "Kendi öz benliğine Kardeşlik ve Sevgi Birliği'nin yerleştirilebilmesi" mümkündür ve hepimizin amacı olan "Kâmil İnsan" olabilmek için de bu idrâke sahip bulunmak gereklidir. "Kâmil İnsan" ise, Tanrısal Işığı görebilen insandır.

"Tanrısal Işığı görmek, Hakikati zekâda, fazîleti ruhta ve temizliği bedende tahakkuk ettirmektir". İşte böyle bir düzeye erişmeyi hedeflemiş bireylerin oluşturacağı güçlü "Kardeşlik Zinciri"nin birbirlerine gönülden, sevgi ile bağlı ve tamamlayıcı bir halkasını teşkil etmek üzere burada olmak.

"Bir zincir, halkalarının gücü oranında güçlüdür". O halde, "Davranışlarımızı fazîlet ilkeleri ile uyum içinde sürdürmeyi" ilke edinmiş, kendimizi "Akıl ve hikmet, ahenk ve itidalle sınırlayarak", "Duygu, düşünce ve davranışlarımızda doğruluk ve düzgünlüğü" elden bırakmayarak, "İyi ile kötüyü, doğru ile yanlış, güzel ile çirkini tefrit" gücüne sahip bireyler halinde o zincirin birer halkasını oluşturmak için burada olmak.

Ve nihayet, yüzler doğu'da parlayan güneşe dönük bulunurken, özgür irâde ve hür vicdanlardan feyizlenen yüksek fikir ve düşüncelerin örgülediği bu ulvî değerler ortamında, gelişen erdemlerimizle çâresizlik ve umutsuzlukları gün batımıyla batı'da arkaya atmış olarak, bireysel tefekkürlerin sükûnunda Ülkü Mâbedi'ndeki yerini bulacak olan, "Gönyeden pergele, maddeden mânâyâ, somuttan soyuta" geçilerek; akıl, gönül, fazîletle işlenen, kişisel karakterlerini kazanmış; hürriyet, eşitlik ve kardeşlik andı ile, her yüzü cilâlı, beden, ruh ve zekâ unsurlarının dili olan küp taş'ları meydana getirmek üzere burada olmak.

"Olmak ya da olmamak" arasındaki tefrikin kalın çizgilerle ayrıldığı, ama karşıt olmaktan çok kişisel ifâde biçiminden kaynaklanan lirik bir tarzla, burada olmamaktan girerek başladığım yazımın "**Burada Olmak**" boyutunda, bazen sembolizmanın yalın hâlinde saklı bulunan derin anlam gücünün doğrudan yaratacağı etkiden yararlanarak, yer yer de değerli yorumlarla kabul görmüş ezoterik söylemlerin sembolizmasının ardındaki anlamlarının şahsen yorumlanışlarını da ortaya koyabileceğini umduğum bir senteze ulaşmayı amaç edindim. Bu arada bulunduğumuz derecenin sınırlarını zorlayan, bilmeden ölçünün aşıldığı noktalar olabilir. Ancak bunun, yaşanan, hissedilen ve özümsemiş olanların bir ivmesi olarak kabul görmesini dilerim. Di-

ğer taraftan bunu; yararlandığım Ayan kardeşimin "**Masonik Demirci**", "**EKSR- Eski ve Kabuledilmiş Skoç Riti Olgunlaşma-**" **Bilim Çağı Masonluğu**, Gener kardeşimin "**Ezoterik Batınî Doktrinler Tarihi**", Tezcan kardeşimin "**Antik Çağdan Günümüze Masonluğun Orijini**", Arıç kardeşimin "**Masonların Dünyası**", Erıç kardeşimin "**Kültür ve Yaratıcılık**", Paul Naudon'un "**Masonluk**" ve Tanilli'nin "**Yaratıcı Aklın Sentezi**" adlı kitaplarıyla, değerli birçok kardeşimden ve Locamızda dinlediğim konferanslarından feyizlenmeme borçlu bulunduğumu da belirtmek isterim.

NASIL BİR YARDIM?

Ergun ÇOBANOĞLU

*Şu olan biten var ya, boş ver ona;
Taş yağsın isterse, çok sürmez.
Dakika şaşma, dakika! Yaşamaya bak,
Ne geçmişi düşün, ne gelecekten kork.*

Ömer HAYYAM

İnsan'ın yeryüzünde varoluşundan günümüze kadar geçen zaman sürecinde, yaşam koşullarında dünyanın çeşitli yörelerinde, birbirlerinden farklı da olsa, çeşitli büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Ancak, bütün bu değişikliklerden olumlu olanların yarattığı mükemmelliklere rağmen, hâlâ, hemen hemen hiç değişmeden kalan birşey var. Yaşamın insana acıdan, üzüntüden başka, pek az şey getirmiş olması durumu. Bunun yanında, çağımızda; üstün gelmek, alt etmek,

yenmek, başarmak, kazanmak için verilen savaşımında asırlar öncesi ilkel insanların kinden çok daha tesirli, karmaşık araç ve silâhlar bulunmuş, "BEN" ile birlikte "BENCİLLİK" de yıkıcı ve yok edici birer karaktere dönüşerek tırmanışa geçmekle mutluluk yerine mutsuzluk ve huzursuzluğun nedenlerini arttırmada önemli birer etken olmuşlardır.

20. yüzyılda yaşanan iki Dünya Savaşı ve bir asırlık deneyden sonra, hiç olmazsa insanların bir

bölümü, yalnızca maddesel şeylerin mutluluğa, iç suskunluğa ulaşmak için yeterli olmadığını anlamaya başlamışlardır. Hattâ insan mutluluğu için uğraş veren nice düşünürler ile onların görüşlerini benimseyip paylaşan toplulukların mensupları; maddesel şeylerin mutlu olmak şöyle dursun, çelişkileri kışkırtıp huzursuzluğu, mutsuzluğu arttırdığını farkederek arada ortaya çıkmaktadırlar.

Bunlardan biri de sonradan SAKYAMUNİ BUDDHA (Sakya ailesinin bilge insanı aydınlanan kişi) adını alacak olan SİDDHARTA GAUTMA'dır. Onun görüşüne göre Dünya ne iyidir, ne de kötüdür. İnsanın mutsuzluğu Dünyanın kötü oluşundan değil, Dünyayı olduğu gibi, olduğu durumuyla içine sindirmeyişinden, verebileceğinden çoğunu dünyadan istemesindedir. Gerçekleşmesi durumunda kendisi mutluluk getireceğini sandığı isteklerini, tutkularının tutuşturduğu, alevlendirdiği acılar üzüntüler, kuşkular, korkular, kinler, nefretler, kavgalar, çatışmalar, sabırsızlıklar, düş kırıklıkları yüzündendir. Bu açıdan bakılınca yaşamdan kaçmayı değil, yaşamı göğüslemeyi, başka dünyalarda değil, bu dünyada mutlu olmanın yolunu önerdiği görülür.

Buddha, insanlar kendilerini benlikten, bencillikten arıtma-

dıkça yüzeysel önlemlerle toplumun düzeltilemeyeceğine inanmış, öbür yandan da insanın toplum içinde kaldıkça kendini bencillikten arıtamayacağını anlamıştı. BEN'likten, BENCİLLİK'ten arınan, böylelikle de aydınlanan kimselerin topluma örnek olacağını, toplumun da bu yolla değişebileceğini ummuştur. Ölümünden önce öğrencilerine şu öğütü vermiştir: "Kendi kendinize ışık olun, dışınızda olan, dışınızdaki gelebilecek hiçbir şeyden destek, kaynak aramayın. Kendinize yalnız "HAKİKAT"ı ışık yapın.." Buddha'nın tek amacı "NİRVANA"ya götüren yolu göstermekti.

Buddha'nın öğretisini yalnız Budizm'in sınırları ile çerçevelemek noksan olur. Özellikle Hinduizm, bunun yanında Yeni Konfüsyüsçülük ve Tao'culuk da bu öğreti'den etkilenmiştir. Bunlardan başka Orta Asya'dan gelen gizemli akımlar aracılığı ile tasavvuf yolu ile İslâm'lığı, yine Yeni Plâton'culuğa yaptığı etkiyle Hristiyan'lığı da etkilemiş olduğu belirlenmiştir.

Buddha, geçici şeyler için özlen duymayı acının kaynağı, bu özlemden kurtulmayı da özgürlüğe ulaşma başarısı olarak kabul eder. Budizm kast ve sınıf ayrılıklarına olduğu kadar, ırk ve milliyet ayrılıklarına da kayıtsız kalmaktadır. Bu bakımdan EV-

RENSEL bir öze sahiptir. Bir insan menfaat gütmeye için yücelektikçe, insanlığın rütbeler silsilesinde de daha fazla yükselir ve Buddha'nın haline daha fazla yaklaşır. Yaşamağa olan susamışlığı iyice altettiği zaman da kurtuluşa erer, NİRVANA'ya ulaşır.

Buddha'nın dili olduğu sanılan pali dilinde yazılmış olan Pali Derlemesi'ne göre, Buddha, aydınlandıktan sonra, Benares'de Ceylân (İsipathana) Parkı'na gidip önceleri ormanlarda birlikte çile doldurdukları gezgin derviş arkadaşlarını bulmuş ve onlara Budizm öğretisi'nin özü olarak kabullenilen:

1. Varoluş'un Üç Özelliği'ni,
  2. Dört Saygın Hakikat'i,
  3. Bağımsızlığa Götüren Sekiz katlı İnce Yol'u
- anlatmış:

1. VAROLUŞ'UN ÜÇ ÖZELLİĞİ

Varlığını görebildiğimiz, ya da varlığını görmeyip zihnimizin yardımı ile varlığından haber alabildiğimiz herşeyin (Bhava), değişim (Anikka) içinde olması: Herşey doğup büyüyor, sonra yaşlanıp ölüp, çürüyüp yok oluyor ama gövdelerin, kalıpların arkasında saklanan hayat sürüp gidiyor. Aslında bu değişiklik içinde de bir süreklilik var. Deği-

şim ardında değişmeyen bir şey de var: DEĞİŞKENLİĞİN SÜREKLİLİĞİ.

Kişi bu değişikliğin kendi iradesi dışında oluştuğunu idrâk eder ve karşı koymayıp kabullenirse, hayatla birlikte akmasını öğrenirse acıdan, ızdıraptan kurtulur, aksi halde acıdan, ızdıraptan (Dukha)'dan başka şey elde edemez.

Varolan şeylerden hiçbirinin varolan öteki şeylerden ayrı, sürekli bir benliğe sahip olmayışı (Anatman). Evrensel özvarlık varolan herşeyin özünü oluşturur. Varolan herşeyde ondan bir parça vardır. Özvarlığın ölmez, bozulmaz, değişmez, bileşmez bir niteliği olduğu için gövdeler yok olsa da, özvarlık yok olmaz. Varlığını bir gövdeden ötesine sürdürür gider.

Bu öğretiye göre birey'in bütün'den ayrı, kişisel sürekli bir özvarlığı bulunmamaktadır. Biz ölüp gittiğimiz zaman geride kalanlar, bizden sonra doğanlar, doğacak olanlar hayat gücünü sürdürüp gidiyorlar. Değişiklik içinde değişmezlik, değişiklikde süreklilik işte buradadır.

2. DÖRT SAYGIN HAKİKAT

I. Acı ve ızdırap (Dukha) hakkındaki hakikat.

Doğum ızdırapla olur, yaşlanma ızdırap'tır. Hastalık, ölüm ızdırap'tır. İstemediğimiz, tiksindi-

ğimiz şeylerden kurtulamamak, sevdiğimiz istediğimiz şeylere sahip olamamak, ya da onları yitirmek hep ızdırab'tır. Kısacası yaşama dört elle sarılmamızın nedenleri ızdırab'tır.

II. Iızdırab'ın kaynağı hakkında ki hakikat.

Iızdırab'ın kaynağı boş şeylere, boş kalıplara karşı duyulan aşırı istekler ve tutkulardır (Trishna). Bunlar da:

A. Nefs ve Nef Hazları'na düşkünlükten gelen tutkular.

Mala, mülke, paraya, üne, hazza düşkünlük, yenmek, başarmak, kazanmak gibi hırslar, aşırı cinsel tutkular gibi şeyler... Bütün bunlar güçlerini cahillikten, yanılgıdan (Avidya) ahırlar.

B. Mânevî tutkular.

Ruh'un ölmezliğine, tutunmaya çalışmak, öldükten sonra da varlığını sürdürmek, âhirette ödüllendirilmek, ya da dünyaya tekrar gelişte bu hayattakinden daha iyi bir durum elde etmek istediği gibi dinsel istekler, tutkulardır. Bu tutkular da günah işlemek kaygusu, dinsel görevlerini gereği gibi yapamaktan duyulan tasa gibi binbir nedenle acı ve ızdıraba neden olduklarından BEN yanılgısının bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadırlar.

III. Iızdırab'ın yokedilmesi üzerine olan hakikat. (NİRVANA).

Nirvana'ya ulaşmak, bir bakıma, acı ve ızdırab'ı yoketmektir. Nirvana acı ve ızdırab'ın etkisiz kaldığı bir alan olarak tanımlanıyor. Bu, mutluluğa algılar ötesi aşkın-yüce (Trancendent) hakikate verilen ad'dır. Sanskrit kökenli bir sözcüğün anlamı Sanskritce'de pek açık değildir. Alevin sönmesi, dalgaların yatışması, zihindeki duygusal birikimlerin (Vritti) yok olması gibi anlamlara geliyor.

IV. Iızdırab'ın yokedilmesine götüren yolla ilgili hakikat.

Buddha'nın önerdiği yol-yöntem (Dharma) ne aşırı çile, perhiz yoludur; ne de aşırı nefse, nefis hazlarına düşkünlük yoludur. Bu yol; ikisinin ortasındaki sekiz katlı orta yol'dur. Bu ince yolun ilk iki katı düşünce ile, sonra gelen dördü davranışla, en sonra gelen ikisi de uyanma, aydınlanma ile ilgilidir. Bunlar:

A. DOĞRU GÖRÜŞ (Samyag-Drishti).

Saf bir zihin, Yol'un ilk aşaması olan Doğru Görüşler'e sahibolmayı mümkün kılar. Saf bir zihin, herşeyi yansıtan, fakat bünyesine bölük pörçük hiçbirşey almayan ve herşeyi aynı ışık altında bir bütün olarak gören berrak bir ayna gibidir. Bu ilk aşamada Budizm'in ve bütün dinlerin veya insanlığın dört büyük erdemini de buluruz: Maitri, Karuna, Mudita, Upeksha.

Pali dilinde Metta olan Maitri dostluk'tur, iyi dilektir, herkese herşeye karşı iyilik, sevgi ve merhamet göstermektir. Karuna merhamet ve herkesin acılarına üzülme'dir. Mudita herkesin iyiliğine sevinmektir. Upeksha herkesin hatâsını affetmek ve görmemezlikten gelmektir. Bu erdemler kişinin Yol'a girmesine yardımcı olurlar ve yolculuğu boyunca onun dostlarıdır.

B. DOĞRU KARAR (Samyag-Samkalpa).

İnsanın zevk ve sefâ hayatından ayrılarak hiçbir yaratığa karşı düşmanlık beslemez bir hâle gelmesi (çünkü düşmanlığın, nefretin kökü daima bencillikte, eğlenmeye düşkünlükte aranmalıdır), bu aşamayı teşkil eder.

C. DOĞRU SÖZLÜLÜK (Samyag-Vak)

Bu aşama yalan, iftira, küfür, dedikodu ve gevezelikten kurtulmaktan ibârettir.

D. DOĞRU DAVRANIŞ (Samyag-karmanta).

Genellikle ahlâkî hayatı kasdetmekle beraber, bilhassa hiçbir yaratığı öldürmek, çalmamak, sıkı bir cinsel disiplin, his hayatına hâkim olmak (sonradan pişmanlık duyulacak veya utanılacak hiçbirşey yapmamak)'tır.

E. DOĞRU YAŞAM BİÇİMİ (Samyagaciva).

Hiçbir yaratığa zarar vermeyecek mesleklerin seçilmesi demektir (Kasap veya balıkçı olmak, alkol ve uyuşturucu maddeler ticareti yapmak caiz değildir.) Sahtekârlık gibi, kalpazanlık gibi, çalınmış eşyayı alıp satmak, başkasının malına el koymak gibi kötü işleri hiçbir zaman iş edinmemektir.

F. DOĞRU GAYRET (Samyag-Vyayama)

Bu aşama, ruhu daha sıkı bir genel disiplin altına sokar. İnsan, düşüncelerine hakim olmalı, her zaman İYİ'nin arkasından koşmalı, kötü olan şeye her zaman uzak kalmalı, düşüncelerini daima takibettiği gâye üzerinde yoğunlaştırarak, tembellikten, dalgınlıktan sakınmalıdır.

G. DOĞRU BİLİNÇLİK (Samyag-Smriti).

Ruh'un bedene tam manâsıyla hâkim olması demektir. Tüm duyuların, duyguların, düşüncelerin, ruhsal durumların farkında olacak biçimde bir ahıcılık, bir uyanıklık durumunun sürdürülmesi olarak yapılabilir. Algımanın kapıları öylesine temizlensin, ya da açık tutulsun ki her algı hiçbir engelle karşılaşmadan bilince ulaşabilsin. Böyle olmazsa, dünyayı olduğu gibi, oldu-

ğu durumu ile değil, kurgularla, soyutlamalarla kavramış oluruz.

H. DOĞRU MURAKABE (Samyag-Samadhi).

Bu sonuncu aşamada vahiy yolu ile Buddha'lığa, NİRVANA'ya kavuşmayı ifâde eder. Buddha'nın öğretisinde Nirvana (Pali: Nibbana) ölümden sonra değil, yaşarken, burada ve şu anda gerçekleştirilebilecek bir ruhsal durumdur. Buddha, Nirvana yaşantısının şöyle anlatır: "Nirvana'ya erişince onun doğmamış, eşsiz, bozulmamış, tüm bağımlılıklardan arınmışlık olduğunu anladım" der. Ama Nirvananın en açık, en belirgin tanımı Buddha'nın baş öğrencisi Sariputta tarafından yapılmıştır. Ona göre Nirvana; "İstek ve tutkuların yok olması, kin ve nefretin yok olması, yanılğı içinde yolunu şaşırılmışlıktan kurtulma..."dır.

Buddha'nın Nirvana'ya ulaşmış insanı, öğretinin amacı olan mükemmeliğe erişmiştir artık. Ham taşını yontmuş, ailesine, milletine, insan toplumuna yararlı bir kilit taşı olmuştur.

Buraya kadar örnekleri ile yer verilen merhamet'in birer ögesi olan sevgi ve yardım'dan ikincisinin, yâni yardım'ın geçici olarak yerine sürekli, pasif olmak yerine aktif bir mahiyet ve vasıfta olması ondan beklenen yarar'ı, onunla elde edilmek istenilen sonucu ancak sağlayabilecektir.

Fakirlere yardım etmek fakirliğe karşı bir pasif mücadeledir. Aslolan fakirliğin sebeblerini ortadan kaldırmak amacına yönelik olarak aktif mücadeleye girişerek savaşım vermektir. Nitekim bir Çin atasözü: "Bir kimseye bir balık vererek onun karnını bir ögünlük doyuracağına, ona bir ağ vererek balık avlamasını öğretip her gün doymasına yardımcı ol" demekle muhtaçlara yapılacak asıl yardımın onları çalışmaya teşvik ederek, onlara çalışma imkânı bahşederek böylece müstehlik durumdan müstahsil duruma geçirmek suretile toplumun da yararının temin edilmesi kastedilmiştir. Çünkü, bir atasözümüzün dediği gibi; "Fakirlik ayıp değil, tembellik ayıptır."

Adâletsizliğin hüküm sürdüğü bir ortamda haksızlığa uğrayanlara yardımla iktifâ etmek de aynı şekilde pasif mücadeledir. Yine, aslolan, adâletsizliği yaratan sebeblerin izâlesini sağlayarak hakça bir adâlet sisteminin tesisi için uğraş vermek suretile onun hükümrân olmasını sağlamaktır. Zira, haksızlığa uğrayanın hakkının iade edilmesi için yapılan yardım geçici ve ancak yardım yapılan kişi ile sınırlı kalacaktır. Oysa, adâletin tesisine çalışarak bunun sağlanmasına yardımcı olmak nice yeni haksızlıkların tekrarını önleyecek en tesirli çare olacaktır.

Eğitim sisteminin verimli hâle getirilmesi ile cehâlet son bulacak, karanlıktan kurtularak nûr'a kavuşacak olan kişiler bu sâyede insan olma haysiyetinin bilinci içerisinde insanca yaşama haklarının koruyucusu olma imkân ve vasıflarına sahip olabileceklerdir.

Günden güne globalleşen ve o nisbette de mesafelerin kısalması ile giderek bütünleşen dünyamızda bu ve benzeri sorunların çözüme kavuşturulması gün geçtikçe daha da önem kazanmaktadır.

Nasıl ki, bir daireden ibâret olan bir araba tekerleğinin tam ortası, kolları vasıtası ile yere değme noktalarına aynı derecede destek sağlıyor ise -ki Allah da yarattık-

larına Rahmet'ini böylece dağıtmaktadır, bu Rahmet aynı Merkez'den kaynaklanıp, yayılmaktadır- Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî için Kâbe'de aynı şeyin rûmuzu'dur. Gönül onun için bir ALLAH KIBLESİ'dir, gönlü yıkmamak gerekir. Der ki: "Hacılar, Kâbe'nin dört cihetinde de secdeye varırlar. Kâbe'yi aradan kaldırdın mı, herkes gönül gönüle secde ediyor demektir. Şu halde inanan bir insanın gönlü, Allah'ın evi yıkılır mı?"

E.: U.: M.: 'ndan, O ENBÜYÜK ve EN MERHAMETLİ Yardımcımızdan, bizlere olan RAHMET ve MERHAMET'ini esirgememesini edep ve tevazu ile niyâz ederim.

Dilerim öyle olsun...

HUKUKTA VE MASONLUKTA VASIYETNÂME

Yuda REYNA

Amerika'da ve Avrupa'da çok yaygın olmasına karşılık, yurdumuzda hukukî vasiyetnâme çok az uygulanmaktadır. Bunun sebebi, birçok kişide vasiyetnâme tanzim etmenin, hukukî engeller nedeniyle geçerli olmayacağı ve vasitnâme yapmanın o kişiyi ölüme yaklaştırdığı şeklindeki kuruntudur. Bunların ikisi de yanlıştır.

Bu konuyu seçmemin sebebi, Masonlukta vasiyetnâme ile ilgili bölümün yeterince işlenmemiş ve felsefesi yönünün açıklanmamış olmasında yatmaktadır.

Masonlukta, tefekkür hücrelerinde imzalanan ve daha sonra yakılan vasiyetnâmenin hukukî vasiyetnâme ile hiçbir benzerliği yoktur. Buna Felsefî Vasiyetnâme demek daha doğrudur.

I- HUKUKİ VASIYETNÂME:

Vasiyetnâme, bir kimsenin ölümünden sonra mirası ile ilgili hususları ve isteklerini belirten tek taraflı bir irâde beyânıdır. Bu beyân, ölümle netice hasıl edeceği için, buna (ölüme bağlı tasarruf) denilmektedir.

Medenî Kanunumuzun 449'ncu maddesine göre, 15 yaşını tamamlayan ve temyiz kudretini haiz olan kimse vasiyetnâme tanmiz edebilir. Halbuki, rüşd 18 yaşın ikmali ile kazanılır ve kişi medeni hakları kullanmak yetkisine sahip olabilir. Vasiyetnâme için 15 yaş ve temyiz kudreti yeterli görülmüştür.

Vasiyetnâme tek taraflı bir irâde beyanı olduğundan, vasiyetçi dilediği zaman vasiyetini değiştirebilir ve iptâl edebilir, yenisini yapabilir. Bu, onun mutlak hakkıdır.

Vasiyetnâme, MİRAS ile ilgilidir. İnsan, doğar, yaşar ve zamanı gelince ölür. Genelde, hiç kimse ölümünü düşünmek istemez. Ölüm olayı, hem tabii hem de hukukîdir. İnsanın ölümü, birçok hukukî problemi de beraberinde getirir. Biliyoruz ki, ölüm hak, mîras helâldir. Mîras, ölenin aktifi ve pasifidir. Buna TEREKE denmekte ise de, doğrusu TERİKE olmalıdır.

Mîras hakkı Anayasamızın 36'ncı maddesiyle teminat altına alınmıştır. Bu maddeye göre (Herkes mülkiyet ve mîras haklarına sahiptir. Bu haklar ancak kamu yararı amacıyla sınırlanabilir.)

Mîras bırakmak için, mutlaka zengin ve varlıklı olmak şart değildir. Bir fakirin, bir dilencinin dahi mirası olabilir ve bunlar da vasiyetnâme yapabilirler.

Bir mirasın varislere intikali için, murisin ÖLMESİ ve miras alacak olanların da SAĞ olmaları lâzımdır. Ölüm anında, hâmile bir kadının rahmindeki çocuk sağ doğmak şartıyla mîrastan yasal payını alır. Paylaşma, doğuma kadar ertelenir.

Mîras bırakan vasiyetnâme yapmak suretiyle, mal varlığında dilediği gibi tasarruf edebilir mi? Mîras hukukunda muhtelif sistemler mevcuttur.

Mîras bırakana sınırsız tasarruf hakkı tanıyan (ferdiyetçi sistem) ve mirasın aile içinde kalmasını benimseyen (aileyi koruyan sistem)lere karşılık, 1918 Rusyasında uygulanan ve kişiye mülkiyet hakkı tanımayan (kollektivist sistem)'i belirtmek mümkündür.

Türk Medeni Kanunu, uzlaştırmacı bir yolla, hem kişiyi özgür kabul ederek tasarruf nisabı içinde vasiyetnâme yapmak hakkını tanımış ve hem de mirasın aile dışına intikalini kısıtlamıştır. Bu sebeple, mûrisin mîrasda tasarruf hakkı tam değildir. Hukukumuzda, bazı yakın akrabaların mîrasta mahfuz hisseleri (SAKLI PAYLARI) mevcut olup bunları bertaraf eden vasiyetnâmeler geçerli değildir. Yakın akraba kate-

gorisine (eş, fûruğ yani çocuklar ve torunlar, ana-baba ve kardeşler) girmektedir. Diğerlerine mahfuz hisse tanınmamıştır.

Saklı payları ihlâl edilen mirasçılar, dilerlerse, vasiyetnâmenin iptalini veya tenkisini dava edebilirler. Dava etmek istemezlerse, yapılan tasarruf geçerli hâle gelir.

Kendisine miras kalan kişi, bunu kabul mecburiyetinde değildir. Dilerse, MİRASIN REDDİ davası açmak suretiyle, kendisini hariç bırakabilir. Eğer, ölenin terikesi borca batık ise, dava açmaya gerek olmadan, miras HÜKMEN RED edilmiş sayılır.

a) Vasiyetnâme türleri:

Üç tip vasiyetnâme vardır. El yazısı ile, Resmi Senetle ve Şifahen yapılan vasiyetnâmedir.

- EL YAZISI İLE EVASİYETNÂME en kolay şeklidir. Baştan sona kadar murisin el yazısı ile yazılmış olmalıdır. Daktilo ile geçersizdir. Yazıldığı lisan önemli değildir. Düzenlediği yerin açık adresi, tarihi ve yazanın imzasını taşıması lâzımdır. Bu türün en önemli örneği ATATÜRK'ün 5.9.1938 tarihli vasiyetnâmesidir.

- RESMÎ VASİYETNÂME noterde veya mahkemede iki şahit önünde yapılır. En sağlam vasiyet şekli budur. Noterlikçe saklanır.

- ŞİFAHÎ VASİYETNÂME ise, ölüm hâli, harp, zelzele gibi olağanüstü durumlarda, başka türlü vasiyet yapmanın mümkün olmadığı durumlarda iki şahide son arzular ifâde edilir. Bu beyanı alan şahitler, ya duyduklarını yazıp imzalarlar veya en yakın zamanda hâkime gidip zabıt tuttururlar. Vasiyet eden, olağanüstü hallerden sağ çıkacak olursa, bir ay içinde, sözlü vasiyetini normal vasiyet haline çevirmelidir. Aksi halde, şifahî vasiyet geçersiz olur.

b) İslâm Hukukunda durum:

İslâm Hukukunda vasiyetnâme yapmak geçerlidir. Yeter ki, terike mevcudunun 1/3'ünü aşmasın. Kadınlar da vasiyetnâme yapabilirler.

Kur'an-ı Kerim'e göre, vasiyet etme işi sağlıkta yapılırsa, beğenilen bir davranış sayılır. Ölüm işaretleri belirince, vasiyet etmek FARZ sayılır. Yâni, dinen mutlaka yapılması gereken bir hareket olur.

Bir ölüm olayında, öncelikle borçlar ödenir, varsa, vasiyetnâme uygulanır. Sonra miras paylaşılır. İslâm hukukuna göre, müslüman kâfire, kâfir müslümana mirasçı olamaz.

Bu konularda geniş açıklama NİSA ve BAKARA sûrelerinde mevcuttur.

c) Kitab-ı Mukaddes'e göre durum:

TEVRAT'a göre, mirasın aile içinde kalması esası mevcuttur. Bu kuralın Tanrı tarafından emredildiği belirtilmektedir. Buna mukabil, kişiler hayatlarında malları üzerinde diledikleri tarzda tasarruf edebilir, hibe ve bağış yapabilirler. Vasiyetnâme yapmak da mümkündür. Ancak, kanuni vârisler saf dışı bırakılamaz. Sadece, vârisler arasında payların dağılımında oynanabilir.

Bugün İSRAİL devletinde sivil mîras kanununun mevcut olup, mîras payları bizim kanunumuz gibidir. Sâdece, eşin miras payı %50'dir. Bizde, çocuk ve eş sağ olduklarında eşin payı %25'dir. Vasiyetnâme yapmak tamamen serbesttir. Mahfuz hisse kuralı da yoktur. Mirasın tümü, vasiyet yoluyla 3'ncü kişilere nakledilebilir.

d) Atatürk'ün El Yazılı Vasiyetnâmesi:

Ulu Önder ATATÜRK, hasta olarak yattığı Dolmabahçe Sarayında 5.9.1938 tarihinde vasiyetnâmesini el yazısı ile yazdıktan sonra, noteri davet etmiş ve vasiyetnâmesini saklanmak üzere tevdi etmiştir. Bu vasiyetnâme 28.11.1938 tarihinde Ankara 3. Sulh Hukuk Mahkemesinde açılmış ve okunmuştur. Buna göre:

- Mâliki bulunduğu nakid ve hisse senetleri ile Çankaya'daki menkul ve gayrimenkulleri C.H.P.'ne vasiyet edilmiştir.
- Mevcutlar İş Bankasınınca nemalandırılacaktır.
- Her seneki gelirden (Sabiha, Afet, Makbule vs.ye) belirli aylıklar ödenecektir. Bazılarına ev alınacaktır.
- İnönü'nün çocuklarına yüksek tahsilleri için yardım edilecektir.
- Her seneki gelirden kalan miktarın yarısı Türk Tarih Kurumuna, yarısı da Türk Dil Kurumuna tahsis edilecektir.

Görülüyor ki, Atatürk, milletten aldığını millete iade etmiş ve kanunî mirasçılara sınırlı sayıda mal bırakmıştır. Atatürk, sağlığında dahi, birçok gayrimenkulünü hazineye, belediyelere ve C.H.P'ye bağışlamış bulunmakta idi. Bu tasarruflarına karşı, mahfuz hisseli mirasçılardan itiraz ve davalarını önlemek maksadıyla 19.6.1933 tarih ve 2307 sayılı özel bir kanun çıkarılmıştı. (Gazi Mustafa Kemal Hazretlerinin, Kanunu Medenin 452'nci maddesine göre olan tasarruflarının, mahfuz hisseler hakkındaki hükümden müstesna olduğuna dair kanun.)

El Yazısıyla vasiyetnâme için verdiğim bu ilginç örnekle, hukuktaki vasiyetnâme bölümünü noktalamış olmalıyım.

II- MASONLUKTA VASIYETNÂME:

Masonluktaki vasiyetnâme ile ilk defa tefekkür hücrelerinde karşılaşırız. Bu sebeple ve konuyu canlandırmak bakımından, bir an için bu hücrede yaşadıklarımızı hatırlatmakta yarar görüyorum. Korku ve heyecana ilâveten bu hücrede neler vardı? Bir ayna, kurukafa, iskelet, tırpan, kum saati, tuz, ekmek, bir yemin metni vs... vs... Masonluğa ilk adımı atarken bu hücrede ürperiyor, titriyor ve vicdanınızla başbaşa bırakılıyorsunuz. Üstelik, üst baş perişan bir halde ve karanlıkta yalnızlığı tadıyorsunuz. Birden kapı aralanıyor ve size (eşkenar üçgen) şeklinde bir kâğıt uzatılıyor ve bu senin vasiyetnâmendir. Doldur ve imzala komutu ile sarsılıyor, eyvah, sonum mu geldi zehabına kapılıyorsunuz. Belki de, hayatınızda ilk defa bir vasiyetnâme imzalamak zorunda kalıyorsunuz.

Buradaki vasiyetnâmenin hukukî vasiyetnâme ile ilgisi ve benzerliği yoktur. Buna (**FELSEFİ VASIYETNÂME**) demek doğru olacaktır. Bu vasiyetnâme **TEKRİS TÖRENİ** ile ilgilidir ve bir parçasıdır. Çünkü, Masonluğa kabul edilen adayın, haricî hayatının sona erdiği ve kendisinin ölmüş olduğu farz edilmektedir. Ölmek üzere olan bir kişinin vasiyetname tanzim etmesini doğal karşılamak lâzımdır.

Tefekkür odasından sonra, NUR'a kavuşacak olan adayın haricî hayatı sona ermiştir. Kendisi **yeniden doğacak** ve tekrisin tarihini **DOĞUM TARİHİ** olarak kutlayacak ve anacaktır. Tekris, bir bakıma adayın ölmesi ve yeniden doğmasıdır. Yeni bir hayata başlayacak olan adayın eski hayatına ait duygu ve düşüncelerinin yeni hayatında yeri olmamalıdır. Adayın, geçmişe ait bağlardan koparak, yepyeni bir hayata atılması esası getirilmek istenmektedir.

Locanın eski uygulamalarında, mason adayından, tefekkür hücresindeki vasiyetnâme dışında, hukukî anlamda bir vasiyetnâme imzalatırılıyor ve bu belgede, locanın ölüm yardımının kimlere verileceği belirtiliyordu.

Konumuza dönecek olursak: Vasiyetnâme olarak vasıflandırılan kâğıt EŞKENAR ÜÇGEN şeklinde olup, sorular ihtiva etmektedir. Bunlar da, mason adayının kendisine, ailesine, insanlığa ve ülkesine karşı olan görevleriniz nelerdir tarzındadır. Ülkemize karşı olan görevlerle ilgili soru 1880 tarihinden sonra konulmuştur. Bu soru Tanrıya karşı görevleriniz şeklinde idi. Tanrı ile ilgili soru, locaya girişte sorulmakta ve tanrıya inanmayanların locaya kabulleri mümkün olmadığı cihetle ve milliyetçi akımlar nedeniyle yerini, ülkemize karşı görevleriniz şekline dönüşmüştür.

Vasiyet kâğıdı neden düz bir yaprak değil de, eşkenar üçgen şeklindedir? Masonluk, semboller üzerinde kurulmuştur. Gerçekler ve öğretiler, sembollerle ifade edilir. Masonlukta ÜÇGEN çok önemli bir semboldür.

Üçgenin iki yan kenarı Nur-u ziya ve karanlıkları, tabanı ise, zamanı sembolize eder. Üç köşesinin herbiri şimdiki zamanı, geçmiş ve geleceği ifade eder. Masonların çalışma sembolü olan **önlükler de** de üçgen şeklinde bir kapak vardır.

Mason adayına imzalatılan yemin metni ve vasiyet kâğıdındaki üç soru, adayın locaya karşı bir **davranış taahhüdüdür**. Aday, bu üç soruya cevap vermekle, kendisini **cevapları ile bağlayacak** ve bir bakıma **vasiyette bulunmuş olacaktır**. Bu belgeye vasiyetnâme denilmesinin bir sebebi de budur. HAM TAŞ olarak hücreye giren aday, yeni kimliğine kavuştuktan sonra, kendisini geliştirerek, insanlık için, ailesi için ve yurdu için, güzel, kalıcı ve övgüye değer şeyler yapmaya çalışacaktır. İşte, vasiyetnâme adı ile imzalanan belgenin asıl amacı budur. Aday, soruları cevaplarırken, aynı zamanda, kendi geçmişini, haricî hayatını düşünecek, yaşamının muhasebesini yapacak ve otokritikte bulunacaktır. Buradaki farazî ölümün, hayatının sonu olmadığını, ancak, bundan sonra, yeni kimliğiyle yeni hayatında kendisini önemli görevler beklediğinin bilincine varacaktır.

Vasiyetnâme imzalandıktan sonra, adayın üzerindeki paraları ve madenî eşyaları alınır. Vasiyetnâme, locaya bir kılıcın ucunda getirilir ve Üstadı Muhtereme verilir. Tekris töreni sonunda, mason adayına NUR verildikten sonra, Üstad-ı Muhterem adaya dönerek:

"Biraz önce yazdığımız vasiyetnâme, sizin yeni bir yaşama doğduğunuzu belirtir. Bu büyük değişikliğin bir sır olarak saklanacağını göstermek üzere, vasiyetnâmenizi yakıyorum" der ve yakılır.

Bundan maksat, adayın eski hayatına ait duygu ve düşüncelerinin, yeni hayatında iz bırakmasını önlemektir.

Vasiyet kâğıdındaki üç soruya verilen cevaplar, adayın o andaki haleti ruhiyesine göre, değişikendir. Aslında, mason adayının, burada verdiği cevapların kendisi için bir taahhüt, bir vasiyet olduğunun tam bilincine vardığını sanmıyorum. Ham taş olan kendisini yonttukça bu konu belirgin hâle gelecek ve ömür boyu hatırlayacaktır.

Masonik hayatımız geliştikçe, toplantılarda Üstad-ı Muhteremlerin veya üst görevlilerin verdikleri mesajları da birer felsefi vasiyetnâme olarak algılamak mümkündür.

III- HUKUKİ VASIYETNÂME ile FELSEFİ VASIYETNÂME arasındaki FARKLAR:

- 1- Hukukî vasiyetnâme, kişinin tek taraflı irâde beyanı ile ölümden sonraki isteklerini kapsar.
- 2- Hukukî vasiyetnâme, tek taraflı olduğu için her zaman değiştirilebilir, iptal edilebilir, yenisi yapılabilir.
- 3- Hukukî vasiyetnâme ile mirasçı tâyin edilen kişi, mîrası red edebilir. Bu durumda, vasiyetnâme hiçbir netice doğurmaz.
- 4- Hukukî vasiyetnâme, yapıldığı ülkenin kanunlarına ve kişinin millî hukukuna göre yapılır. Hakları ihlâl edilenlerin iptal veya tenkis davası açmak hakları vardır.

FELSEFİ VASIYETNÂMEYE gelince:

- 1- Felsefi vasiyetnâme, kişisel bir taahhüttür. Burada, hem vasiyet eden. hem de vasiyet edilen durumundayız. İki sıfat birleşiyor. Bu vasıfeyi RED etmek hakkımız yoktur.
- 2- Felsefi vasiyetnâme, yeni intisap ettiğimiz masonik yaşamda uyacağımız kuralları, ödevlerimizi ve ham taşı yontmak için kendimize düşen görevleri açıklayan ve imzamızı taşıyan bir taahhütnâmedir. Bir mirasçının red etmediği vasiyetnâmeye sâdik kalması ve uyması gerektiği gibi, biz de bu vasiyet kâğıdındaki beyanlarımıza uyacağımız ve sâdik kalacağımızı taahhüt etmiş olmaktadır.
- 3- Bu taahhüdümüzü çırak yemini ile bir kez daha teyid etmekteyiz. Bu yeminde, özetle şöyle bir beyânda bulunmaktayız: Şeref ve namusum üzerine yemin ederim ki:

- Yurduma ve aileme bağı kalacağım. Onlar için, elimden gelen hiçbir şeyi esirgemeyeceğim.
- Hak ve adâletten yana olacağım. Başkalarının hakkını kendi hakkım gibi koruyacağım.

- İnsanların mutluluğuna çalışacağım,

Görülüyor ki, masonluğa katılmak isteyen tefekkür odasında soruları yanıtlamak suretiyle, kendisine vasiyette bulunacak ve bilâhare, giriş töreni sonunda, aynı mânâyâ gelen bu taahhütlerini yemini ile perçinleştirecektir. Masonluğu kabul eden bir kişinin bunlardan dönmesi mümkün değildir.

IV- ÖRNEKLER:

a) Masonik felsefi vasiyetnâmeye örnek olarak, bestekâr ve piyanist FRANZ LİSZT'in vasiyetnâmesinden bahsetmek istiyorum:

Bestekâr, 18.9.1841 tarihinde Almanya'da tekris olmuştur. Kendisine sorulan sorular ve cevapları şöyle idi:

1- İnsanın hayattaki gayesi nedir?

İnsanın gayesi, hakikat-fazîlet ve güzelliğin mümkün olduğu kadar kemâle erdirilmesi ve böylece imkânların müsaadesi nisbetinde kâinatın yaratıcısı ile birleşmeyi aramaktır.

2- Benliğiniz, kalbiniz ve maddî mutluluğunuz için Masonluktan ne bekliyorsunuz?

Bu gayelerin hazırlanmasında birleşen, iyi ve dürüst insanlar topluluğuna gireceğime inanıyor ve bunu ümid ediyorum.

3- Masonluk sizden ne bekliyor?

Masonluk, beni, bütün iyi gâyelerine hem sözlerimle, hem de icraatımla katılmamda daima hazır bulacaktır ve ayrıca değerli çalışmalarda bulunacağım.

b) Atatürk'ün felsefi vasiyetnâmesi:

Ulu önderimiz, muhtelif konuşmalarında, nutuklarında yapılmasını istediği işler hakkında vasiyetlerde bulunmuştur. Bunların içinde, en önemlisi gençliğe hitabesidir. Bu hitabede, gençliğe birinci vazifesinin, Türk Cumhuriyetini ve Türk istiklâlini ebediyen muhâfaza ve müdafaa etmek olduğunu ve vatanın kedilerine emanet edildiğini vasiyet etmektedir Türk Gençliği bu vasiyeti hiçbir zaman unutmaya-caktır.

SONUÇ

Biz masonlar nasıl bir miras, nasıl bir vasiyetnâme bırakmalıyız? Yaşam gelip geçicidir. Maddî dünyadaki iktidar ve kudretin yarattığı ayrıcalıklar birgün son bulacak ve hepimiz eşit hale geleceğiz. Kalıcı olan, eserlerimiz ve manevî mirasımızdır.

Mason kimdir? Mason nasıl bir insandır? Bu sorunun cevabı şudur:

- MASON:** - Doğruluğu ve adâleti herşeyin üstünde tutan,
- Batıl inançları olmayan,
- Erdemli,
- Fakir, zengin herkesi seven ve kendini sevdirmeye çalışan.
- Yardımdan kaçmayan, iyi ahlâklı hür bir insandır.

Bizler, yaşamımızda, yukarıdaki doğrultuda hareket etmişsek, hiç kuşkunuz olmasın, bu dünyada mutlaka silinmeyecek bir iz bırakmışız demektir. Bu olumlu iz, ailemizi ve çocuklarımızı da mutlu edecek ve bizleri ölümsüz kılacaktır. Bu, mason olarak mirasımızdır. Vasiyetnâmemiz de, bu mîrası oluşturacak davranışımızın taahhüdüdür.

Tüm kardeşlerime iyi ve ölümsüz vasiyetler diliyorum.

BİBLİYOGRAFYA

- Eski ve Yeni Miras Hukuku* : Esat Şener 1981 Ankara
Türk Miras Hukuku : Prof. Dr. Zahir İmre 1968 İst.
Uygulamada Miras ve Tereke Hukuk. A. : Ertuğrul Bolak 1980 İst.
Şahıs-aile ve miras hukukunda Yargıtay Tatbikati. : Hilmi Yazıcı-Hasan Atasoy 1970 İst.
Miras Hukuk : Prof. Dr. Nuşin Ayiler 1971 Ank.
Felsefî Vasiyetnâme : Kemal Türen *Humanitas* / 1987-1988 yayını
Vasiyetnâme : Erbiz Okan Arayış / 1990
Düşünce Odası : Dr. Haluk Kulaksızoğlu *Kardeşlik* / 1996 yayını.
Çırac Derecesi ritüeli : Loca yayını 1995.
Çırac : Tanju Koray 1990 İst.
Tesviye Dergisi : Ocak / 1955 sayı: 15
Mason kimdir, Masonluk nedir? : Yavuz Hakman. *M. Sinan dergisi* 997/103
Kur'an-ı Kerim Meâli : Prof. Dr. Yaşar Nuri Öztürk 1994 / *Hürriyet*
Kur'an-ı Kerim Tefsiri : Prof. Dr. Süleyman Ateş *Milliyet* / 1955 yayını
Kitab-ı Mukaddes : *Sayılar* Bap. 27
The Pentatoc and Aphatarot : Sonsino press. 1988 London
(The laws of inheritance)

LOCALARDAN HABERLER

Localarda Verilen Konferanslar

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
İSTANBUL			
İDEAL	Nusret Elgin, Başar Nuhoglu Remzi Sanver	İdeal Muh. L. 'sının 60. Kuruluş Yılı ve Türk Masonluğunda Yeri. İnisiyasyonun Metodolojisi ve Masonluk	11.01.1999 14.12.1998
	Ahmet Han	Genel Tarih İçinde Masonik Tarihin Yeri	25.01.1999
	Aktan Okan Kemal Görkey	Gelde Şaşma Önlük Kuşanmış Aydın	22.02.1999 22.03.1999
KÜLTÜR	Hoşcan Tura	İnsan Hakları ve Masonlukta Hak Kavramı	05.02.1999
	Yıldırım Kılıç	Masonluk ve Atasözleri	19.02.1999
ÜLKÜ	Aktan Okan	Gelde Şaşma	18.02.1999
KARDEŞLİK	Tunç Timurkan Hasan Erman	Masonluğun Stratejisi Masonluk ve Adalet	14.01.1999 25.02.1999
HÜRRİYET	Oğuz Selim Ener	Hür Düşünce ile M.:luk Arasındaki İlişki ve Bağlantılar	26.01.1999
	Kâmil Günel	Akıl ve Bilimci Düşünüş	23.02.1999
ATLAS	Mithat Melen	Yeni Millenium'un Sosyo-Ekonomik Boyutu	10.02.1999
	Mithat Melen	Yeni Millenium'un Sosyo-Ekonomik Boyutu	24.02.1999
MÜSAVAT	İsmail İşmen	İnsanlar ve Köprüler (Fotoğraf Sergisi ve Destekli)	15.01.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Tamer Ayan	Bilgi Çağı Masonluğu	29.01.1999
	Zeki Karakimseli	Masonlukta Sembolizm	26.02.1999
LİBERTAS	Heinz Gebauer	Anılar	03.02.1999
HAKİKAT	Dimitri Frangopoulos	Türkiye'de Masonluğun Tarihi	25.02.1999
	Yani Paisios	İstanbul'daki İngiliz Sarayının Tarihçesi	11.03.1999
AHENK	Aktan Okan	Gel de Şaşma!	03.02.1999
FAZİLET	Tamer Ayan	Merdiven Sembolizması	05.01.1999
ERENLER	Metin Ertem	ATATÜRK ve MÜZİK DEVRİM	12.02.1999
	Tahsin Batman	Çağımızda Elektronik Baskılar ve Yeni Kapütülâasyonlar	26.02.1999
DELTA	Melih Yonsel	Hayat Nedir?, Kader Nedir? Birbirlerine Etkisi	01.02.1999
SADIK DOSTLAR	Tanju Koray	Ezoterizm	14.01.1999
	Kutsal Tülbentçi	Atatürk ve Lâiklik	11.02.1999
	Tamer Ayan	Merdiven Sembolizması	25.02.1999
ÜLKE	Erhan Özatay	Her Zaman Çırak'ım	29.12.1998
	Tamer Ayan	Ç.: D.: Kut.: Kelimelerinin Sembolik Yorumu	12.01.1999
	Tamer Ayan	K.: D.: Geç.: Ve Kut.: Kelimelerinin Sembolik Yorumu	12.01.1999
	Tamer Ayan	Üs.: Mason D.: Geç.: Ve Kut.: Kelimelerinin Sembolik Yorumu	12.01.1999
	Ahmet Erman	Kalfalık Üzerine	09.03.1999
ŞEFKAT	Mustafa Görgünel	Neden, Kimi Teklif, Nasıl Tahkikat	28.12.1998
HÜMANİTAS	İzak Abudaram	Bir Brahmanın Günü	05.01.1999
	Mithat Melen	Yeni Millenium'un Sosyoekonomik Boyutu	24.02.1999
	Runa Sontaş	Masonların Giysi ve Takıları	02.03.1999
HULÛS	Kimon Mungiuri	Yeni Yıla Başlarken	06.01.1999
	Lefter Karakaş	Senelik Kelime	03.02.1999
	Lefter Karakaş	Masonik Seçmeler	17.03.1999
FREEDOM	Dave Harbath	Benjamin Franklin K.:in Hayatı ve Zamanı	07.01.1999
DEVİRİM	Çetinkaya Apatay	Gelenekler	30.12.1998
	Tamer Ayan	Ön.: Üs.: Muh.: 'in Görevi ve Sembolizması	13.01.1999
	Ahmet Erman	2000 Girenken Masonluk	27.01.1999
	Muharrem Kazancı	K.: 'ler Hakkını, Nafakasını Aldı mı?	24.02.1999
	Zihni Güler	Tarihin en Büyük Lâiklik ve İrtica Olayları	10.03.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
PINAR	Osman Bıyıkoğlu	1717 Öncesi M.:luk, Operatif M.:luktan Spekülâtif M.:luğa geçiş	09.02.1999
	Ali Doğan Öztunç	Türk Masonluğu	09.02.1999
	Hazer Akın	3. D.: Felsefesi Anderson Yasaları ve Landmarklar	23.02.1999 23.02.1999
SEVENLER	Ayhan Çorbacıoğlu, Taylan Kozikoğlu	Akıl ve İrade (Karar)	05.03.1999
HİSAR	Uğur Tuzlacı	Hiram Key	16.02.1999
ÜÇGEN	Pulad Verbas	Üçgenin Sembolizması	15.01.1999
	Ergun Zoga	M.:luğun Görev ve Sorumlulukları	29.01.1999
	Kerem Doksat	Evrenin ve İnsanın Evrimi	12.02.1999
ÜÇİŞİK	Ahmet Erman	2000'li Yıllarda M.:luk	26.02.1999
	Oktaç Gündoğdu	XX. yy.'ın Başından 1923 Yılına Kadar Ülkemizdeki M.:lik Gelişmeler	04.01.1999
	Güner Koçel	M.:luk ve Ölçüler	15.02.1999
GÜN	Nusret Semi	Felsefi ve M.:lik Açısından Atatürk	01.03.1999
	Murat Dağal	Hint Mistisizmi	18.02.1999
	ÖZLEM Nişan Sönmez, Umur Ören	Düşünce ve Eğitim	11.01.1999
NEŞET KADIRGAN, ORHAN ÇETİNDAG SEMİH ÖZBAYRAK, HALUK EKE	Neşet Kadirgan, Orhan Çetindağ	Antik Çağda Düşünce	08.02.1999
	Semih Özbayrak, Haluk Eke	Orta Çağda Düşünce	22.02.1999
BAŞAK İREM	Oktaç Yanç	Masonik Davranış ve Ölçü Üzerine	18.02.1999
	Can Arpaç	Cevaplanması En Zor Soru	06.01.1999
EVREN	Refik Birand	Sonsuzluk Kavramı Üzerine	19.02.1999
	Jak Hayim	Mısır Tanrıları	14.01.1999
	Okan Dal	Boşluk ve Kaos	28.01.1999
PİRAMİT	Hakan Çelikoğlu	Katarlar	11.02.1999
	Elyo Medina	Masonik Etiket	25.02.1999
	Agop Arat	Tolerans	08.01.1999
ÖZGEN AYĞUNAL	Onur Ayangil	Rönesans Resmi'nin M.:lik Yorumu	19.02.1999
	Özgen Aygünel	Çok Kültürlü Topluluklar ve Kavranmasında M.:luğun Rolü	05.03.1999
	Ahmet Erman	2000 Girenken M.:luğun Durumu ve Geleceği	04.01.1999
BURÇ	Reha Erekl	Sevgi	15.02.1999
	Haluk Sanver	Üs.: Muh.:, Doğu ve Sütunlar	11.01.1999
SEMİH BOLCA	Semih Bolca	Maya Uygarlığı	04.02.1999
MEŞALE	Sedat Toydemir	Mehmet Talat B.:	17.02.1999
ANADOLU	Ahmet Erman	Fikirde Değil Fiilde Masonluk	26.01.1999

LOCASI	KONUŐMAMCI	KONU	TARİH
	Nusret Semi	Felsefi ve Masonik Açıdan Atatürk	23.02.1999
SEZGİ	Naci Tugay	Masonluk ve Felsefi Yönü İle Ahlâk	02.02.1999
	Tamer Ayan	Masonluğun Esasları	16.03.1999
AKIL VE HİKMET	Çetin Kaya Apatay	Gelenek	28.01.1999
BOĞAZIÇI	Ahmet Erman	2000 Yılına Girerken Masonluk	13.01.1999
YEDİTEPE	Koray Darga	O'da Masondu André Chenier	18.02.1999
GÖNYE	İlhan Cedimağar	Kardeşlik Sevgisi	04.01.1999
	Kemal Hepgül	Akıl Hikmet Nerede?	15.03.1999
	Yöneten: İbrahim Çokcan	Üçüncü Milenyum ve Masonluk	15.02.1999
GÜZEL İSTANBUL	Oral Tangüner	Masonluk ve Sevgi	15.01.1999
	Murat Kuran, Cihangir Ağaaoğlu, Hayati Çam, İbrahim Özen	Temel Masonik Erdemler	29.01.1999
	Sedat Hendekli	Bilgi Çağında Toplumsal Erdemler	19.02.1999
SEMBOL	Fadil Altop	Ölüm Üzerine Düşünceler	25.01.1999
TANYERİ	Namık OMAĞ	3. Konak	08.01.1999
	Ferhan Dinçer	Salim Rıza'dan Nur-u Ziya'ya	05.02.1999
SADAKAT	Celil Layiktez	1730-1918 Arasında Türkiye'de Masonluk	26.01.1999
	Gürkan Aktoluğ	Türk Masonluğunun İdari Yapısı	12.02.1999
	Tamer Ayan	Masonlukta Obediyans, Jüridiksiyon, Rit-Order Kavramlarının Yorumu	23.02.1999
DOSTLUK	Oktay Karaarslan	Masonlukta Birlik ve Bütünlük	04.01.1999
	Reşit Ata	Havadan-Sudan Bir Konuşma	01.02.1999
	Necdet Egeran	21. Yüzyılda Masonluk	01.03.1999
GELİŞİM	Mehmet Kayhan Kamal	24 Bölümlü Cetvelin Düşündürdükleri	27.10.1998
	Ahmet Turan Öner	Atatürk Fotoğrafları ve Değişleri	10.11.1998
	Rıdvan Dursun	Ahlâk ve Masonluk	24.11.1998
	Ülkü Baydar	Taşlar	02.02.1999
	Ergun Celep	Korku	16.02.1999
	Nazif Kocayusufoşaaoğlu	Hz. Süleyman Mührü	16.03.1999
ONUR	Kerim Yanık	Masonlukta; Hoşgörü, Sevgi Fedekârlık	05.01.1999
	Serdar Ersöz	Masonlarda Dayanışma	16.02.1999
UMUT	Necdet Varcan	Taahhütlerimiz ve Yeminlerimiz	11.01.1999
	Ferhan Dinçer	Salim Rıza'dan Nuru Ziya'ya	08.02.1999
	Hasan Sübaşı	Şiirle Memleket ve İnsan Sevgisi	22.02.1999
YAKACIK	Hasan Akdeniz	Tohumdan Meyve	28.12.1998
	Raşit Temel	Bazı Yükümlülüklerimiz	25.01.1999
	Semih Akbaş, Ömer Ekmekçi	Türk Kültürünün Tarihsel Değişim ve Etkileşimi Türk Kültürü ve Türkiye Kültürü Kavramları	08.02.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
KADIKÖY	Coşkun Özgünel	Türkiye Kültürleri ve Kökleri	22.02.1999
	Kerem Doksat	Evrenin ve İnsanın Evrimi	11.01.1999
	Erdoğan Ersever	Ateşi Çalmak	25.01.1999
GEOMETRİ	Celil Layiktez	Abdülhamit II. ve Türk Masonluk Tarihi	08.02.1999
	Tanju Koray	Ezoterizm	13.01.1999
	Tamer Ayan	Etiket (Devam ve Mazeret)	27.01.1999
	Aktan Okan	Etiket (Davranış ve Kıyafet)	10.02.1999
DOĞU	Tamer Ayan	Amerikada Masonluk	24.02.1999
	Aktan Okan	Gel de Şaşma	12.01.1999
	Reşit Ata	Havadan - Sudan	26.01.1999
ÜLKÜM	Rıdvan Tuğsuz,	Operatif Masonluktan Spekülâtif	09.02.1999
	Seyhan Gücüm	Masonluğa Geçiş	
	Ahmet Erman	Masonluğun Çağa Ayak Uydurması	23.02.1999
	Tezer Ülküatam	Devlet ve Hükümet Kavramları	12.01.1999
DORUK	Ahmet Erman	Masonluğa Çağa Ayak Uydurması	09.02.1999
	Kemal Özden	Masonluk Üzerine	23.02.1999
	Tamer Ayan	Merdiven Sembolizması	09.03.1999
	Ahmet Erman	Masonluğun Çağa Ayak Uydurması	05.01.1999
ÖRS	A. Koray Darga	O da bir M.: du Andre Chenier	02.02.1999
	Kemal Görkey	Aydın ve M.: Kimliklerimiz Üzerine	16.02.1999
	Erdoğan Ersever	Ateşi Çalmak	14.01.1999
GRANİT	Ergun Zoga	Bir Masonun Görev ve Sorumlulukları	11.02.1999
	Haluk Oral	Geometri	15.02.1999
SABAH YILDIZI	Şinasi Afacan	Rehberlik	01.03.1999
	Nusret Semî	Felsefi ve Masonik Açıdan Atatürk	04.01.1999
GÜNEY ATAYOLU	Tuğrul Savaş	Çağdaş Eğitimde Gelişmeler ve Masonik Eğitim	15.02.1999
	Reşit Ata	Hem Sohbet Hem Eğitim	07.01.1999
ALTAR	Metin Ertem	Atatürk'ün Bakışıyla Müzik Sanatı	25.01.1999
	Şadan Ersoy	Ülkü Mâbedi Yolunda	08.02.1999
Yücel Candemir	Erdoğan Soysal	Masonik Mesajlar	12.01.1999
	Tamer Ayan	Masonluğun Doğuşu ve Jüridiksiyon, Obediyans, Rit-Order, İntizam Kavramı	09.02.1999
	Yücel Candemir	Üs.: Çalışma Avadanlıkları ve Çalışma Tablosu	23.02.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
NAR	Gökhan Akkan T. İlhan Özdem	Neden Ritüel Cahillik ve Taassuba Karşı Savaşacağım Tiradı Üzerine Bir Yorum	04.01.1999 15.02.1999
YÜCEL	Ali Oktay Cever Ali Abbas Şahin	Masonlukta Uyum, Gelenekler ve Uygulama Atatürk Bugün Yaşasa İdi Ne Derdi?	07.01.1999 04.03.1999
GÜZELLİK	Tamer Ayan Pulat Verbas	Merdiven Sembolizması Üçgenin Sembolizması	23.02.1999 09.03.1999
KÜRE	Bilgin Turnalı	Masonluk Tarihinden Uzak Bir Yaprak	08.02.1999
ÇEKİÇ	Şeci Ören	Mauf	02.02.1999
KOZA	İbrahim Afif Karakılıç	M.:luğun Özündeki Dostluk	28.01.1999
IRMAK	Aytaç Manço, Tarhan Özgökmen, Zihni Tekin	3. D.: Felsefesi 3. D.: Felsefesi	16.02.1999 02.03.1999
	Aytaç Manço	3. D.: Felsefesi	16.03.1999
KÜRE	Yusuf Nomal	Masonlukta Eğitim	11.01.1999
GÜZELLİK	Kayhan Armağan	Son Finansal Kriz ve Türkiye'ye Etkileri	09.02.1999
ÇEKİÇ	Ömer Asım Eralp	Sevgi Üzerine	05.01.1999
TAŞOCAĞI	Kaya Kerim Ekinci	Masonik Görevlerimiz	27.01.1999
MİMAR HIRAM	Ara Kadoğlu Yetvart Kovan	Yaşlılık Masonik Muhasebe	03.02.1999 03.03.1999
ANIT	Erdoğan Ersever Mete Akyol Nejat Gülen M. Hazer Akın	Bu Dilin Ustaları Gazete Okumasını Biliyormuyuz? Adalarda Anılar Ritler, Oluşumları ve Spekülatif Masonluktaki Yeri	04.01.1999 01.02.1999 15.02.1999 01.03.1999
KÖRFEZ	Ahmet Erman Can Arpaç	2000'li Yıllarda Masonluk Ham Taşın İçindeki Güzellik	07.01.1999 18.02.1999
ZEYTİNDALI	Fikret Azov İsmail İşmen Recai Yıldız Hitay Güner	Türk ve İtalyan Masonluğu İnsan ve Köprüler (Fotoğraf Sergisi ile Destekli) Tolerans	18.12.1998 15.01.1999 12.02.1999
	Bülent Arman	Has.: Em.: Görev ve Yetkileri	26.02.1999
SEBAT	Remzi Sanver	Sabetayizm ve Masonluk	26.02.1999
	Haluk Oral	Masonlukta Demokrasi	12.01.1999
SEVGİ YOLU	Naif Timur	İttihat Terakki Sesler ve Belgeler Bildiklerimiz	26.01.1999 11.01.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
ANKARA			
YANIŞ	Fuat Tuygan	"Vaziyet ve Manzara-i Umumiye" GÖREVLERİMİZ	05.02.1999
DOĞUŞ	Mustafa Kasacı	Kardeşlik	12.01.1999
İNANIŞ	Ajlan Özacar	Atatürk İlkeleri	23.11.1998
	Fuat Göksel	Uzun İnce Bir Yoldayım	14.12.1998
	Rüknettin Es	Ham Taş	28.12.1998
	Esat Keskin	Eğitim	22.02.1999
BİLGİ	Cemal Aytemiz	Regius	03.12.1998
	Cahit Çelikel	Bilgi Üzerine	03.02.1999
	Abidin Demir	Hoşgörü	17.02.1999
DİKMEN	Ahmet Aydođdu	Dinleme Kabiliyetinizi Nasıl Geliştirebilirsiniz?	18.02.1999
YILDIZ	Atila Çelik	Tasavvuf ve Sufilik	26.11.1998
	Orhan Bulay	Niçin Özgürlük	11.02.1999
	Okan Üçer	Plâton ve Yeni Plâtonculukta Ruh Anlayışı	25.02.1999
ARAYIŞ	Mete Gürler	Sır Saklamak	16.02.1999
ÜÇGÜL	Eralp Özgen, Necati Kutlu	Uluslararası İlişkilerimiz Açısından İnsan Hakları	25.11.1998
	Esat Orhon	Mâbet ve Sofra Adâbı	27.01.1999
ÇAĞ	Nadir Elibol	Görev Bilinci ve Sorumluluk	07.12.1998
GÖNÜL MİMARLARI	Erkin Süeren	Neden Buradayız?	02.03.1999
EŞİTLİK	Yusuf Dülger	Fazileti İnsan Şablonu ve Haykırışı	08.12.1998
	Volkan Erkal	İnisiye Olmak	26.01.1999
ANKARA	Can Süer	Landmarklar	05.02.1999
	Can İlbay	M..ik Saygı	19.02.1999
YUNUS EMRE	Tuncay Kesim	Masonluğun Tanıtımı Nasıl Olmalıdır?	25.01.1999
	Erdoğan Tan	Ahlâk ve Vicdan	08.02.1999
	Vedat Yıldız	Liderlik Sırları	22.02.1999
İLKE	Tansı Atasev	İnsanlarda Davranış Özellikleri ve Kişilik Oluşumu	11.12.1998
ATANUR	Sinan Öktem	Ülke Mâbedi	15.02.1999
ÇUKUROVA	Güngör Kavadarlı	Dış Âlemde Niçin M.:uz	25.11.1998
ERDEM	Turgut Artun	Tolerans	26.01.1999
	Nejat Avni Ölez	III. Derece	02.02.1999
	Coşkun Özođul	Hiram ve Üstat Derecesi	16.02.1999
DENGE	Ziya UtkuTuğ	Sorumluluk Bilinciyle Masonluk	12.01.1999
	Bülent Hatay	"Sorumluluk Bilinciyle" Bir Konu: Genetik Kopyalama	09.02.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
DOĞAN GÜNEŞ	Okan Işın, Ahmet Tuncay, Atilla Gökaydın, Ali Kalıpçı	Lozandan Sevr'e Karşı ATATÜRKÇE	23.11.1998
KUTUP YILDIZI	Tuncay Kesim	Masonluk; Kökü Geçmişte Olan Gelecektir	04.02.1999
ÜÇNUR	Seyhun R-Tunaşar Tevfik Fikret Baran	Ege'li İnişle Bir Bilge: Thales Dünya Ekonomik Krizi ve Türkiye	23.11.1998 14.12.1998
	Mustafa Şişman	Moriah Dağı	11.01.1999
BAŞKENT	Sinan Önem	Masonlukta Adalet	04.01.1999
	Metin Aydemir	Sessizliğin Sesini Duymak	01.02.1999
GÖKKUŞAĞI	Ali Kaş	Operatif ve Spekülâtif Masonluğun Kısa Tarihçesi	29.01.1999
	Cahit Geveci	Masonların Dünü, Bugünü, Yarını	05.02.1999
HOŞGÖRÜ	Ayhan Türker	Sevgi	06.01.1999
ANTALYA	Ekmek Bircan	Masonluğun Tarihçesi	14.01.1999
	Necip Aziz Berksan	Üstünlük Görevleri	04.02.1999
	Bülent Saldamlı	Üç Basamak	13.02.1999
EKİN	Ender Arkun, Yücel Kanpolat, Tuğrul Tankut, Ruhi Esirgen, Mehmet Tomak	Toplumu Etkileyen Kurumlar (IV) Dünyada ve Türkiye'de Bilim Politikaları ve "TÜBİTAK"	11.02.1999
YÖRÜNGE	Nuri Önal	Masonluk ve Haricî Âlem	09.02.1999
PERGEL	Ünal Sakıncı	Adalet ve Masonluk	05.01.1999
	Levent Özalp	Masonlukta Tolerans	02.02.1999
UYUM	Mehmet Kıcıman	Masonluk Ütopyaları	10.12.1998
	Akın Anal	Çoğul Düşlerimiz	14.01.1999
	Okan Işın	Masonluğun Ne Verdiğini Hiç Düşündünüz Mü?	28.01.1999
	Nejat Evis	Ezoterik Kurumlar	11.02.1999
	İsmail Üstel	Kaos'un Düzeni	25.02.1999
	Ufuk Karadeniz	Kendimizle Tanışmak	11.03.1999
GÜNEY YILDIZI	Sabri Yurdakul	Masonik Eğitim	26.11.1998
AND	Metin Aydemir	Sessizliğin Sesini Duymak	25.02.1999
ESKİŞEHİR	Ceylan Güner	Masonluk Tarihinde 1965 Olayları	09.01.1999
	Yavuz Hakman	Landmarklar	30.01.1999
ÇINAR	Metin Ercan	21. Yüzyıla Doğru İnsan	16.12.1998
	Metin Ercan	Binlerce Yıllık Öğütler	18.02.1999
EVİRİM	Cemil Lalik	Sevgi Mâbedi	04.01.1999
	Cankat Tulunay	Türkiye'nin İllâç Sorunları	15.02.1999
	Yücel Canpolat	Yaratıcılık ve Etik	01.03.1999
PUSULA	Ejder Yılmaz	Öz Eleştiri	27.01.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Metin Kemahlı	Masonik Tutum ve Davranış	03.02.1999
	Rahmi Aktepe	Bilgi Toplumu	17.02.1999
DEFNE	Azimet Gürbüz, Ersan Ener	Birey ve Toplum Olarak 20. Yüzyılın Etkileri	03.02.1999
BİLİM	Ural Ada	Felsefe, Bilim ve İnsan	27.01.1999
	Cem Altınöz	Bilim Muh.: L.:sı Amblemindeki Semboller	24.02.1999
	Mustafa Üçgül	Thales, Pythagoras ve Doğa Felsefesi	24.02.1999
ÖZGÜRLÜK	Metin Somuncu	M.:lukta Emeğin Önemi ve Yeri	10.03.1999
	Bozkurt Güvenç	Cehalet ve Taassupla Mücadelenin Neresindeyiz?	26.01.1999
	Belgin Erkan	Başarmak Zorundayız	09.02.1999
İZMİR			
İZMİR	Tamer Ayan	M.:luk Ülkemizde Cehâlet ve Taassupla Gelecekte Nasıl Mücadele Etmelidir?	17.12.1998
NUR	Sedat Özbeyler	M.:luğun Yazılı Olmayan Kuralları	05.01.1999
GÖNÜL	Aziz Kocaoğlu	M.:luğun Olmayan Kuralları	04.02.1999
	Ali Rıza Özcan	M.:luğun Landmarkları	04.02.1999
	Rıza Gürkaynak	Kardeşliğin Özü	18.02.1999
	Şerif Eroğul	M.:lik Yardımlaşma	18.02.1999
İRFAN	Yüksel Kazmirci	M.:lukta İntizam	25.01.1999
ÜMİT	Yalım Üner	Hamtaş	22.12.1998
	Hayri Sal	Bektaşilik	22.12.1998
	Önder Bayata	Alev Saçan Yıldız	05.01.1999
	Ertuğrul Akşehirli	Ayna	05.01.1999
	Tamer Ayan	Merdiven Sembolizması	02.02.1999
EYLEM	Rıfat Pala	Gerçek ve Hakikat, Diyalektik, Metafizik, İzâfiyet, Mutlak	01.02.1999
	Mustafa Yılmaz	Bilim, Bilgi, Cehâlet	01.02.1999
	Güven Öztürk	Akil, Hikmet, Kuvvet, Güzellik	01.02.1999
MANİSA	Fırat Var	M.:luğun Yazılı Olmayan Kuralları	13.01.1999
EGE	İrfan Demiryol	Neden Buradayız?	24.12.1998
	Pek Muh.: Tanju Koray	M.:luğun Organik Yapısı	07.01.1999
İŞİN	Önder Kayın	Ön.: B.: Üs.: En.: Muh.: Halit ARPAÇ K.:den Anılar	21.12.1998
	Mehmet Atay	Ç.: Avadanlıkları	04.01.1999

LOGASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
BAŞARI	Mehmet İşçan	Uç Büyük Nur	04.01.1999
	Mustafa Besimzade	Tarihte Cehâlet ve Taassup	14.12.1998
	Ajlan Sözütek	II. Derece Ritüeli üzerine Düşünceler	25.01.1999
	Muammer Ünlüsoy	15 Basamaklı Merdiven ve İkinci Derece Çalışma Tablosu Üzerine Düşünceler	01.02.1999
ÜÇSUTUN KARŞIYAKA	Özbülent Arusan	Kal.: M.: ve Adâlet	01.02.1999
	Nevzat Yolalan	M.:lik Sır ve Ketûmiyet	14.01.1999
	Tevfik Fikret	Bir Çırac Masondan, Çırac Masonun Görevleri	21.12.1998
	Özcan Uzunoğlu Mert Soydiç	Tutkuları Yenebilmek Işık Yapmanın İki Yolu Vardır, Ya Kandil Olmak Ya da Yansitan Ayna	21.12.1998 04.01.1999
BODRUM	Erdoğan Çiner	Durdurun Zamanı İnecek Var	26.01.1999
	Halim Alanyalı	Bir Masonun Vazgeçilmez Karakter Üstünlükleri; Sır Saklamak, Bağlılık ve Uyum	01.03.1999
	Sacit Türkan	Sevgi, Tolerans, Doğruluk	15.03.1999
	Orhan Önal	Hipokrat Yemini	15.03.1999
KORDON	Sezgin Gökmen	Sağlıklı Olmak	14.01.1999
	Tahsin Tüzer	Ezoterik Tarih	28.01.1999
DOĞA	Tamer Ayan	M.:luk Ülkemizde Cehâlet ve Taassupla Gelecekte Nasıl Mücadele Etmelidir?	17.12.1998
	Yurdal Keskiner Aydn Zevkililer	İmaj Günümüzde Taassup ve Cehâletle Mücadelede Neredeyiz?	11.02.1999 16.12.1998
TAN	İbrahim Sökmen	Hak ve Adâletten Yana Olacağım	13.01.1999
	Timur Guda	İnsanların Mutluluğuna Çalışacağım	13.01.1999
	Murat Gomef	Düşünce Odasının Düşündürdükleri	27.01.1999
	Ömer Şanlı	Devam	16.02.1998
OCAK	Ali Çalışkan	Önlük	16.02.1999
	Cengiz Özarı	M.:luk Üzerine Özet Düşünce	02.02.1999
	Avram Aji	Başlarken	10.12.1998
	İbrahim Acar	Allegori ve Semboller	24.12.1998
ŞAKUL	Kâmuran Zerener	Ketûmiyet	24.12.1998
	Avram Ventura	Aradığımız Gerçek	07.01.1999
	Mustafa Güven	Hakikatseverlik	25.01.1999
	Tekin Atılğan	Hata ve Kusurları İtiraf	25.01.1999

LOCASI	KONUŞMACI	KONU	TARİH
	Umit Işgörür	Taassup ve Boş İnançlar	25.01.1999
NOKTA	Hüseyin Dilek Akarlı	M.:lukta Bir Vizyon Arayışı	11.01.1999
	Ömer Faruk Zuhal	Anadolu Hümanizması ve M.:luk	25.01.1999
İMBAT	Hüseyin Dilek Akarlı	M.:lukta Bir Vizyon Arayışı	12.01.1999
	Selâhattin Erişkin	M.:lukta Hoşgörü	26.01.1999
	Cem Biçer	M.:lukta Disiplin	26.01.1999
NİRENGİ	Ali Rıza Aysen	Tekrisin Ezoterik Açıdan Yorumu	04.02.1999
	Özkan Aras	Susmak	25.02.1999
	Türkhan Slem	Hiram Abif Kimdir?	25.02.1999
AGORA	Tamer Ayan	M.:luk Ülkemizde Cehâlet ve Taassupla Gelecekte Nasıl Mücadele Etmelidir?	17.12.1998
	Haldan Levent	Kuruluş Yıldönümümüzden Anılar	28.01.1999
IŞIK	Murat Tuncay	Kirlenen Kent Kültürü Karşısında Mason	11.01.1999

ARAMIZDAN AYRILANLAR

ADI SOYADI	DOĞUM YERİ VE TARİHİ	TEKRİR TARİHİ	LOCASI	İNTİKAL TARİHİ
Neşet Sirman	İstanbul 1916	30.05.1957	Fazilet	09.10.1998
Ayhan Erler	Ankara 1946	10.10.1989	Eşitlik	13.10.1998
Yalçın Alpman	Çorum 1934	28.03.1977	Tesviye	15.10.1998
Tayhan Gözberk	İstanbul 1950	19.12.1985	Sadık Dostlar	17.10.1998
Erdinç Sözüdoğru	Erzincan 1949	22.10.1993	İrem	19.10.1998
İbrahim Beykont	Selânik 1920	09.04.1974	Ülke	04.11.1998
Erdem Demiryas	İstanbul 1944	01.05.1991	Atayolu	04.11.1998
Nezih Benk	Paris 1924	22.10.1974	İrem	06.11.1998
Nurettin Güler	Dinar 1939	16.05.1989	Arayış	08.11.1998
Can Odođlu	İstanbul 1936	10.12.1986	Ahenk	08.11.1998
Hüseyin Usmen	Selânik 1910	23.06.1955	Gönül	10.11.1998
Tuğrul Eliçin	İstanbul 1926	12.06.1965	Meşale	14.11.1998
Metin Sabuniş	Bursa 1939	27.10.1987	Nilüfer	24.11.1998
İlhan Vardar	Gönen 1924	06.03.1981	Ufuk	26.11.1998
Salim Rıza Kırkpınar	İstanbul 1905	14.11.1964	Taş Ocağı	27.11.1998
Necdet Ergezen	Manisa 1922	01.02.1955	Nur	27.11.1998
Adil Köni	İzmir 1903	17.06.1930	Atlas	10.12.1998
Mümtaz Külünk	1915	03.02.1954	Barış	11.12.1998
Suat Demiray	Aydın 1958	28.09.1995	Yıldız	17.12.1997
Oktay Söl	İstanbul 1936	14.10.1977	Güzel İstanbul	27.12.1998
Orhan Nemli	İstanbul 1914	06.06.1961	İrem	21.01.1999
Engin Tunaşar	İstanbul 1938	13.04.1976	Fazilet	01.02.1999
İbrahim Seren	Karşıyaka 1943	04.02.1992	Şakul	09.06.1998
Mustafa Yalman	Adana 1906	27.02.1953	Fazilet	14.02.1999
Kemal Özden	Hasan Kale 1922	05.12.1969	Ülküm	16.02.1999
Zeki Akalın	Selânik 1909	06.11.1953	Fazilet	28.02.1999

HIÇ BİR ŞEY ÖLMEZ – HER ŞEY YAŞAR

Eb. Maş. a intikal eden kardeşlerimize Ev. in Ut. Mi. ndan sonsuz mağfiret ve kederli ailelerine ve bütün kardeşlerimize sabırlar dileriz.

YENİLİK BASIMEVİ
SAN. VE TİC. LTD. ŞTİ
TEL: 243 55 72 - 245 32 48
İSTANBUL - 1999

MİMAR SİNAN

Organ of the Grand Lodge

of Free and Accepted Masons of Turkey

ISSN 1301-2762

CONTENTS

6. Message From the Grand Master ..... Sahir Talât AKEV
7. Three Chapters..... Namık OMAĞ
17. Crosssections from our
Masonic History ..... A. Oktay GÜNDOĞDU
33. Rites and Degrees..... Celil LAYİKTEZ
42. Rites and Rituals..... Neşet SİRMAN
47. After Brother Neşet Sirman..... Hazer AKIN
49. Duties and Officers..... Raşid TEMEL
55. Human is the Symbol of everything..... İsmail Hakkı DEMİRCİ
58. On the Beginning of Mankind..... Mesut TUNÇEL
69. Being here..... Sümer SALDIRAY
75. What Kind of Help?..... Ergun ÇOBANOĞLU
82. Will as in Masonry and Law..... Yuda REYNA
91. News from the Lodges ..... Mimar SİNAN
102. Obituaries ..... Mimar SİNAN

Adress : 25, Nuruziya Sokağı — Beyoğlu / İSTANBUL

YEAR : 1999

NO : 111

